

Dino Bucati

Prodavnica Tajni

Dino Bucati

Prodavnica tajni

SEDAM GLASNIKA

Pošto sam krenuo da istražujem kraljevstvo svoga oca, iz dana u dan sve više se udaljavam od grada, a vesti koje mi stižu postaju sve ređe.

Počeo sam putovanje kada sam imao nešto više od trideset godina i prošlo je više od osam godina, tačno osam godina, šest meseci i petnaest dana, neprekidnog puta. Verovao sam, kada sam polazio, da ću za nekoliko sedmica lako stići do granica kraljevstva, ali neprestano sam susretao nove ljude i nova mesta; i svuda ljude koji su govorili isti moj jezik, koji su govorili da su moji podanici. Ponekad pomislim da je busola mog geografa poludela i da smo, verujući da stalno idemo prema jugu, mi zapravo stalno išli u krug, stalno se vrteli oko sebe, ne povećavajući nikada razdaljinu koja nas deli od prestonice; to je moglo objasniti razloge zbog kojih još nismo došli do krajnje granice.

Ali češće me muči sumnja da ta granica i ne postoji, da se kraljevstvo pruža bez ikakve granice i da, ma koliko išao napred, nikada neću moći da dođem do kraja. Krenuo sam na put kad sam imao više od trideset godina. Možda suviše kasno. Prijatelji, samo članovi moje porodice, smejali su se mom planu kao beskorisnom trošenju najboljih godina života. Zapravo, malo je mojih vernih podanika pristalo da krene.

Mada bezbrižan - mnogo bezbrižniji nego što sam sada! - brinuo sam se oko toga kako ću, za vreme puta, biti u kontaktu sa svojim dragima, pa sam među konjanicima iz pratnje izabrao sedam najboljih, koji će mi služiti kao glasnici. Verovao sam, ne znajući, da je i sedam mnogo. Kako je vreme prolazilo, primetio sam, naprotiv, da ih je smešno malo; i mada se ni jedan od njih nikada nije razboleo, niti je naišao na razbojnike, niti je premorio konje. Sva sedmorica služili su mi s upornošću i odanošću koje ću teško uspeti da nadoknadim.

Da bih ih lako razlikovao dao sam im imena sa inicijalima po abecednom redu: Aleksandar, Bartolomeo, Caj, Domeniko, Etoe, Federiko, Gregorio.

Nenaviknut da budem daleko od kuće, poslao sam tako prvog, Aleksandra, uveče drugog dana puta, kada smo prešli već osamdesetak milja. Sutradan uveče, da bih bio siguran u kontinuitet komunikacija, poslao sam drugog, zatim trećeg, zatim četvrtog, jednog za drugim sve do osme večeri puta kada je krenuo Gregorio. Prvi se još ne beše vratio.

Pridružio nam se desete večeri, dok smo podizali logor za noć, u jednoj nenastanjenoj dolini. Saznao sam od Aleksandra da je njegova brzina bila manja nego što je bilo predviđeno. Mislio sam da će, kad bude išao sam, na sedlu jednog odličnog konja, on moći da pređe, za isto vreme, dvaput veću daljinu od naše; međutim, uspeo je da pređe samo jedan i po put; za jedan dan, dok smo mi prelazili po četrdesetak milja, on ih je prelazio šezdeset, ali ne više.

Tako je bilo i sa drugima. Bartolomeo, koji je krenuo prema gradu treće večeri puta, pridružio nam se petnaeste; Caj, koji je krenuo četvrte večeri, tek se dvadesete večeri vratio. Veoma brzo sam konstatovao da je dovoljno pomnožiti sa pet dane koji su do tada prošli, da bismo saznali kada će nas glasnik stići.

Što smo se više udaljavali od prestonice, putovanja glasnika postajala su sve duža. Posle pedeset dana puta, interval između jednog i drugog dolaska glasnika počeo je znatno da se povećava; dok su mi ranije dolazili u logor jedan svakog petog dana, taj interval je sada postao dvadeset pet; glas moga grada bio je na taj način sve prigušeniji; cele nedelje su porlazile bez ikakvih vesti.

Kada je prošlo šest meseci - već smo bili prešli planine Fazani - interval između jednog i drugog dolaska glasnika povećao se na četiri meseca. Oni su mi sada donosili daleke vesti; koverti su stizali izgužvani, ponekad sa mrljama od vlage, zbog noći koje je njihov donosilac provodio po torovima.

Išli smo dalje. Uzalud sam se trudio da ubedim sebe da su oblaci koji prolaze iznad mene isti kao i oni iz mog detinjstva, da nebo dalekog grada nije drukčije od plave kupole iznad mene, da je isti vetar, potpuno isti glasovi ptica. Oblaci, nebo, vazduh, vetrovi, ptice, izgledali su mi zapravo kao sasvim novi i različiti. I ja sam se osećao kao stranac.

Napred! Napred! Skitnice koje smo sretali po dolinama govorile su mi da granica nije daleko. Ja sam podsticao svoje ljude da se ne

odmaraju, ućutkivao sam obeshrabrujuće reči koje su se stvarale na njihovim usnama. Bile su već prošle četiri godine od mog polaska; kakav dug zamor. Glavni grad, moja kuća, moj otac postali su ćudno udaljeni, gotovo više u njih nisam verovao. Ćitavih dvadeset meseci tišine i samoće prolazilo je sada između pojedinih dolazaka glasnika. Donosili su mi ćudna pisma požutela od vremena i u njima sam nalazio zaboravljena imena, koja nisam umeo da razumem. Sledećeg jutra, posle samo jedne noći odmora, dok smo mi ponovo polazili na put, glasnik je polazio u suprotnom pravcu, noseći u grad pisma koja sam ja mnogo ranije pripremio.

Ali prošlo je osam i po godina. Većeras sam večerao sam u svom šatoru, kada je ušao Domeniko, koji je još nekako uspevao da se smeje, mada je bio shrvan od umora. Blizu sedam godina ga nisam video. Za sve to dugo vreme on je samo jurio kroz livade, šume i pustinje, menjajući konje ko zna koliko puta, da bi mi doneo ovaj paket koverata koje do sada nisam imao želje da otvorim. On je već otišao da spava i sutra u zoru će ponovo krenuti. Krenuće poslednji put. U beležnici sam izračunao da ću, ako sve bude u redu, ako ja nastavim put kao dosad, i on svoj, Domenika moći ponovo da vidim tek za trideset ćetiri godine, ja ću tada imati sedamdeset dve godine. Ali poćinjem da se osećam umornim i verovatno će me smrt zateći ranije. Tako ga više nikad neću videti.

Za trideset ćetiri godine (štaviše, pre, mnogo pre) Domeniko će neoćekivano ugledati vatre moga logora i pitaće se kako to da sam ja u međuvremenu prevalio tako malo puta. Kao većeras, dobri glasnik ući će u moj šator sa pismima požutelim od godina, ali zastaće na pragu, videvši me kako nepokretan ležim na ležaju, a dva vojnika pored mene s bakljama, mrtav.

Pa ipak idi, Domeniko, i nemoj mi govoriti da sam okrutan. Odukesi moj poslednji pozdrav gradu u kojem sam rođen. Ti si poslednja veza sa svetom koji je nekada bio i moj. Najnovije poruke obavestile su me da su se mnoge stvari izmenile, da je moj otac umro, da je kruna prešla na mog starijeg brata, da me smatraju izgubljenim, da su sagradili visoke palate od kamena tamo gde su stajali hrastovi pod koje sam obićno išao da se igram. Ali, to je ipak moja domovina. Ti si moja poslednja veza s njima, Domeniko. Peti glasnik, Etores, koji će mi se pridružiti, ako bog bude hteo, za godinu i osam meseci,

neće moći ponovo da krene, jer ne bi stigao da se vrati. Posle tebe tišina. O, Domeniko, osim ako najzad ja ne nađem granice za kojima čeznem. Ali što više idem napred, sve više se uveravam da granica ne postoji.

Ne postoji, slutim, granica, bar ne u smislu u kojem smo mi navikli da mislimo. Ne postoje zidine koje dele, ni doline koje dele, ni planine koje zatvaraju prolaz. Po svoj prilici ću preći granicu i ne primetivši je i nastaviću da idem dalje, ne znajući.

Zato ja nameravam da Etoe i drugi glasnici posle njega, kada mi se budu ponovo pridružili, ne krenu više prema prestonici, nego da krenu ispred mene kako bih ja mogao unapred znati šta me čeka.

Neki neobičan strah se od pre izvesnog vremena javlja u meni uveče, to više nije žaljenje za ostavljenim radostima, kao što se dešavalo u prvo vreme puta. Ovo je pre nestrpljenje da upoznam nepoznate zemlje prema kojima idem.

Primećujem - i to do sada nisam nikome poverio - primećujem kako iz dana u dan, što više napredujem prema neverovatnom cilju, na nebu sija neko neuobičajeno svetlo, kakvo nikada nisam video, čak ni u snovima; i kako mi biljke, brda, reke koje prelazimo, izgledaju sačinjeni od neke drukčije sušutine, nego što je ona naša, i kako vazduh nosi neke slutnje koje ne umem da iskažem.

Jedna nova nada vući će me sutra ujutru još dalje napred prema onim neistraženim planinama, koje mi senke noći sada zamračuju. Još jednom ću podići logor, dok Domeniko bude nestajao na horizontu sa suprotne strane, da onom predalekom gradu odnese moju beskorisnu poruku.

NAPAD NA VELIKU POVORKU

Uhapšen u jednoj ulici u selu i osuđen za krijumčarenje - pošto ga nisu prepoznali - Gaspare Planeta, šef razbojnika, ostao je tri godine u zatvoru. Izašao je izmenjen. Bolest ga je iscrpla, izrasla mu je brada, više je ličio na nekog starca nego na slavnog vođu razbojnika, najboljeg pozantog strelca koji nikada nije umeo da promaši.

Tada, sa svojom odećom u jednom džaku, krenuo je na put prema planini Fumo, koja je bila njegovo carstvo, gde su ostali njegovi drugari.

Bila je jedna nedelja u junu, kada je upao u dolinu u čijem se dnu nalazila njihova kuća. Šumske staze nisu se izmenile; ovde neki koren koji cveta, tamo neki karakterističan kamen, kojeg se on dobro sećao. Sve kao pre. Pošto je bio praznik, razbojnici su se okupili u kući. Približavajući se, Planeta je čuo glasove i smeh.

Suprotno običajima njegova vremena, vrata su bila zatvorena.

Zakucao je dva-tri puta. Unutra je nastala tišina. Zatim su upitali: „Ko je?“ „Dolazim iz grada“, odgovorio je on. „Šalje me Planeta“.

Hteo je da im priredi iznenađenje, ali, kada su mu otvorili i okupili se oko njega, Gaspare Planeta je odmah pri meto da ga nisu prepoznali. Samo je stari pas družine, koštunjavi Tromba, skočio na njega, skičeći od radosti.

U početku njegovi stari drugari, Kožimo, Marko, Felta i još tri-četiri nova lica, okupili su se oko njega pitajući za vesti o Planeti. On je ispričao da je vođu razbojnika upoznao u zatvoru; rekao je da će Planeta biti oslobođen za mesec dana, a u međuvremenu je poslao njega ovamo da sazna kako stoje stvari.

Međutim, posle kratkog vremena, razbojnici se više nisu interesovali za pridošlicu i našli su izgovore da ga napuste. Jedino je Kozimo ostao da razgovara sa njim, mada ga nije prepoznao.

„A kada se vrati, šta namerava da radi“, upitao je misleći na starog vodu u zatvoru.

„Šta namerava da radi?“ rekao je Planeta. „Zar ne može da se vrati ovamo?“

„Ah, da, da, ne kažem ja ništa. Misio sam zbog njega. To sam mislio. Ovde su se stvari izmenile, a on će i dalje hteti da komanduje, razume se, ali ne znam...“

„Šta ne znaš?“

„Ne znam hoće li Andrea biti spreman... Sigurno će praviti pitanje... Što se mene tiče, neka se vrati. Pa nas dvojica smo se oduvek slagali...“

Tako je Gaspare Planeta saznao da je Andrea novi vođa. Jedan od njegovih nekadašnjih drugara, zapravo onaj koji je tada izgledao najzverskije. U tom trenutku vrata su se širom otvorila i ušao je upravo Andrea, koji se zaustavio nasred sobe. Planeta ga se sećao kao apatičnog dugajlije. Sada je pred njim stajao golem, zastrašujući razbojnik, s grubim licem i divnim brkovima.

Kada je saznao za pridošlicu, koga ni on nije prepoznao: „Ah, tako?“ rekao je u vezi sa Planetom, „ali kako to da nije uspeo da pobegne? To ne bi smelo biti tako teško. I Marka su strpali unutra, ali ostao je svega šest dana. I Steli nije bilo mnogo potrebno da pobegne. Baš on, koji je bio naš voda, baš on sada se obrukao“.

„Nije to više kao nekad, da tako kažem“, rekao je Planeta uz lukav osmeh. „Sada ima mnogo stražara, promenili su rešetke, nikada nas nisu ostavljali same. A zatim, on se razboleo.“

Tako je reko; ali već mu je bilo jasno da je odsečen, shvatio je da vođa razbojnika ne srne dozvoliti da bude zatvoren, a još manje da ostane u zatvoru tri godine kao poslednji bednik, shvatio je da je star, da za njega više nema mesta, da je njegovo vreme prošlo.

„Rekao mi je“, nastavio je umornim glasom, on koji je uvek bio tako veseo i vedar, „Planeta mi je rekao da je ovde ostavio svoga konja, belog konja, rekao je, koji se zove Polak, čini mi se, i koji ima otok ispod jednog kolena“.

„Nekada, hteo si da kažeš nekada je ostavio“, rekao je Andrea arogantno, počinjući da sumnja da je ovo sam Planeta. „Ako je konj uginio, nećemo valjda mi biti krivi...“

„Rekao mi je“, nastavio je mirno Planeta, „da je ovde ostavio odeću, lanternu, sat“. I osmehivao se značajno, prilazeći prozoru da bi ga svi mogli dobro videti.

I zaista, svi su ga dobro videli, prepoznali u tom mršavom starčiću ono što je ostalo od njihovog vođe, od čuvenog Gaspara Planete,

najboljeg poznatog strelca, koji nikada nije umeo da promaši.

Pa ipak, svi su ćutali. Ćak i Kozimo se nije usudio da bilo šta kaŹe. Svi su se pretvarali da ga nisu prepoznali, jer bio je tu Andrea, novi vođa kojega su se plařili. A Andrea se pretvarao da nije primetio ništa.

„Njegove stvari niko nije pipnuo“, rekao je Andrea, „mora da su tamo u nekoj fijoci. O odeći ne znam ništa. Po svoj prilici ju je upotrebio neko drugi.“

„Rekao mi je“, nastavio je potpuno mirno Planeta, ovoga puta se više nije osmehivao, „rekao mi je da je ovde ostavio svoju pušku, onu kojom je tako precizno gađao.“

„Njegova puška je ovde“, rekao je Andrea, „i on moŹe da dođe po nju“.

„Govorio mi je“, nastavljao je Planeta, „govorio mi je uvek: ko zna kako koriste moju pušku, ko zna kakvu ću gvoŹđuriju naći kad se vratim. Toliko mu je bilo stalo do te puške.“

„Ja sam je upotrebio nekoliko puta“, priznao je Andrea pomalo izazovno, „ali ne verujem da sam je zbog toga pojeo.“

Gaspare Planeta je seo na jednu klupu. Osećao je kako ga obuzima njegova uobićajena groznica, ništa naroćito, ali dovoljno da mu glava malo oteŹa.

„Reci mi“, rekao je obraćajući se Andrei, „da li bi mi je mogao pokazati?“

„Samo izvoli“, odgovorio je Adrea, dajući znak jednom od novih razbojnika, koje

Planeta nije poznao, „hajde, idi tamo i uzmi je.“

„Dobro“, rekao je posle dugaćke pauze, „i rekao mi je još da je ovde ostavio municiju. Ćak se taćno sećam: barut, šest merica i osamdeset pet metaka.“

„Hajde“, rekao je Andrea iznervirano, „hajde, idite i donesite mu to. Ima li još nešto?“

„Ima još ovo“, rekao je Planeta krajnje mirno ustajući s klupe, prilazeći Andrei i izvlaćeći mu iz pojasa jedan dugi noŹ „Ima još i ovo“, dodao je, „njegov lovaćki noŹ“ i ponovo je seo.

Usledila je duga, teška tišina. Najzad je Andrea rekao:

„Pa, laku noć“, rekao je, kako bi dao do znanja Planeti da već moŹe da ide.

Gaspore Planeta je podigao pogled, odmeravajući snažno Andreino telo. Da li će ikada moći da ga izazove, ovako izmučen i umoran? Zato je sporo ustao, sačekao da mu daju i ostale njegove stvari, strpao sve u džak, bacio pušku preko ramena.

„Dakle, laku noć, gospodo“, rekao je polazeći prema vratima. Razbojnici su ostali nemi, nepokretni od zapanjenosti, jer nikad ne bi mogli zamisliti da bi Gaspore Planeta, čuveni razbojnik mogao tek tako da ode, da dozvoli da ga na taj način ponižavaju. Samo je Kozimo uspeo da dođe do malo glasa i bio je to čudno promukao glas.

„Zbogom Planeta!“, rekao je, ostavljajući po strani svako pretvaranje. „Zbogom, neka ti je sa srećom!“ Planeta se udalji kroz šumu, kroz senke večeri, zviždućući neku veselu pesmicu.

* * *

Tako je bilo sa Planetom, koji sada više nije bio vođa razbojnika, nego samo Gaspore Planeta, pokojnog Severina, četrdeset osam godina, bez stalnog boravišta. Ali on je boravište imao, imao je neku svoju baraku u planini Fumo, napola od drveta, napola od kamenja, usred šume, tamo gde se nekada sklanjao kada je naokolo bilo suviše stražara.

Planeta je došao do svoje male barake, upalio vatru, izbrojao novac koji je imao (mogao mu je biti dovoljan za nekoliko meseci), i počeo je da živi sam.

Ali jedne večeri, dok je sedeo pored vatre, naglo su se otvorila vrata i pojavio se jedan mladić s puškom. Mogao je imati sedamnaest godina.

„Šta se dešava?“ upitao je Planeta, čak ni ne ustavši. Mladić je imao smeo izraz, ličio je na njega, Planetu, od pre tridesetak godina.

„Da li su ovde oni iz planine Fumo? Već tri dana ih tražim“. Dečak se zvao Pjetro, ispričao je bez oklevanja da želi da pođe s razbojnicima. Uvek je živeo kao skitnica i već godinama je mislio na ovo, ali da bi postao razbojnik, bilo je potrebno barem imati pušku, pa je morao dugo čekati, ali sada je ukrao jednu i to prilično dobru.

„Dobro si potrefio“, rekao je Planeta veselo, „ja sam Planeta“. „Voda Planeta, hoćeš da kažeš?“ „Da, naravno, baš taj“.

„Ali zar nisi bio u zatvoru?“

„Pa bio sam, da tako kažem“, odgovorio je lukavo Planeta. „Bio sam samo tri dana.

Nisu uspjeli duže da me zadrže.“ Dečak ga je pogledao sa oduševljenjem.

„Pa hoćeš li onda da me uzmeš sa sobom?“

„Da te uzmem sa sobom?“ rekao je Planeta, „pa, za noćas možeš spavati ovde, a sutra ćemo videti“.

Njih dvojica su počeli da žive zajedno, Planeta se nije micao. U najboljem slučaju, odlazio je malo okolo da lovi. Sve ostalo vreme provodio je blizu vatre.

„Vođo“, govorio je Pjetro, „kada ćeš me povesti sobom da nešto učinimo?“

„Ah,“ odgovarao je Planeta, „jednog od ovih dana smislićemo nešto dobro.

Dovešću sve drugare, bićeš zadovoljan“.

Ali dani su i dalje prolazili.

„Vođo“, govorio je dečak, „saznao sam da dole drumom kroz dolinu sutra prolaze kočije jednog trgovca, izvesnog gospodina Frančeska, koji sigurno ima prepune džepove“.

„Izvesni Frančesko?“ govorio je Planeta, ne pokazujući nikakvo interesovanje. „Šteta, baš njega već odavno dobro poznajem. Opasna lisica, kažem ti, kada krene na put on ne nosi sa sobom ni prebijene pare, jedino nosi odela zbog prevelikog straha od lopova“.

„Šefe“, govorio je dečak, „saznao sam da će sutra proći dvoja kola finih stvari, sve raznorazne hrane, šta kažeš na to, vođo?“

„Zaista?“ odgovarao je Planeta, „hrane?“ 1 više ništa ne bi rekao kao da je to ispod njegovog dostojanstva.

„Vođo“, govorio je dečak, „sutra je praznik u selu. Gomila ljudi će biti naokolo, doći će mnoge kočije, mnogi će se vraćati i noću. Zar tu ne bi imalo šta da se uradi?“

„Kad ima ljudi“, odgovarao je Planeta, „bolje je ne mešati se. Kada je praznik, svuda se muvaju žandari. Ne vredi ulaziti u to. Baš tako su me jednog dana i uhvatili.“

„Šefe“, rekao bi posle nekoliko dana dečak, „kaži mi istinu, s tobom nešto nije u redu. Više ne želiš da se mičeš, čak ni u lov više ne odlaziš. Drugove svoje ne želiš da vidiš. Ti mora da si bolestan, i

juče si sigurno imao groznicu, stalno sediš uz tu vatru. Zašto mi ne govoriš otvoreno?“

„Moguće je da ja nisam dobro“, odgovarao je Planeta osmehujući se, „ali ne onako kako ti misliš. Ako zaista želiš da ti kažem, posle ćeš me barem ostaviti na miru, glupo je mučiti se da bi se skupio samo poneki zlatnik. Ako krenem, hoću da se to isplati. Dakle, rešio sam, da tako kažem, da čekam Veliku povorku.“

Mislio je na Veliku povorku koja je jednom godišnje, tačnije 12. septembra, nosila u Prestonicu tovar zlata, sve poreze iz južnih provincija. Kretala se uz zvuke roga, glavnim drumom, uz topot konja oružanih stražara. Velika carska povorka, sa velikim gvozdenim kolima, prepunim novca, zatvorenog u mnogo džakčića. Razbojnici su je sanjali u dobrim noćima, ali već sto godina niko nije uspeo da je nekažnjeno napadne. Trinaest razbojnika je poginulo, dvadeset ih je strpano u zatvor. Niko se više nije usuđivao da misli na to; iz godine u godinu, zatim, dobitak od poreza je rastao i povećavala se oružana pratnja. Konjica napred i nazad, patrole na konjima sa strane, kočijaši su bili naoružani, konjanici, a i sluge. Napred je išla neka vrsta prethodnice, s trubom i zastavom. Na izvesnoj razdaljini sledila su 24 konjanika s puškama, pištoljima i sabljama. Zatim su dolazila gvozdena kola, sa reljefnim carskim grbom, a vuklo ih je šesnaest konja. Dvadeset četiri konjanika iza kola, još njih dvanaest sa svake strane. Sto hiljada zlatnih dukata, hiljadu unci srebra, sve to je išlo u carsku kasu.

Gore i dole po dolinama čuvena povorka prolazila je u galopu. Luka Toro, pre sto godina, imao je hrabrosti da je napadne i, začudo, uspelo mu je. To je bilo prvi put; pratnja se preplašila. Luka Toro je zatim pobegao na Istok i postao je pravi gospodin.

Posle nekoliko godina i drugi razbojnici su pokušali:

Đovani Borso, da nabrojimo samo neke, Nemas, Serđo od Miševa, Grof i Vođa trideset osmorice. Svi su, sutradan ujutru, ležali pored druma razmrskane glave.

„Veliku povorku? Zar ćeš se zaista usuditi?“ upitao je dečak zadivljeno.

„Da, naravno, usudiću se. Ako uspe, zauvek ću se srediti“.

Tako je rekao Gaspere Planeta, ali u sebi na to nije ni pomišljao. To bi bila potpuna ludost, čak i kad bi ih bilo dvadesetak, napasti Veliku

povorku. A kamoli sam.

To je rekao onako u šali, ali dečak je shvatio ozbiljno i pogledao Planetu s divljenjem.

„Kaži mi“, rekao je dečak, „koliko će vas biti?“

„Bar petnaestak.“

„A kada?“

„Ima vremena“, odgovorio je Planeta, „moram da pitam drugove. Nije to šala.“

Ali dani su, kao što se to već dešava, prolazili brzo i šume su polako postajale crvene. Dečak je čekao nestrpljivo. Planeta mu je dopuštao da veruje i dalje i u dugim večerima, koje su provodili pored vatre, raspravljao s njim o velikom planu i sam se zabavljao. U ponekom trenutku čak je mislio da bi sve to moglo biti i istinito.

Jedanaestog septembra, dan uoči dvanaestog, dečak se muvao okolo do kasno u noć. Kada se vratio, lice mu je bilo smrknuto.

„Šta je bilo?“ upitao je Planeta, koji je kao i obično sedeo ispred vatre.

„Najzad sam sreo tvoje drugove.“

Nastalo je dugo ćutanje i čulo se kako vatra pucketala. Čuo se i glas vetra koji je napolju duvao kroz šumu.

„Pa, dobro“, rekao je najzad Planeta glasom koji je želeo da izgleda šaljiv. „Rekli su ti sve, da tako kažem?“

„Sigurno“, odgovorio je dečak. „Baš sve su mi rekli.“

„Dobro“, dodao je Planeta, i ponovo je nastala tišina u sobi punoj dima, u kojoj se samo videla svetlost vatre.

„Rekli su mi da pođem s njima“, usudio se najzad da kaže dečak. „Rekli su mi da ima mnogo posla.“

„Razume se“, potvrdio je Planeta. „Bio bi glup da ne odeš.“

„Vođo“, upitao je tada Pjetro gotovo plačljivim glasom, „zašto mi nisi rekao istinu, čemu sve te priče?“

„Kakve priče?“ odvratio je Planeta koji se trudio da zdrži svoj uobičajeni veseli ton. „Kakve sam ti ja priče pričao? Pustio sam te da veruješ, to je sve. Nisam želeo da ti razbijam iluzije. To je sve, da tako kažem.“

„Nije istina“, rekao je dečak. „Ti si me ovde držao obećanjima, a činio si to samo da mi se narugaš. Sutra, ti dobro znaš...“

„Šta sutra?“ upitao je Planeta, koji je ponovo postao miran. „Hoćeš da kažeš Velika povorka?“

„Da, a ja budala sam ti verovao“, gundao je razdraženo dečak. „Uostalom, moglo mi je biti jasno, ovakav bolestan, ne znam kako bi i mogao...“ Čutao je nekoliko trenutaka, a onda je zaključio tihim glasom: „Sutra ja, dakle, odlazim“.

Ali sutradan Planeta je ustao prvi. Ustao je ne budeći dečaka, obukao se na brzinu i uzeo pušku. Tek kada je on bio na pragu, Pjetro se probudio.

„Vođo“, upitao ga je, nazivajući ga tako iz navike, „kuda ćeš u ovo doba, može li se znati?“

„Može se znati, nego šta“, odgovorio je Planeta osmehujući se, „idem da čekam Veliku povorku.“

Dečak se, ne odgovorivši, okrenuo na drugu stranu kreveta kao da hoće da kaže da mu je dosta tih glupih priča.

Ali to nisu bile priče. Planeta, da bi održao obećanje, mada ga je dao u šali, Planeta, sada kada je ostao sam, krenuo je da napadne Veliku povorku.

Drugovi su ga dovoljno vukli za nos. Neka barem taj dečaka zna ko je bio Gaspere Planeta. Ali ne, ni do tog dečaka mu nije bilo stalo. U suštini, to je činio za sebe, da bi se osetio kao pre, makar i poslednji put. Niko ga neće videti, možda to niko nikada neće ni saznati, ako ga odmah ubiju; ali to nije bilo važno. To je bilo lično pitanje za nekada moćnog Planetu. Neka vrsta opklade, jedan očajnički poduhvat.

Pjetro je pustio Planetu da ode, ali kasnije se u njemu rodila sumnja: a šta ako Planeta zaista ode u napad? Bila je to slaba i apsurdna sumnja, pa ipak, Pjetro je ustao i krenuo da ga traži. Više puta mu je Planeta pokazao mesto na kojem je najbolje čekati povorku. Otići će tamo da vidi.

Dan je bio rođen, ali su se dugi olujni oblaci pružali preko neba, svetlo je bilo jasno i sivo. S vremena na vreme zapevala bi neka ptica. U pauzama čula se tišina.

Pjetro je odjurio kroz šumu prema dnu doline, gde je prolazio glavni drum. Išao je oprezno između žbunja u pravcu jedne grupe kestenova, gde bi trebalo da se nalazi Planeta.

Planeta je zaista tamo bio, šćućuren iza jednog debla, i napravio je sebi mali zaklon od trava i granja, da bi bio siguran da ga ne mogu videti. Nalazio se na nekoj izbočini koja je gledala na jednu oštru okuku na drumu: bila je to deonica jakog uspona na kojoj su konji bili prisiljeni da uspore, zato će moći dobro da se puca.

Dečak je pogledao dole južnu dolinu, koja se gubila u beskraj, a drum ju je napola presecao. Sasvim u dnu video je oblak prašine koji se kretao.

Oblak prašine, koji se kretao drumom, bila je prašina koju je dizala Velika povorka.

Planeta je nameštao svoju pušku krajnje ravnodušno, kada je čuo kako se nešto pomera blizu njega. Okrenuo se, i pored obližnjeg stabla, video u zasedi dečaka sa puškom.

„Vođo“, rekao je dašćući dečak, „Planeta, odlazi. Zar si poludeo?“

„Ćuti“, odgovorio je smeškajući se Planeta, „za sada nisam lud. Vрати se odmah nazad.“

„Ti si lud, kažem ti, Planeta, ti čekaš da dođu tvoji drugovi, ali oni neće doći, rekli su mi, ne pada im ni na kraj pameti.“

„Doći će, i te kako će doći, treba samo malo sačekati. To je pomalo njihova navika da uvek dolaze sa zakašnjenjem.“

„Planeta“, preklinjao je dečak, „učini mi uslugu, idi odavde. Ja sam se sinoć šalio.“

Ja ne želim da te napustim.“

„Znam, shvatio sam to“, smejavao se dobrodušno Planeta. „Ali sada je dosta, odlazi, kažem ti, požuri, jer ovo nije mesto za tebe.“

„Planeta“, insistirao je dečak. „Zar ne vidiš da je to ludost? Zar ne vidiš koliko ih ima? Šta možeš učiniti sam?“

„Zaboga, odlazi“, vikao je prigušenim glasom Planeta, koji je najzad pobesneo. „Zar ne vidiš da ćeš me tako uništiti?“

U tom trenutku mogli su se već razaznati, u dnu glavnog druma, konjanici Velike povorke, kola, zastava.

„Odlazi, poslednji put ti kažem“, ponovio je besno Planeta. I dečak je najzad krenuo, povukao se puzeći među žbunjem, dok nije nestao. Planeta je tada začuo topot konja, bacio je pogled na velike olovne oblake koji tek što nisu pukli, video je tri ili četiri gavrana na nebu.

Velika povorka je već usporavala, počinjao je uspon.

Planetin je prst bio na obaraču, a onda je primetio da se dečak vratio puzajući i ponovo se namestio iza drveta.

„Jesi li video?“ šapnuo je Pjetro. „Jesi li video da nisu došli?“

„Nitkove“, promrmljao je Planta, uz prigušen osmeh i ne pomerivši glavu. „Nitkove, sad budi miran, prekasno je za micanje, pazi jer sada počinje ono najlepše.“

Trista, dvesta metara, Velika povorka se približavala. Već se mogao razaznati veliki reljefni grb na bokovima skupocenih kola, čuli su se glasovi konjanika koji su međusobno razgovarali.

Ali tada se dečak najzad preplašio. Shvatio je da je to lud poduhvat, i da je nemoguće iz njega se izvući.

„Jesi li video da nisu došli?“ šapnuo je očajničkim glasom. „Zaboga, nemoj pucati.“ Ali Planeta se nije uzbuđivao.

„Pazi“ mrmljao je veselo, kao da ništa nije čuo. „Gospodo, sada počinjemo“.

Planeta je namestio nišan, svoj strašni nišan, koji nije mogao pogrešiti. Ali, u tom trenutku sa suprotne strane doline, odjeknuo je pucanj.

„Lovci!“ komentarisao je Planeta Šaljivo, dok se okolo širila užasna jeka. „Lovci!“

Ne plaši se. Naprotiv, to je bolje, stvoriće se zbrika.“

Ali to nisu bili lovci. Gaspare Planeta je pored sebe čuo jecaj. Okrenuo se i video je kako je dečak ispustio pušku i počeo da pada na zemlju.

„Ukebali su me!“ požalio se. „Oh, mama!“ To nisu pucali lovci, nego konjanici, koji su pratili povorku, zaduženi da idu ispred kola, da se rasprše po dolini kako bi sprečili zasede. Sve su to bili birani strelci. Pažljivo izabrani u stanicama. Imali su precizne puške.

Dok je posmatrao šumu, jedan od konjanika je video dečaka kao se kreće među biljkama. Video ga je, zatim, kako je legao na zemlju, najzad je primetio i starog razbojnika.

Planeti je izletela psovka. Pažljivo je ustao na kolena da pomogne drugu. Odjeknuo je drugi pucanj.

Metak je krenuo pravo, kroz malu dolinu, ispod olujnih oblaka, a zatim je leteo naniže, po zakonima fizike. Bio je upravljn prema glavi, ali ušao je grudi, blizu srca. Planeta je naglo pao. Nastala je

velika tišina, kakvu on nikada ranije nije čuo. Velika povorka se zaustavila. Oluja nikako da počne. Gavrani su bili gore na nebu.

Svi su čekali.

Dečak je okrenuo glavu i osmehnuo se:

„Bio si u pravu“, mucao je. „Došli su naši drugovi. Jesi li video, Vođo?“

Planeta nije uspeo da odgovori, ali je uz strašan napor okrenuo pogled prema mestu koje je dečak pokazivao.

Iza njih, na jednoj zaravni u šumi, pojavilo se tridesetak konjanika, svaki s puškom o ramenu. Izgledali su providni kao oblak, a ipak su se jasno ocrtavali na tamnoj pozadini šume.

Reklo bi se da su razbojnici, prema apsurdnoj odeći i prema mangupskim licima.

Zaista, Planeta ih je prepoznao. To su bili baš oni, stari drugovi, bili su to mrtvi razbojnici, koji su dolazili po njega. Lica ispucala od sunca, duge poprečne brazgotine, užasni generalski brkovi, brade raščupane od vetra, oči grube i veoma svetle, ruke na kukovima, neverovatne mamuze, velika zlatna dugmad, lica poštena i simpatična, prašnjava od mnogih bitaka.

Evo tamo dobrog Paola koji sporo shvata, i koji je poginuo u napadu na Mlin. Eno Pjetra Gvozdénog, koji nikada nije umeo da jaše, eno Đorđa Pertike, Eno Fredijana, koji je crkao od zime, sve su to dobri stari drugovi koje je on jednog po jednog video kako ginu. A ona ljudeskara s velikim brkovima i puškom koja je dugačka kao on, na onom mršavom belom konju, nije li to Grof, ozloglašeni vođa, koji je takođe pao u napadu na Veliku povorku? Da, to je upravo on. Grof, čije lice sija od srdačnosti i izuzetnog zadovoljstva. I da li se Planeta vara ili je onaj poslednji levo, koji stoji uspravno i oholo, vara li se Planeta ili je ono veliki Marko lično, najslavniji od starih vođa? Veliki Marko koji je obešen u Prestonici, u prisustvu cara i četiri oružane regimente? Veliki Marko kojega su i posle pedeset godina još uvek pominjali samo šapatom? Da, to je bio upravo on, i on je bio tu da ukaže počast Planeti, poslednjem nesrećnom i hrabrom vođi. Mrtvi razbojnici stajali su ćutke, očigledno dirnuti, ali puni neke zajedničke radosti. Čekali su da se Planeta pokrene. Zaista, Planeta je, kao i dečak, ustao brzo sa zemlje, ne više od mesa i kostiju kao pre, nego providan kao i ovi ostali, a opet je to bio baš on.

Bacivši pogled na svoje jadno telo, koje je ležalo šćućureno na tlu, Gaspere Planeta je slegnuo ramenima, kao da hoće sam sebi da kaže kao da ga nije briga i izašao je na zaravan sad već ravnodušan prema mogućoj pucnjavi. Krenuo je prema starim drugovima i osetio je kako ga obuzima zadovoljstvo.

Hteo je da počne da ih pozdravlja, jednog po jednog, kada je primetio da upravo u prvom redu stoji jedan konj, savršeno osedlan, ali bez konjanika. Nagonski je krenuo osmehujući se.

„Da tako kažem!“ uzviknuo je čudeći se čudnom zvuku svog novog glasa. „Te tako kažem, nije li ovo moj Polak, u boljoj formi nego ikad?“ To je zaista bio Polak, njegov dragi konj, i, kada je prepoznao gazdu, zanjštao je, moramo tako reći, iako je glas mrtvih konja mnogo nežniji od onoga koji mi poznajemo.

Planeta ga je dva-tri puta srdačno potapšao i već je uživao u lepoti budućeg jahanja, zajedno s vernim prijateljima, kroz kraljevstvo mrtvih razbojnika koje on nije poznao, ali koje je s punim pravom zamišljao kao prepuno sunca, prolećnog vazduha, sa dugim belim drumovima bez prašine koji vode u čudesne avanture. Pošto je naslonio levu ruku na vrh sedla, kao da se sprema da skoči na konja, Gaspere Planeta je rekao: „Hvala vam, momci“, rekao je s mukom se trudeći da ga ne ophrva uzbuđenje. „Kunem vam se...“

Tu je zastao pošto se setio dečaka, koji je, takođe u obliku senke, stajao sa strane, čekajući, zbunjen onako kao što ste zbunjeni u deštvu ljudi koje ste tek sreli.

„Ah, izvini“, rekao je Planeta. „Ovo je moj dobar drug“, dodao je obraćajući se mrtvim razbojnicima. „Imao je svega sedamnaest godina, bio je sjajan čovek“. Razbojnici, koji su se svi, ko manje ko više osmehivali, lagano su sagnuli glave, kao da hoće da mu zažele dobrodošlicu.

Planetajje ućutao i neodlućno pogledao oko sebe. Sta je sada trebalo da uradi? Da odjaše sa drugarima ostavivši dečaka samog? Planeta je još dva-tri puta potapšao konja, lukavo se zakašljao, a onda rekao dećaku:

„Hajde, napred. Ti skoči na konja. Pravedno je da se ti zabavljaš. Hajde, hajde, nemoj da se prenemažeš“, dodao je zatim s lažnom strogošću, videvši da se dećak ne usuđuje da priđe.

„Ako baš hoćeš...“, uzviknuo je najzad dečak, očigledno polaskan. I s lakoćom koju ni sam nikada nije mogao predvideti, kako do tada nije bio naviknut na jahanje, dečak je u jednom skoku bio u sedlu.

Razbojnici su mahnuli šeširima, pozdravljajući Gaspara Planetu, neko je dobrodušno namignuo, kao da hoće da kaže doviđenja. Svi su mamuzama udarali konje i krenuli u galopu.

Jurnuli su kao meci, izgubivši se među drvećem. Bilo je divno kako se oni bacaju u šumu i prolaze kroz najgušće delove bez usporavanja. Konji su išli u mekom galopu, koji je bilo divno gledati, čak i izdaleka, poneki razbojnik i dečak još su mahali šeširima.

Planeta, ostavši sam, bacio je pogled unaokolo po dolini. Pogledao je, ali samo krajičkom oka, sad već nepotrebno Planetino telo koje je ležalo ispod drveta. Zatim je počeo da gleda prema drumu.

Povorka je još stjala sa druge strane okuke i zato se nije videla. Na drumu je bilo svega šest ili sedam konjanika iz pratnje. Stajali su i gledali prema Planeti. Mada to može izgledati neverovatno, oni su mogli videti scenu: senke mrtvih razbojnika, pozdrave, kavalkadu. Nije rečeno da u nekim danima septembra, pod olujnim oblacima, neke stvari ne mogu da se dese. Kada se Planeta, ostavši sam, okrenuo, vođa one grupe primetio je da ga gleda. Ispravio se i pozdravio vojničkim pozdravom kao što se pozdravlja među vojnicima.

Planeta je dotakao obod šešira, veoma poverljivim pokretom, ali punim dobrodušnosti, nabrao je usne u osmeh.

Zatim je još jednom slegnuo ramenima, drugi put toga dana. Okrenuo se na levoj nozi, okrenuo leđa konjanicima, strpao ruke u džepove i otišao zviždućući, da, gospodo, neki vojni marš. Otišao je u pravcu u kojem su nestali njegovi drugovi, prema kraljevstvu mrtvih razbojnika, koje on nije poznao, ali koje je s pravom zamišljao boljim od ovoga.

Konjanici su ga videli kako postaje sve manji i sve providniji. Imao je lak i brz korak, koji je bio u suprotnosti sa njegovom figurom staraca, imao je svečani korak koji imaju samo dvadesetogodišnjaci kada su srećni.

SEDAM SPRATOVA

Posle jednog dana putovanja vozom, Đuzepe Korte stigao je, jednog martov skog jutra, u grad u kojem se nalazilo čuveno lečilište. Imao je malu temperaturu, ali je ipak hteo da pešice prevali put između stanice i bolnice, noseći svoj koferčić.

Mada je imao samo lagani početni oblik, Đuzepeu Korteu su savetovali da se obrati ovom slavnom sanatorijumu, gde se lečila samo ta jedna bolest. To je garantovalo izuzetnu stručnost lekara i racionalniji i efikasniji raspored postrojenja.

Kada ga je ugledao iz daljine - prepoznao ga je zato što je već video njegovu fotografiju na reklamnim prospektima. Đuzepe Korte stekao je povoljan utisak. Bela građevina sa sedam spratova bila je izbrazdana pravilnim otvorima koji su joj davali izgled hotela. Svuda naokolo bila je ograda od visokog drveća.

Posle kratkog lekarskog pregleda, u očekivanju brižljivijeg ispitivanja, Đuzepe Korte smešten je u jednu veselu sobu na sedmom i poslednjem spratu. Nameštaj je bio svetao i čist, kao i tapete, fotelje su bile od drveta, jastuci presvučeni šarenim tkaninama. Prozor je gledao na jednu od najlepših četvrti grada. Sve je bilo mirno, gostoljubivo i umirujuće. Đuzepe Korte je odmah legao i, pošto je upalio lampu iznad uzglavlja, počeo je da čita knjigu koju je poneo sa sobom. Posle kratkog vremena ušla je bolničarka i upitala da li nešto želi.

Đuzepe Korte nije želeo ništa, ali mu je bilo drago da počne da ćaska sa mladom devojkom, tražeći informacije o lečilištu. Tako je saznao za čudnu karakteristiku te bolnice. Bolesnici su bili podeljeni po spratovima, zavisno od težine bolesti. Sedmi, to jest poslednji sprat, bio je za najlakše oblike. Šesti je bio namenjen bolesnicima čija bolest nije teška, ali se ipak nije smela zanemariti. Na petom spratu lečili su se već ozbiljni slučajevi i tako dalje, od sprata do sprata. Na drugom spratu bili su veoma teški bolesnici. Na prvom oni za koje više nije bilo nade.

Ovaj jedinstveni sistem, sem što je uveliko ubrzavao poslugu, sprečavao je da neki lakši bolesnik bude uznemiren blizinom nekog

kolege u agoniji, i garantovao je na svakom spratu homogenu atmosferu. S druge strane, lečenje je tako moglo biti savršeno stepenovano.

Iz toga je proizlazilo da su bolesnici bili podejjeni u sedam progresivnih kasta. Svaki sprat je bio kao neki mali svet za sebe, sa svojim posebnim pravilima, sa svojim specijalnim tradicijama. A pošto je svaki sektor bio dodeljen drugom lekaru, stvorile su se, mada minimalne, ipak precizne razlike u metodama lečenja, iako je generalni direktor dao celom institutu jedinstveni osnovni smer. Kada je bolničarka izašla, Đuzepe Korte, pošto mu se učinilo da je njegova temperatura pala, prišao je prozoru i pogledao napolje ne da bi video panoramu grada, iako je i to bilo novo za njega, nego u nadi da će primetiti kroz prozore druge bolesnike sa nižih spratova. Struktura građevine sa velikim krilima, dozvoljavala je takvu vrstu posmatranja. Naročito je Đuzepe Korte usredsredio svoju pažnju na prozore na prvom spratu, koji su se činili veoma udaljeni, i koji su se videli samo iskosa. Ali nije mogao da vidi ništa zanimljivo. Većinom su bili hermetički zatvoreni sivim pomičnim žaluzinama.

Korte je primeto da je na jedan prozor pored njegovog naslonjen neki čovek. Njih dvojica su se dugo gledali sa sve većom simpatijom, ali nisu znali kako da prekinu tišinu. Najzad se Đuzepe Korte ohrabrio i rekao: „I vi ste ovde odnedavno?“

„O, ne“, rekao je drugi, „ovde sam već dva meseca...“ Čutao je nekoliko trenutaka, a zatim ne znajući kako da nastavi razgovor, dodao: „Gledam dole svoga brata.“

„Svog brata?“

„Da“, objasnio je nepoznati. „Ušli smo ovamo zajedno, zaista čudan slučaj, ali njegova se bolest pogoršala, zamislite, sad je već na četvrtom“.

„Šta na četvrtom?“

„Na četvrtom spratu“, objasnio je čovek, a te dve reči je izgovorio sa takvim izrazom sažaljenja i užasa da se Đuzepe Korte gotovo uplašio. „Zar su tako ozbiljni na četvrtom spratu?“ upitao je oprezno.

„Oh, bože,“ rekao je ovaj drugi lagano odmahujući glavom, „nisu još u tako očajnom stanju, ali u svakom slučaju nema razloga radovanju.“

„Ali onda“, pitao je dalje Korte, sa šaljivom lakoćom, kao neko ko govori o tragičnim stvarima koje se ne odnose na njega, „onda, ako su već na četvrtom tako ozbiljni slučajevi, ko ide na prvi?“

„Oh, na prvom su oni koji baš umiru. Tamo lekari više nemaju posla. Tamo radi samo sveštenik. I naravno...“

„Ali, malo ih je na prvom spratu“, rekinuo je Đuzepe Korte, kao da mu je stalo da dobije potvrdu, „gotovo sve sobe dole su zatvorene.“

„Ima ih malo, sada, ali jutros ih je bilo prilično“, odgovorio je nepoznati uz lagani osmeh. „Tamo gde su roletne spuštene, neko je nedavno umro. Zar ne vidite, uostalom, da su na drugim spratovima sve roletne otvorene? Ali, izvinite“, dodao je, lagano se povlačeći, „čini mi se da postaje pomalo hladno. Vraćam se u krevet. Sa srećom, sa srećom...“

Čovek je nestao i prozor se zatvorio energično; zatim se videlo kako se unutra upalilo svetlo. Đuzepe Korte je još ostao nepokretan na prozoru, gledajući netrimice u spuštene roletne na prvom spratu. Gledao je u njih s nekom bolesnom upornošću, trudeći se da zamisli mračne tajne tog užasnog prvog sprata, gde bolesnike smeštaju da umru; i osetio je olakšanje što je tako daleko od toga. Za to vreme, nad grad su se spustile prve senke večeri. Jedan po jedan, hiljadu prozora sanatorijuma se osveti javalo, izdaleka bi se moglo pomisliti da je to neka palata puna veselja. Samo na prvom spratu, dole u dnu provalije, desetine i desetine prozora ostalo je slepo i mračno.

Rezultat opšteg lekarskog pregleda razvedrio je Đuzepea Korte. Kako je obično bio sklon da predivđa najgore, on se već u svom srcu pripremio na strašnu dijagnozu i ne bi se iznenadio da mu je lekar rekao da treba da ga preseli na niži sprat. Temperatura nije prestajala, iako je njegovo opšte stanje ostajalo dobro. Međutim, lekar mu je uputio srdačne reči pune ohrabrenja. Postojao je tu početak bolesti - rekao je - ali veoma lagani oblik; za dve ili tri sedmice po svoj prilici sve će proći.

„Znači, ostajem na sedmom spratu?“ upitao je Đuzepe Korte strepeći u tom trenutku.

„Pa naravno!“ odgovorio je lekar, prijateljski ga tapšući po ramenu. „A gde ste mislili da ćete ići, možda na četvrti?“ upitao je smejući se, kao da pominje najapsurdniju moguću pretpostavku.

„Bolje ovako, bolje ovako“, rekao je Korte. „Znate šta? Kada je čovek bolestan, uvek zamišlja najgore...“

Zaista, Đuzepe Korte je ostao u sobi koja mu je prvobitno doceljena. Upoznao je neke od svojih bolničkih kolega, u retkim poslepodnevima kada su mu dozvoljavali da ustane. Brižljivo se držao uputstava, sav se založio da brzo ozdravi, ali, uprkos tome, činilo mu se da njegovo stanje stagnira.

Prošlo je oko deset dana, kada je Đuzepe Korteu došao šef bolničara sa sedmog sprata. Hteo je da ga zamoli za čisto prijateljsku uslugu; sutradan u bolnicu treba da dođe jedna gospođa sa dvoje dece; dve sobe su slobodne, baš pored njegove, ali nedostaje treća. Da li bi gospodin Korte pristao da se preseli u drugu sobu, isto tako udobnu? Đuzepe Korte, naravno, nije pravio nikave probleme. Jedna ili druga soba, za njega je to bilo isto; štaviše, možda će imati novu i još lepšu bolničarku.

„Od srca van zahvaljujem“, rekao je šef bolničara uz lagan naklon. „Od čoveka kao što ste vi, priznajem, ne iznenađuje me jedan tako ljubazan, kavaljerski gest. Za jedan sat, ako nemate ništa protiv, izvršićemo selidbu. Inače, treba sići sprat niže“, dodao je tišim glasom, kao da je reč o jednom potpuno zanemarljivom detalju. „Na žalost, na ovom spratu nema više slobodnih soba. Ali, to je savim privremen smeštaj“, požurio je da kaže, videvši kako se Korte, koji je naglo ustao, spremao da otvori usta i da se pobuni. „Apsolutno privremen smeštaj. Čim ostane slobodna jedna soba, a verujem da će to biti za dva-tri dana, vi ćete moći da se vratite gore.“

„Priznajem vam“, rekao je Đuzepe Korte, osmehujući se da bi pokazao da on nije dete, „priznajem vam da mi se ovakva selidba uopšte ne sviđa“.

„Ali, ta selidba nema nikakav medicinski razlog; ja dobro shvatam šta hoćete da kažete, ali reč je isključivo o ljubaznom gestu prema gospodi koja bi volela da bude što bliže svojoj deci. Zaboga“, dodato je iskreno se smejući, „nemojte ni da vam na pamet padne da postoje drugi razlozi!“

„Možda“, rekao je Đuzepe Korte, „ali ovo mi deluje zloslutno.“

Tako je Korte prešao na šesti sprat, i mada je bio ubeđen da ova selidba ne znači da se njegova bolest pogoršala, osećao se neprijatno pri pomisli da između njega i normalnog sveta, sveta

zdravih ljudi, već postoji jasna prepreka. Na sedmom spratu, dolaznoj luci, još ste na izvestan način bili u kontaktu sa ljudskom zajednicom; taj sprat se čak mogao smatrati gotovo produženjem običnog sveta. Ali na šestom, već se ulazilo u pravu bolnicu; već mentalitet lekara, bolničarki i samih bolesnika bio je malo drukčiji. Već se priznavalo da se na taj sprat primaju pravi pravcati bolesnici, mada ne u teškom stanju. Iz prvih razgovora sa susedima, sa personalom i sa lekarima, Đuzepe Korte je primetio kako se u tom odeljenju sedmi sprat smatra šalom, kako je on rezervisan za bolesnike-amatere, koji su, uglavnom, svoju bolest izmislili; tek se od šestog, da tako kažemo, istinski počinjalo.

Međutim, Đuzepe Korte je shvatio da će, da bi se vratio gore, na mesto koje mu je pripadalo po karakteristikama njegove bolesti, svakako naići na poneku teškoću. Za povratak na sedmi sprat, trebalo je pokrenuti složeni aparat, iako je u pitanju bio sasvim mali ustupak. Nije bilo sumnje da niko ne bi ni pomislio da ga ponovo preseli na gornji sprat, tamo gde su „gotovo zdravi“ ako on ništa ne kaže.

Đuzepe Korteje zato odlučio da ne popušta u svojim pravima i da nikako ne poklekne pred iskušenjem navike. Kolegama iz odeljenja stalno je naglašavao da je on sam želeo da se spusti za jedan sprat da bi učinio uslugu jednoj gospođi i da će se, čim jedna soba bude slobodna, on vratiti gore. Ostali su ga slušali nezainteresovano i neubedljivo klimali glavom.

Ubeđenje Đuzepea Korteja naišlo je na punu potvrdu u sudu novog lekara. I on je priznavao da bi Đuzepe Korte mogao slobodno da bude na sedmom spratu; njegov oblik bolesti bio je apsolutno lak a tu definiciju je izricao slog po slog, da bi je naglasio - ali u osnovi je smatrao da na šestom spratu Đuzepea Korteja mogu bolje da lece.

„Nemojmo sada počinjati s tim pričama“ rekao bi u tom trenutku odlučno bolesnik, „rekli ste mi da je sedmi sprat moje mesto, ja hoću tamo da se vratim.“

„Niko ništa nema protiv“, odvrćao je doktor, „ja sam samo dao običan, najobičniji, ne lekarski nego prijateljski savet! Oblik vaše bolesti, ponavljam, sasvim je lak, ne bih preterao da kažem da vi uopšte i niste bolesni, ali se taj oblik po mom mišljenju razlikuje od analognih oblika po tome što je na izvestan način više proširen.“

Objasniću vam: intenzitet bolesti je minimalan, ali je njena obimnost znatna, destruktivni proces ćelija“, ovo je bilo prvi put da je Đuzepe Korte u bolnici čuo taj čudan izraz, „destruktivni proces ćelija apsolutno je na početku, možda nije ni počeo. Ali, mogao bi, kažem samo mogao, da istovremeno pogodi velike delove organizma. Samo zbog toga, po mom mišljenju, vi biste ovde mogli efikasnije biti izlečeni, na šestom, gde su terapijske metode tipičnije i intenzivnije.“

Jednog dana mu je rečeno da je generalni direktor lečelišta, pošto se dugo savetovao sa svojim saradnicima, doneo odluku o promeni u podeli bolesnika. Stepen svakog od njih - da se tako kaže - spuštao se za pola poena. Pod pretpostavkom da su na svakom spratu bolesnici bili podeljeni, zavisno od težine bolesti, u dve kategorije, ovu podelu su vršili njihovi lekari, ali isključivo za internu upotrebu), teža od ove dve polovine bila je zvanično preseljena na niži sprat. Na primer, polovina bolesnika sa šestog sprata, oni sa nešto težim oblicima bolesti, trebalo je da pređe na peti; a manje laki bolesnici sa sedmog da pređu na šesti. Ova vest je prouzročila zadovoljstvo Đuzepeu Korteu, jer u jednom tako složenom seljenju, njegov povratak na sedmi sprat uspeće mnogo lakše.

Međutim, kada je bolničarki pomenuo tu svoju nadu, doživeo je gorko iznenađenje. Saznao je da će on biti preseljen, ali ne na sedmi sprat, nego na sprat niže. Iz razloga koje bolničarka nije umela da mu objasni, njega su svrstali u „težu“ polovinu gostiju šestog sprata, pa je prema tome morao da siđe na peti. Pošto je prošlo prvo iznenađenje, Đuzepe Korte je pobesneo. Vikao je da ga varaju, da neće ni da čuje za dalje seljenje naniže, da će se vratiti kući, da su prava - prava i da administracija bolnice ne može tako bezbrazno da zanemarauje dijagnoze lekara.

Dok je on još vikao, stigao je lekar da ga umiri. Savetovao je Korteu da se smiri, ako ne želi da mu skoči temperatura, objasnio mu je da je došlo do nesporazuma, bar delimičnog. još jednom je priznao da bi Đuzepe Korte bio na pravom mestu da su ga stavili na sedmi sprat, ali je dodao da on o njegovom slučaju ima nešto drukčiju koncepciju, mada potpuno ličnu. U suštini, njegova je bolest mogla, u izvesnom smislu, razume se, da se smatra i bolešću šestog stepena, imajući na umu obimnost manifestacije bolesti. On sam,

međutim, nikako nije mogao ni sebi da objasni kako to da je Korte svrstan u nižu polovinu šestog sprata. Po svoj prilici je sekretar direkcije, koji je upravo tog jutra telefonirao, pitajući ga za tačan klinički položaj Đuzepea Kortea, pogrešio u prepisivanju. Ili je možda direkcija namerno malo „pogoršala“ njegov sud, pošto njega smatraju dobrim stručnjakom, ali suvše popustljivim lekarom. Lekar je na kraju savetovao Korteu da se ne uznemirava, da bez pobune prihvati selidbu; najvažnija je bila bolest, a ne mesto na koje bi smestili bolesnika.

A što se tiče lečenja - dodao je dalje lekar - Đuzepe Korte nikako ne treba da se žali; lekar na spratu niže sigurno ima više iskustva; on je gotovo dogmatično tvrdio da se veština lekara povećava, bar po verovanju direkcije, što se silazi niže. Soba je isto tako udobna i elegantna. Pogled isto tako prostran; tek od trećeg sprata naniže panorama je presečena visokim drvećem ograde.

Đuzepe Korte, zahvaćen večernjom temperaturom, slušao je sitničava opravdanja sa sve većim zamorom. Najzad je primeto da mu nedostaje snaga, a naročito želja da dalje reaguje na ovu nepravednu selidbu. I, bez daljih protesta, dozvolio je da ga spuste sprat niže.

Jedina, mada bedna, uteha Đuzepea Kortea, kada se našao na petom spratu, bila je kad je saznao da je on, po složnoj oceni lekara, bolničara i bolesnika, u tom odeljenju najlakši bolesnik. U okviru tog sprata, ukratko, on je svakako mogao da se smatra najsrećnijim. Ali, s druge strane, mučila ga je misao da sada čitave dve barijere stoje između njega i sveta normalnih ljudi.

Proleće je odmicalo, vazduh je bivao sve topliji, ali Đuzepe Korte nije više voleo, kao prvih dana, da gleda kroz prozor; mada je takav strah bio čista glupost, osećao je kako ga celog prožima čudna drhtavica kada bi ugledao prozore na prvom spratu, uvek u većini zatvorene, koji su sada bili mnogo bliži.

Činilo se da njegova bolest stagnira. Posle tri dana boravka na petom spratu, na desnoj nozi pojavila se neka vrsta ekcema koji se nije popravio sledećih dana. Bila je to neka infekcija - rekao mu je lekar - potpuno nezavisna od glavne bolesti; smetnja koja je mogla zadesiti i najzdravijeg čoveka na svetu. Zato, da bi se ekcem za nekoliko dana uklonio, potrebne je intenzivna kura gama-zracima.

„A ovde ne mogu dobiti gama zrake?“ upitao je Đuzepe Korte.

„Naravno da možete“, odgovorio je zadovoljno lekar. „Naša bolnica ima sve.

Postoji samo jedna nezgoda...“

„Šta?“ rekao je Korte sa nejasnom slutnjom.

„Nezgoda, to je uslovno rečeno“, ispravio se lekar, „hteo sam reći da se instalacija za gama-zrake nalazi samo na četvrtom spratu, a ja vam ne bih savetovao da tri puta dnevno idete gore i dole.“

„Znači, ništa?“

„Onda bi bilo bolje da dok ekcem ne prođe vi budete tako ljubazni da se spustite na četvrti sprat“.

„Dosta!“ zaurloje očajnički Đuzepe Korte. „Već mi je dosta silaženja! Makar crkao, na četvrti ne idem!“

„Kako hoćete“, rekao je pomirljivo lekar da ga ne bi uzbuđivao, „ali kao lekar koji vas leci, ja vam zabranjujem da tri puta dnevno idete dole.“ Njagore je bilo što se ekcem širio, umesto da nestane. Đuzepe Korte nije imao mira i stalno se prevrtao po krevetu. Tako je, sav besan izdržao tri dana, dok nije morao da popusti. Sam je zamolio lekara da ga pošalje na lečenje zracima i da ga preseli na niži sprat.

Dole je Korte primetio, sa skrivenim zadovoljstvom, da predstavlja izuzetak. Ostali bolesnici u tom odeljenju bili su izrazito u veoma ozbiljnom stanju i nisu ni na trenutak mogli da ustanu iz kreveta. On je, međutim, mogao sebi da dozvoli luksuz da pešice, iz svoje sobe, ode u salu za zračenje, pa su mu se i same bolničarke divile i čudile.

Novom lekaru on je uporno objašnjavao svoj specijalni položaj. Jedan bolesnik koji u osnovi ima pravo na sedmi sprat, našao se na četvrtom. Čim ekcem prođe, on namerava da se vrati gore. On apsolutno neće prihvatiti nikakav novi izgovor. On, koji je mogao potpuno zakonito još da bude na sedmom spratu.

„Na sedmom, na sedmom!“ uzviknuo je osmehujući se lekar, koji je upravo tada završio svoj pregled. „Vi bolesnici večito preterujete! Ja prvi kažem da vi možete biti zadovoljni svojim stanjem; koliko ja vidim sa vaše tabele, nije bilo većih pogoršanja. Ali govoriti o sedmom spratu, izvinite za moju brutalnu iskrenost - to nije sasvim isto! Vi ste jedan od slučajeva koji najmanje zabrinjavaju, slažem se. Ali ipak ste bolesni!“

„Pa šta onda“, rekao je Đuzepe Korte sav se zarumenivši u licu. „Na koji biste me vi sprat smestili?“

„Oh, bože, to nije lako reći, ovo je bio samo kratak pregled, a da bih mogao da se izjasnim, trebalo bi da vas pratim bar nedelju dana.“

„U redu,“ insistirao je Korte, „ali znate valjda otprilike.“

Da bi ga smirio, lekar se pretvarao da na trenutak razmišlja, a zatim, klimajući glavom sam za sebe, rekao je tiho: „Oh, bože! Baš da bih vas zadovoljio, eto, u osnovi mogli biste biti na šestom! Da, da“ dodao je kao da hoće sebe da ubedi. „Šesti bi mogao odgovarati.“

Lekar je verovao da će time obradovati bolesnika. Međutim, na licu Đuzepea Kortea, pojavi se zapanjen izraz: bolesnik je shvatio da su ga lekari sa gornjih spratova prevarili; evo ovaj novi lekar, očigledno veštiji i pošteniji, u svom srcu ga - to je bilo jasno - dodeljuje ne na sedmi, nego na peti sprat, i to možda čak na donju polovinu petog sprata! Neočekivano razočaranje oborilo je Kortea. Te večeri temperatura je znatno skočila.

Boravak na četvrtom spratu značio je najmirniji period koji je Đuzepe Korte proveo posle ulaska u bolnicu. Lekar je čitave sate provodio ćaskajući o najrazličitijim stvarima. Đuzepe Korte je takođe veoma rado razgovarao tražeći teme koje bi se odnosile na njegov svakodnevni život advokata i svetskog čoveka. On se trudio da ubedi sebe da i dalje pripada zajednici zdravih ljudi, da je još vezan za svet poslova, da se istinski interesuje za javne stvari. Pokušavao je, ali nije uspevao. Bez razlike, razgovor se uvek završavao pričom o njegovoj bolesti.

Želja za bilo kakvim poboljšanjem postala je kod Đuzepea Kortea prava opsesija. Na žalost, gama zraci, iako su uspeli da zaustave širenje ekcema na koži, nisu ga uklonili. Svakog dana Đuzepe Korte je o tome nadugačko razgovarao s lekarom i trudio se da se u tim razgovorima pokaže jakim, čak ironičnim, ali nikada nije uspevao.

„Kažite mi, doktore“, rekao je jednog dana, „kako teče destruktivni proces mojih ćelija?“

„Oh, kakve ružne reči“, prekorio ga je šaljivo lekar. „Gde li ste to naučili? To nije dobro, nije dobro naročito za bolesnika! Nikada više ne želim tako nešto da čujem.“

„U redu“, rekao je Korte, „ali ipak mi niste odgovorili.“

„Oh, odmah ću vam odgovoriti“, rekao je doktor učtivo. „Destruktivni proces ćelija, da ponovim vaš užasni izraz, u vašem slučaju je minimalan, apsolutno minimalan, ali dolazim u iskušenje da ga nazovem upornim.“

„Uporan, da li to znači hroničan?“

„Nemojte me terati da kažem nešto što nisam rekao. Ja sam rekao samo uporan. Uostalom, takva je većina slučajeva. U najlakšim slučajevima često je potrebno energično i dugo lečenje.“

„Ali, kažite mi, doktore, kada ću moći da se nadam poboljšanju?“

„Kada? Prognoze u ovim slučajevima prilično su teške... Ali slušajte“, dodao je posle kraćeg razmišljanja, „vidim da vi imate pravu pravcatu maniju da ozdravite...“

Da me nije strah da ću vas razljutiti, znate li šta bih vam savetovao?“

„Samo kažite, kažite, doktore...“

„Pa evo, objasniću vam veoma jasno. Kad bih ja razbolevisi se od ove bolesti, makar i u najblažoj formi, dospao u ovaj sanatorijum, koji je možda najbolji na svetu, sam bih tražio da me pošalju i to od prvog dana, od prvog dana, razumete li, na jedan od najnižih spratova. Čak bih tražio da me pošalju na...“

„Na prvi?“ rekao je Korte uz usiljen osmeh. „Oh, ne! Ne prvi, ne!“ dogovorio je ironično lekar. „To ipak ne. Ali na treći, pa čak i na drugi, to sigurno. Na nižim spratovima lečenje se obavlja bolje, to vam garantujem, uređaji su kompletniji i snažniji, personalje veštiji. A vi svakako znate ko je duša ove bolnice?“ „Nije li to profesor Dati?“

„Da, profesor Dati. On je pronašao lečenje koje se ovde primenjuje, on je projektovao ćelu zgradu. Dakle, on, majstor, stoji, da tako kažemo, između prvog i drugog sprata. Odatle zrači svojom upravljačkom snagom. Ali, a ja vam to garantujem, njegov uticaj ne ide dalje od trećeg sprata. Iznad toga, reklo bi se da se sama njegova naređenja nekako smanjuju, gube snagu, skreću; srce bolnice je dole i dole treba biti da bi se dobio najbolji tretman.“

„Ali to znači“, rekao je Đuzepe Korte drhtavim glasom, „znači vi mi savetujete...“

„Dodajmo još nešto“, nastavio je mirno lekar, „dodajmo da bi u vašem posebnom slučaju trebalo obraćati pažnju i na ekcem. To je

potpuno nevažna stvar, slažem se, ali prilično dosadna, koja bi vremenom mogla da vas deprimira; a vi znate koliko je za ozdravljenje važna vedrina duha. Primena zraka koju sam ja vršio uspela je samo napola. A zašto? Moguće je da je (o slučajno, ali moguće je takođe da ovde zraci nisu dovoljno intenzivni. E pa, na trećem spratu, inašine sa zracima mnogo su snažnije. Mogućnosti da se vaš ekcem izleči bile bi mnogo veće. Zatim, kad izlečenje krene svojim putem, najteži korak je učinjen. Kad počnete da se penjete gore, teško je da se ponovo vratite. Kada se vi zaista budete bolje osećali, ništa vas neće sprečiti da se vratite ovamo k nama, možda još više, zavisno od vaših zasluga' čak i na peti, na šesti, čak i na sedmi, usudio bih se reći..."

„Ali, da li vi verujete da bi to moglo ubrzati izlečenje?“

„Ali, u to ne može biti sumnje. Već sam vam rekao šta bih ja uradio na vašem mestu.“

Ovakve priče je lekar svakog dana ponavljao Đuzepeu Korteu. Najzad je došao trenutak kada je bolesnik umoran od ekcema i pored nagonskog odbijanja da siđe, resio da poslušava savet lekara i da se preseli na niži sprat.

Na trećem spratu je odmah primetio kako u odelenju vlada neko posebno veselje, kako kod lekara, tako i kod bolničarki, mada su se ovde lečili veoma zabrinjavajući bolesnici. Primetio je čak da se iz dana u dan ta veselost povećava; radoznao, pošto je stekao izvesno poverenje bolničarke, upitao je kako to da su svi tako veseli.

„Ah, zar ne znate?“ odgovorila je bolničarka, „za tri dana idemo na godišnji odmor.“

„Kako to, idete na godišnji odmor?“

„Pa da, petnaest dana, treći sprat će biti zatvoren i ceo personal ići će na odmor. Na godišnji odmor idemo na smenu, sprat po sprat.“ „A sa bolesnicima? Šta s njima radite?“

„Pošto ih je relativno malo, od dva sprata napravi se jedan.“

„Tako, spajate bolesnike sa trećeg i sa četvrtog?“

„Ne, ne“, ispravila ga je bolničarka, „sa trećeg i sa drugog. Oni koji su ovde, moraće da siđu dole.“

„Sići na drugi?“ rekao je Đuzepe Korte, bled kao mrtvac. „Znači, trebalo bi da siđem na drugi?“

„Pa naravno, šta tu ima čudnog? Kada se vratimo za petnaest dana, vi ćete se vratiti u ovu sobu. Ne vidim čega ima da se plašite.“

Međutim, Đuzepea Kortea - neki tajanstveni nagon ga je upozoravao - spopao ga je okrutan strah. Ali, pošto nije mogao sprečiti personal da ide na odmor, ubeđen da mu novo lečenje intenzivnijim zracima pomaže - ekcem je bio gotovo nestao, nije se usudio da se formalno usprotivi novom premeštaju. Tražio je, međutim, ne obazirući se na zadirkivanje bolničarki, da na vrata njegove nove sobe bude zalepljen natpis na kojem piše: „Đuzepe Korte, sa trećeg sprata, u prolazu“. Nešto slično se nije nikada desilo u istoriji sanatorijuma, ali lekari se nisu usprotivili, smatrajući da kod nervoznog temepramenta, kakav je bio Korte i najmanje protivljenje može izazvati ozbiljne poremećaje.

U osnovi, trebalo je samo čekati petnaest dana, ni dan više, ni dan manje. Đuzepe Korte počeo je da ih broji uporno i željno, ležeći sate i sate nepokretan u krevetu, gledajući nameštaj koji na drugom spratu više nije bio onako moderan i veseo kao na gornjim odelenjima, nego je nekako dobijao veće dimenzije, svečanije i strože linije. S vremena na vreme ćulio bi uši, pošto mu se činilo da sa donjeg sprata, sa sprata umirućih, sa odeljenja „osuđenih“, nejasno čuje jecanje i ropac.

Sve ga je to, naravno, sve više obeshrabrivalo. A manja vedrina kao daj e potpomagala bolest. Temperatura je rasla, opšta slabost postala je izraženija. Sa prozora - bilo je već puno leto i okna su gotovo stalno bila otvorena - nisu se više videli krovovi kuća u gradu, nego samo zeleni zid stabala koja su okruživala bolnicu.

Posle sedam dana, jednog popodneva oko dva, iznenada je ušao glavni sa još tri bolničara, gurajući nosila na točkovima. „Jesmo li spremni za premeštaj?“ upitao je tonom dobrodušnog šaljivdžije glavni bolničar.

„Kakav premeštaj?“ upitao je Đuzepe Korte s naporom izgovarajući reči, „kakve su sad ovo opet šale? Zar se oni sa trećeg sprata ne vraćaju tek za sedam dana?“

„Kakav treći sprat?“ rekao je glavni bolničar kao da ne razume, „ja sam dobio naređenje da vas povedem na prvi, pogledajte“, i pokazao je neki štampani formular za prelaz na donji sprat, sa potpisom, ni manje ni više, samog profesora Datija.

Strah, pakleni bes Đuzepea Kortea, eksplodirali su tada u dugačke, besne urlike koji su odjekivali čitavim odeljenjem. „Polako, polako, molim vas“ preklinjali su bolničari, „ima bolesnika kojima nije dobro.“ Ali to nije bilo dovoljno da ga smiri.

Najzad je dotrčao lekar koji je rukovodio odeljenjem, veoma ljubazna i dobro vaspitana osoba. Obavestio se o čemu je reč, pogladao formular, saslušao Korteovo objašnjenje. Zatim se besno obratio glavnom bolničaru, izjavivši da je to greška, on nije dao nikakvo naređenje takve vrste, odnedavno vlada nepodnošljiva zbrka, sve se krije od njega... Najzad, pošto je to sve rekao svom potčinjenom, obratio se, veoma učtivo, bolesniku, iskreno se izvinjavajući.

„Međutim, na žalost“, dodao je lekar, „na žalost, profesor Dati je baš pre jedan sat otišao na kratak odmor, vratiće se tek za dva dana. Preko njegovih naređenja ne smemo preći, veoma mi je žao. Njemu će prvome biti žao, to vam garantujem, takva greška! Ne shvatam kako se to moglo desiti!“

Sada je već neka žalosna drhtavica obuzela Đuzepea Kortea. Njegova sposobnost da se kontroliše potpuno je nestala. Kao dete, potpuno se prepustio užasu. Njegovi jecaji odjekivali su, spori i očajni, celom sobom.

Stigao je tako, tom strašnom greškom, na poslednju stanicu. U odeljenje umirućih, on, koji je, zapravo, po težini svoje bolesti, a to su govorili i najstroži lekari, imao pravo da bude na šestom, ako ne i na sedmom spratu! Situacija je bila toliko smešna da je u nekim trenucima Đuzepe Korte gotovo osećao želju da se neobuzdano smeje.

Ispružen na krevetu, dok je toplo letnje poslepodne lagano prolazilo nad velikim gradom, on je kroz prozor gledao zelenilo drveća i imao je utisak da je stigao u neki nestvaran svet, stvoren od apsurdnih zidova sa sterilizovanim pločicama, od ledenih predvorja smrti, od belih ljudskih figura bez duše. Čak mu je palo na pamet da i drveće, koje mu se činilo da vidi kroz prozor, nije pravo; u to se, štaviše, na kraju i uveri, primećujući da se lišće uopšte ne pokreće. Ta misao ga je toliko uznemirila, da je Korte zvoncem pozvao bolničarku i zamolio je da mu doda naočari za kratkovidost, koje inače u krevetu nije koristio; tek tada je uspeo da se primiri; uz pomoć sočiva mogao se

uveriti da je drveće ipak pravo i da se lišće, mada lagano, s vremena na vreme ljulja na vetru.

Kad je bolničarka izašla, prošlo je četvrt časa u potpunoj tišini. Šest spratova, šest strašnih zidova, iako zbog formalne greške, sada je stajalo iznad Đuzepea Korte sa neumoljivom težinom. Za koliko godina, da, sada je zaista trebalo misliti na godine, za koliko će godina on uspeti da se ponovo popne do ivice ove provalije?

Ali, kako to da je soba iznenada postala tako mračna? Iako je bilo sred poslepodneva. Uz poslednji napor Đuzepe Korte, koji je osetio kako ga parališe neka čudna obamrlost, pogledao je na sat na noćnom stočiću, pored kreveta. Bilo je tri i trideset. Okrenuo je glavu na drugu stranu i ugledao kako se pokretne roletne, slušajući neku tajanstvenu komandu, lagano spuštaju i preprečuju put svetlosti.

IPAK KUCAJU NA VRATA

Gospođa Marija Gron ušla je u salu u prizemlju vile s korpom za ručni rad. Bacila je pogled oko sebe da bi konstatovala kako se sve odvija prema porodičnim pravilima, odložila je korpu na jedan sto, približila se vazii

punoj ruža, nežno mirišući. U sali su bili njen muž Stefano, njen sin Federiko zvani Fedri, obojica su sedela pored kamina, zatim ćerka Đorđina, koja je čitala, stari kućni prijatelj Euđenio Martora, lekar, koji je upravo pušio cigaru.

„Sve su fanees, sve su uvele“, promrmijala je za sebe i rukom je, milujući, prešla preko cvetova. Nekoliko latica se odvojilo i palo.

Sa fotelje u kojoj je sedela i čitala, Đorđina je pozvala:

„Mama!“

Bila je već noć i kao obično kapci na velikim prozorima bili su zamandaljeni. Ipak je spolja dopirao neprekidan zvuk kiše koja pada. U dnu sale, prema ulaznom tremu, svečana crvena zavesa pretvarala je veliki otvor u obliku luka; u to vreme, zbog slabe svetlosti koja je do nje dopirala, ona je izgledala crna.

„Mama!“ rekla je Đorđina. „Znaš ona dva kamena psa u dnu drvoreda hrastova, u praku?“ „A otkud ti sad padaju na pamet ti kameni psi, draga?“ odgovorila je mama s učtivom ravnodušnošću, uzimajući korpu s ručnim radom i sedajući na uobičajeno mesto, blizu jedne svetiljke.

„Jutros“, objasnila je lepa devojka, „kad sam se vraćala autom, videla sam ih na kolima jednog seljaka, pored samog mosta.“

U tišini sale, Đorđinin tanak glas odjeknuo je veoma snažno. Gospođa Gron, koja je upravo prelistavala novine, izvila je usne u osmeh predostrožnosti i letimice pogledala muža, kao da se nada da on nije čuo.

„Ovo je dobro!“ uzviknuo je doktor Martora. „Samo nam još fali da seljaci naokolo kradu statue. Postali su još i kolekcionari umetničkih predmeta!“ „I onda?“ upitao je otac, pozivajući ćerku da nastavi.

Gospođa Gron je lako nabrala nos; uvek je to činila kada bi neko naćeo neku nezahvalnu temu i kada je trebalo popraviti stvar. Ta

priča o dvema statuama krila je u sebi nešto i ona je to shvatila; nešto neprijatno što je, dakle, trebalo prećutati. „Pa da, pa da, ja sam rekla da ih odnesu“, pokušala je ona tako da reši pitanje, „tako su mi antipatični“.

Iz pravca kamina dopro je očev glas, dubok i nesiguran glas, možda zbog starosti, možda zbog uznemirenosti: „Ali kako? Kako? Zašto si rekla da ih odnesu, draga? Bile su to dve stare statue, dve iskopine...“

„Nisam se dobro izrazila“, rekla je gospođa naglašavajući svoju ljubaznost („kako sam glupa“, mislila je u sebi, „zar nisam mogla izmisliti ništa bolje?“) „Da, rekla sam da ih sklone, ali nejasnim recima, rekla sam to više u šali, naravno...“

„Ali, slušaj, mama“, insistirala je devojka. „Berto je pitao seljaka, a ovaj je rekao da je psa našao dole na obali reke...“

Začutila je, jer joj se činilo da je kiša prestala. Međutim, kako je nastala tišina, opet se začuo nepokretan, dalek pljusak koji je pritiskao dušu (mada to niko nije primećivao).

„Zašto, pas?“ upitao je mladi Federiko, čak i ne okrećući glavu. „Nisi li rekla da su oba bila u kolima?“

„Oh, bože, kako si ti sitničav“, odvratila je Đorđina, smejući se. „Ja sam videla jednog, ali pretpostavljam da je tamo bio i drugi.“

Federiko je rekao: „Ne vidim, ne vidim zašto“. I doktor Martora se nasmejao.

„Reci mi, Đorđina“, upitala je tada gospođa Gron odmah koristeći pauzu koja je nastala. „Koju knjigu čitaš? Je li to poslednji Masenov roman, onaj o kojem si mi pričala? Želela bih i ja da ga pročitam kad ti završiš. Ako ti to čovek odmah ne kaže, ti odmah knjigu pozajmiš prijateljicama. Posle se više ništa ne može naći. Oh, ja volim Masena, tako je ličan, tako čudan... Frida mi je danas obećala...“

Međutim, muž ju je prekinuo: „Đorđina“, upitao je ćerku, „šta si ti tada uradila? Bar se nadam da si tražila da saznaš njegovo ime! Izvini, Marija“, dodao je misleći na to što ju je prekinuo.

„Ne bi valjda hteo da počnem da se svađam na ulid, nadam se“, odgovorila je devojka. „Bio je jedan od Dal'Oka, Rekao je da on ništa ne zna, da je statuu našao dole u red“.

„I jesi li baš sigurna da je to bio jedan od naših pasa?“

„Nego šta nego sigurna. Zar se ne sećaš kako smo mu Fedri i ja obojili uši u zeleno?“

„I taj kojeg si videla imao je zelene uši?“ rekao je otac, koji je često razmišljao prilično sporo.

„Da, baš zelene uši“, rekla je Đordina. „Naravno, sad su već malo izbledele.“

Opet se umešala mama: „Slušajte“, upitala je čak preterano ugladeno, „zar su vama baš tako zanimljivi ti kameni psi. Ne znam, izvini što ti to kažem, Stefano, ali meni se i ne čini da oko toga treba praviti toliku galamu...“

Spolja - reklo bi se gotovo odmah iza zavese - doprla je, pomešana sa zvukom kiše neka potmula i produžena tutnjava.

„Jeste li čuli?!“ odmah je uzviknuo gospodin Gron. „Jeste li čuli?!“

„Grom, zar ne? Običan grom. Ali ništa ne vredi, Stefano, ti prosto moraš uvek da budeš nervozan u kišnim danima“, požurila je da objasni njegova žena.

Svi su ućutali, ali to nije moglo dugo trajati. Činilo se da je neka strana misao, neprikladna toj gospodskoj palati, ušla i lebdela u polumračnoj sali.

„Našao ga dole u reci!“ opet je komentarisao otac, vraćajući se na pitanje pasa.

„Kako je mogao dospeti dole u reku? Nije valjda mogao odleteti.“ „A zašto ne“ rekao je doktor Martora veselo.

„Šta zašto ne, doktore?“ upitala je gospođa Marija nepoverljivo, jer se njoj obično nisu dopadale šale kućnog prijatelja.

„Kažem, a zašto bi bilo isključeno da je statua odletela? Reka protiče baš tamo ispod nje. Na kraju krajeva, to je skok od svega dvadeset metara“.

„Kakav svet, kakav svet!“ još jednom je Marija Gron pokušala da odbaci priču o psima, kao da se iza nje kriju nedostojne stvari.

„Statue kod nas počinju da lete, a znate li šta piše ovde u novinama? 'U vodama Jave otkrivene ribe koje govore.“

„Kaže još: Vreme je novac!“ dodao je glupo Federiko, koji je takođe u ruci imao novine.

„Kako, šta kažeš?“ upitao je otac, koji nije razumeo, s nejasnim strahom u glasu.

„Da, ovde piše: Vreme je novac! U bilansu poslovnog čoveka trebalo bi da bude ubeleženo u aktivi ili u pasivi, prema slučaju i vreme.“

„U pasivi, rekao bih, u pasivi, pored ovolike kiše!“ predložio je Martora zagolican.

A onda se začuo zvuk zvonca, s one strane velike zavese. Neko je, dakle, dolazio iz nepouzdanе noći, neko je premostio barijere kiše, koja je potapala svet, udarala po krovovima, proždirala obale jezera, koje su otpadale u kriškama, i plemenito drveće zajedno sa svojim zemljanim postoljem propadalo je niz strmine, uz bučan pljusak, a malo kasnije na trenutak bi izronilo sto metara dalje, a onda bi ga usisali vrtlozi; reka je progutala kraj prastarog parka, s gvozdеноm balustradom iz osamnaestog veka, klupicama, dva kamena psa.

„Ko bi mogao biti?“ rekao je stri Gron, skidajući zlatne naočari. „Zar i u ovo doba dolaze? Možda onaj za dobrovoljne priloge, kladim se da je on, službenik parohije, već nekoliko dana se vrti ovuda. Žrtve poplave! Gde li su samo te žrtve! Stalno nam traže pare, ali ja nisam video ni jednu od tih žrtava! Kao da... Ko je? Ko je?“ upitao je tiho sobara koji se pojavio pored zavese.

„Gospodin Masiger“, najavio je sobar.

Doktor Martora je bio zadovoljan: „Oh, došao je, taj simpatični prijatelj! Neki dan smo imali jedan razgovor... oh, taj momak zna šta hoće.“

„Možda je on inteligentan, dragi Martora“, rekla je gospođa, „ali to je upravo vrlina koja me je najmanje uzbuđuje. Ti ljudi koji večito diskutuju... Priznajem, ja ne volim diskusije... Ne kažem ništa za Masigera, on je zaista dobar momak... Ti, Đorđina,“ dodala je tiho, „bićeš ljubazna, pošto se pozdraviš, da odeš na spavanje. Kasno je, dušo, znaš i sama.“

„Da ti je Masiger simpatičniji“, odgovorila je ćerka smelo, pokušavajući da govori šaljivo, „da ti je simpatičniji, kladim se da sad ne bi bilo kasno, kladim se.“

„Dosta, Đorđina, ne govori gluposti, ti znaš... Oh, dobro večer, Masigeru. Već smo izgubili svaku nadu da ćete doći... obično dolazite ranije...“

Mladić pomalo razbarušene kose, zastao je na pragu zaprepašćeno gledajući Gronove. „Ali kako, zar vi niste znali?“ A onda je prišao

bliže, nejasno zbunjen. „Dobro več, gospođo Marija“, rekao je ne odgovarajući na zamerku. „Dobro več, gospodine Gron, zdravo Đorđina, zdravo Fedri, ah, izvinite doktore, nisam vas video zbog senke...“

Izgledao je uzbuđen, pozdravljajući se skakutao od jednog do drugog, kao da jedva čeka da saopšti neku važnu vest.

„Dakle, jeste li čuli?“ odlučio je najzad, pošto ga ostali nisu ništa pitali. „Jeste li čuli da je brana...“

„Oh, da“, umešala se Marija Gron s nepogrešivom neusiljenošću. „Baš je loše vreme, zar ne?“ I osmehnula se, zatvarajući oči, pozivajući gosta da shvati (nemoguće, mislila je u sebi, osećanje za oportuno zaiste nije njegova jaka strana!).

Ali otac Gron je već ustao iz fotelje. „Kažite mi, Masiger, šta ste to čuli? Možda neku novost?“

„Ma kakvu novost“ živahno je dobacila njegova žena. „Zaista te ne razumem, dragi, večeras si tako nervozan...“ Masiger je bio zapanjen. „Da“, rekao je, tražeći način da se izvuče, „nema nikakvih novosti, koliko je meni poznato. Samo što se sa mosta vidi...“

„Mogu misliti šta se vidi, reka u punoj snazi!“ rekla je gospođa Gron, pomažući mu da se izvuče iz neprilike. „Impozantan prizor, pretpostavljam... sećaš li se Nijagare, Stefano? Koliko je godina prošlo od onda...“

U tom trenutku, Masiger je prišao domaćici i tiho promrmljao, koristeći trenutak kad su Đorđina i Federiko počeli međusobno da razgovaraju: „Ali, gospođo, ali gospođo“, oči su mu se iskrile, „ali reka je već ispod kuće, nije pametno ostajati, zar ne čujete?“

„Sećaš li se, Stefano?“ nastavila je ona kao da nije ni čula, „sećaš li se kako su se preplašila ona dva Holanđanina. Nisu uopšte hteli da priđu, govorili su kako je to nepoteban rizik, kako bi mogli biti zahvaćeni...“

„Doduše“, odgovorio je muž, „kažu da se to poneki put i dogodilo. Ljudi bi se suviše nagnuli, vrtoglavica...“

Činilo se da ponovo vlada sobom. Natakao je naočari, ponovo je seo pored kamina, pružajući ruke prema vatri da ih ugrije.

A onda se po drugi put začula ona potmula i uzmenirujuća tutnjava. Sada se zaista činilo da dopire iz središta zemlje, odozdo, iz dalekih

podrumskih hodnika. I gospođa Gron je protiv svoje volje osluškivala.

„Jeste li čuli?“ uzviknuo je otac, malo mršteći čelo. „Kaži, Đordžina, jesi li čula?...“ „Čula sam, da, ne razumem“, odgovorila je devojka pobledela.

„Ali to je grom!“ odvratila je majka samouvereno. „Najobičniji grom... šta biste vi hteli?... Nisu valjda duhovi!“

„Ovo nije zvuk groma, Marija“, primetio je muž odmahujući glavom. „Kao da dopire odozdo“.

„Znaš i sam, dragi: svaki put kad je oluja, čini se kao da se kuća ruši“, insistirala je gospođa. „Kad je oluja, u ovoj kući se čuju svakakvi šumovi... I vi ste čuli običan grom, zar ne, Masiger?“ rekla je na kraju, ubeđena da se gost neće usuditi da joj protivureči.

On se učtivo i rezignirano osmehnulo i odgovorio neisgurno: „Vi rekoste duhovi, gospođo... baš večeras, prolazeći kroz vrt, imao sam neki čudan utisak, činilo mi se da me neko prati... čuo sam korake, kao... sasvim jasne korake na šljunku u drvoredu...“

„I, naravno, zveckanje kostiju i hropac, zar ne?“ dodala je gospođa Gron.

„Nikakve kosti, gospođo, samo korake, valjda su bili moji“, dodao je, „nekada dolazi do tako čudnih odjeka.“

„Tačno: bravo, Masigeru... Ili možda miševi, videćete, dragi moj, da su bili miševi. Ne treba da čovek bude romantičan kao vi, jer onda može svašta da čuje...“

„Gospođo,“ ponovo je, tihim glasom, pokušao mladić, naginjući se prema njoj. „Ali zar ne čujete, gospođo? Reka je odmah tu, zar ne čujete?“

„Ne, ne čujem, ne čujem ništa“, odgovorila je ona odlučno, takođe tihim glasom.

Zatim glasnije:

„Ali niste nimalo zabavni s tim vašim pričama, znate?“

Mladić nije znao šta da odgovori. Pokušao je samo da se nasmeje, gospođina upornost činila mu se tako glupa. „Ne želite da verujete, dakle?“ pomislio je zajedljivo; i u mislima, nagonski, on joj je govorio vi. „Neprijatne stvari vas se ne tiču, je li? Smatrate da je prostački govoriti o njima? Vaš dragoceni svet uvek ih je odbijao, je li? Baš ćemo videti šta će biti s tom vašom prezrivom imunošću!“

„Slušaj, slušaj, Stefano“, govorila je ona za to vreme poletno, vičući preko cele sale, „Masiger tvrdi da je sreo duhove, tu napolju, u vrtu, i on to govori ozbiljno... ovi mladi danas, lep primer, nema šta.“

„Gosopodine Gron, nećete valjda verovati“, i usiljeno se smejaio, crveneći, „ali ja nisam to rekao, ja sam...“

Zaćutao je osluškujući. I učinilo mu se kako u tišini, koja je nastala, iznad pljuskanja kiše, raste neki drugi glas, preteći i potmuo. On je bio na nogama, osvetljen jednom plavičastom lampom, poluotvorenih usta, ne baš preplašen, ali nekako obuzet i uzdrhtan, čudno različit od svega oko sebe, ljudi i predmeta. Đorđina ga je čežnjivo gledala.

Ali, zar ne shvataš, mladi Masigeru? Zar se ne osećaš dovoljno bezbednim u starom domu Gronovih? Kako možeš da sumnjaš? Zar ti nisu dovoljni ovi stari masivni zidovi, ovaj tako strogo kontrolisan mir, ova neosetljiva lica? Kako se usuđuješ da vređaš toliko dostojanstvo svojim glupim mladalačkim strahovima?

„Izgledaš mi kao opsednut“, primetio je njegov prijatelj Fedri. „Izgledaš kao slikar,... zar nisi mogao da se očeshljaš večeras? Molim te, sledeći put... znaš da mama drži do toga“, i prasnuo je u smeh.

Otac se tada umešao svojim plačljivim glasom: „Dobro, hoćemo li početi s tim mostom? Znae, još imamo vremena. Jednu partiju, a onda idemo na spavanje:

Đorđina, molim te, donesi kutiju s kartama.“ U tom trenutku pojavio se sobar unezverenog lica.

„Sta je sada?“ upitala je domaćica, slabo prikrivajući razdraženost. „Je li još neko stigao?!“

„Tamo je Antonio, upravnik imanja... želi da govori s nekim od gospode, kaže da je važno.“

„Ja ću, ja ću“, rekao je odmah Stefano i užurbano ustao, kao da se plaši da neće stići na vreme.

I zaista, žena ga je zadržala: „Ne, ne, ne, ti ostani ovde. Tako je vlažno napolju...

znaš... tvoja reuma. Ti ostani ovde, dragi. Fedri će otići da vidi.“

„Sigurno jedna od uobičajenih priča“, rekao je mladić polazeći prema zavesi. Zatim su izdaleka doprli nejasni glasovi.

„Hoćete li ovde da igrate?“ pitala je u međuvremenu gospođa. Đorđina, „skloni tu vazuu, molim te... zatim idi da spavaš, draga, već

je kasno. A vi, doktore Martora, šta to radite, spavate?“

Prijatelj se trgnuo, zbunjen: „Da li spavam? Eh, da, malo“, nasmejao se. „Toplota iz kamina, godine...“

„Mama!“ pozvala je iz jednog ugla devojka. „Mama, ne mogu da nađem kutiju s kartama, a juče su bile ovde u floci.“

„Otvori oči, draga. Ali, zar ih ne vidiš tamo na stolu? Vi nikada ništa ne nalazite...“

Masiger je poredao četiri stolice, a zatim je počeo da meša karte. Za to vreme Federiko se vratio. Otac je umorno upitao: „Šta je hteo Antonio?“

„Ma, ništa!“ odgovorio je sin veselo. „Seljačka posla. Plaše se. Kažu da postoji opasnost za reku, kažu čak da je kuća ugrožena, zamisli. Hteli su da ja pođem i vidim, zamisli, po ovom vremenu! Sad su svi tamo, mole se, i zvona zvone, čujete li?“

„Fedri“, predložio je tada Masiger. „Hajdemo zajedno da vidimo. Samo pet minuta. Hoćeš li?“

„A partija karata, Masigeru?“ rekla je gospođa. „Zar želite da izneverite doktora Martom? Samo ćete pokisnuti kao miševi, a onda...“

I tako su njih četvorica počeli da igraju, Đorđina je otišla na spavanje, majka je sela u ugao i uzela svoj vez.

* * *

Dok su njih četvorica igrali, maloprednjaški udarci postali su češći. Zvučalo je kao da nešto golemo upada u duboku rupu punu blata; opak udarac u utrobi zemlje.

Svaki put on je za sobom ostavljao osećanje bola, ruke bi oklevale nad kartom koju će da bace, dah bi zastao, ali odmah bi sve to nestalo.

Niko se - reklo bi se - nije usuđivao da o tome govori. Samo je u jednom trenutku doktor Martora primetio: „Mora da je to u kloaki, tu ispod. Postoji tamo neki prastari odvod koji izlazi u reku. Možda je nabujalo...“ Ostali nisu rekli ni reč.

Sada treba posmatrati poglede gospodina Grona, plemenitog čoveka. Oni su upućeni uglavnom prema maloj lepezi od karata koju drži u levoj ruci, a ipak prelaze i preko ivice karata, obuhvataju glavu

i ramena doktora Martore, koji sedi preko puta, i dopiru čak do dna sale, tamo gde blistavi pod nestaje pod resicama zavese. Sada se, međutim, Gronove oči više nisu zadržavale na kartama, ni na poštenom prijateljevom licu, nego su uporno gledale tamo prema dnu, prema podnožju zavese; i širile su se, a u njima se palilo neko čudno svetlo.

Sve dok iz usta starog gospodina nije izašao promukao glas, ispunjen neizrecivim očajem, i on je jednostavno izgovorio: „Vidi.“ Nije se obraćao sinu, ni doktoru, ni Masigeru, nikome posebno. Samo je rekao: „Vidi“, ali na način koji je budio strah.

Gron je to rekao, a ostali su pogledali, čak i supruga koja je veoma dostojanstveno sedela u uglu i vezla. I ispod donjeg ruba tamne zavese videli su kako lagano prilazi, puzeći po podu, nešto crno.

„Stefano, Stefano, za ime sveta, zašto taj glas?“ uzviknula je gospođa Gron, koja je ustala i već išla prema zavesi. „Zar ne vidiš da je to voda?“ Od četvorice igrača niko još ne beše ustao. I bila je voda. Kroz neku pukotinu ili prolaz ona je najzad prodrila u vilu, kao zmija puzala tamo-amo hodnicima, a onda se pojavila u sali, gde je izgledala crna zbog polumraka. To je bilo naprosto smešno, ako izuzmemo otvorenu uvredljivost. Ali, zar iza tog bednog vodenog jezička, iz lavaboa, nije bilo ničeg drugog? Da li je baš sigurno da je cela nezgoda samo u tome? Nema li šapata potočića niza zidove, ni močvara među policama u biblioteci, ni kapanja mlitavih kapi s tavanice susednog salona (koje udaraju u veliki srebrni tanjir, Prinčev svadbeni poklon, pre mnogo, mnogo godina)?

Mladi Federiko je uzviknuo: „Ti kreteni su zaboravili da zatvore neki prozor!“ A njegov otac: „Trči, idi zatvori, hajde!“ Ali, gospođa se usprotivila: „Ali, nipošto, smirite se, valjda će neko od njih doći!“

Nervozno je povukla kanap zvonceta i začuo se njegov daleki zvon. Istovremeno, tajanstveni udarci počeli su da odjekuju jedan za drugim, u nekoj zloslutnoj žurbi, potresajući uglove palate. Stari Gron, namršten, gledao je vodeni jezičak na podu; on se lagano širio po krajevima, prelivao se za neki santimetar, zaustavljao se, ponovo se širio po ivicama, pa još jedan korak napred i tako dalje. Masiger je mešao karte da bi prikrio svoje uzbuđenje, predosećajući stvari drukčije od uobičajenih. A doktor Martora je lagano tresao glavom, i taj pokret je možda trebalo da znači: kakva vremena, kakva

vremena, ne možeš se više osloniti na poslugu, ili, isto tako: sad se više ništa ne može učiniti, prekasno ste приметili.

Čekali su nekoliko trenutaka, nikakav znak života nije dopirao iz ostalih prostorija. Masiger se ohrabrio: „Gospodo“, rekao je, „rekao sam vam ja da...“

„Zaboga! Opet vi, Masigeru!“ odgovorila je Marija Gron ne dozvoljavajući mu ni da završi. „Zbog malo vode na podu! Sada će doći Etoe da to obriše. Stalno ti prokleti prozori, uvek propuste vodu, trebalo bi popraviti brave!“

Ali, sobar po imenu Etoe nije dolazio, niti iko drugi od mnogobrojne posluge. Noć je postala neprijateljska i teška. Dok su se neobjašnjivi udarci preobražavali u gotovo neprekidno tutnjanje slično kotrljanju buradi u temeljima kuće. Pljuštanje kiše napolju, prigušeno novjrm zvukom, već se više nije čulo.

„Gospođo!“ uzviknuo je odjednom Masiger, skačući na noge, krajnje odlučno. „Gospođo, gde je Đorđina? Dozvolite da odem da je pozovem.“

„Šta je sad opet, Masigeru?“ i Marij Gron je opet na licu imala izraz mondenskog čuđenja. „Svi ste tako nervozni večeras. Šta će vam Đorđina? Učinite mi uslugu, molim vas, pustite je da spava.“

„Da spava!“ odvratio je mladić prilično podrugljivo. „Da spava! E pa, e pa...“

Iz prolaza koji je bio prikriven zavesom, kao iz ledeme špilje, u salu je prodro žestok nalet vetra. Zavesa se nadula kao jedro, savila se na krajevima, tako da su svetlosti sale mogle da prodru tamo i da se odraze u vodi prolivenoj po zemlji.

„Fedri, zaboga, trči da zatvoriš!“ psovao je otac, „zaboga, pozovi poslugu, pozovi ih!“

Ali, mladićakao da je zabavljao ovaj nepredviđeni događaj. Otraćao je prema mračnom prolazu i vikao: „Etoe! Etoe! Berto! Berto! Sofija!“ On je dozivao članove posluge, ali njegovi krici su se bez odjeka gubili u mračnim hodnicima.

„Tata“, začuo se ponovo Federikov glas. „Nema svetla ovde. Ne vidim ništa... Bože, šta se desilo!“ Svi u sali bili su na nogama, zapanjeni zbog naglog krika. Činilo se da je sada cela vila, neobjašnjivo, prepuna vode. A vetar je, kao da zidova i nema,

prolazio kroz nju gore-dole, bezobzirno, ljuljajući lampe, hartije i novine, rušeći cveće.

Federiko se vratio. Bio je bled kao sneg i pomalo je drhtao: „Zaboga!“ ponavljao je mahinalno. „Zaboga, šta se desilo!“

Da li je trebalo još da objasni kako je, probivši obalu svojim gluvim i neljudskim besom, reka stigla sve do njih? Da zidovi s te strane samo što se nisu srušili? Da se sva posluga izgubila u noći i da će, po svoj prilici, uskoro nestati svetla? Nije li bilo dovoljno, kao objašnjenje za sve, to belo Federikovo lice, njegovi zadihani pozivi (on je, inače, bio tako elegantan i siguran u sebe), užasna tutnjava koja je postajala sve jača i jača, rastući iz dubokih ponora zemlje?

„Hajdemo, brzo, hajdemo, i moja kola su napolju, bilo bi ludo...“, rekao je doktor Martora, od svih još najmirniji. Zatim se, u pratnji Masigera, eto pojavila i Đordina, uvijena u težak ogrtač; ona je lagano jecala, apsolutno pristojno, gotovo nečujno.

Njen otac je počeo da pretura po jednoj fioci, uzimajući stvari od vrednosti.

„Oh, ne! Ne!“ najzad je viknula gospođa Marija, očajnički. „Oh, neću! Moje cveće, moje lepe stvari, neću, neću!“ usta su joj zadrhtala, lice se zgrčilo i gotovo izobličilo, ona samo što nije posustala. Zatim se, uz neverovatan napor, osmehnula. Njena mondenska maska bila je netaknuta, njena rafinirana lepota bila je spašena.

„Neću zaboraviti, gospođo“, okrutno je rekao Masiger, iskreno je mrzeći. „Nikada neću zaboraviti ovu vašu vilu. Kako je bila lepa u noćima s mesečinom!“

„Brzo, ogrtač, gospođo“, insistirao je Martora obrađujući se domaćici. „I ti, Stefano, uzmi nešto da se ogrneš. Idemo pre nego što nestane svetla.“

Gospodin Stefano Gron nije se čak ni plašio, to se zaista moglo reći. Bio je potpuno bezbojan i u ruci stezao kožnu faksciklu s vrednostima. Federiko je kružio salom gacajući po vodi, i više nije mogao da vlada sobom. „Gotovo je, gotovo je“, ponavljao je. Svetlo je počelo da slabi.

A onda je odjeknuo, mračniji od prethodnih i još bliži, dugi tutanj katastrofe. Ledena klešta stegnula su srce Gronovih.

„Oh, ne! Ne!“ ponovo je počela da viče gospođa. „Neću, neću!“ Bleda i ona kao smrt, s ružnom borom na licu, krenula je preplašenim koracima prema zvesi koja je drhtala. I odmahivala je glavom: htela je da kaže da ona to zabranjuje, da će sada ona lično doći i voda se neće usuditi da prolazi.

Videli su je kako pomera krajeve zavese, koji su se vijorili, besnim pokretom, kako nestaje tamo u mraku, baš kao da ide da otera gomilu dosadnih skitnica, koje posluga nije u stanju da udalji. Da li je svojim aristokratskim prezirom sada htela da se suprotstavi propasti, da preplaši ponor? Nestala je iza zavese i, mada je zlokobna tutnjava rasla, činilo se da je nastala tišina.

Dok Masiger nije rekao: „Neko kuca na vrata.“

„Neko kuca na vrata?!“ upitao je Martora. „Ko bi to mogao biti?“

Niko“ odgovorio je Masiger. „Sada, razume se više nema nikoga. Ali, kucaju na vrata, to je sigurno. Možda neki glasnik, neki duh, nečija duša koja je došla da nas upozori. Ovo je gospodska kuća. Ponekad oni s drugog sveta imaju izvesne obzire prema nama.

OGRTAČ

Posle beskrajnog iščekivanja, kada je nada već počinjala da umire, Đovani se vratio svojoj kući. Još nisu odzvonila dva sata, njegova mama je pospremala, bio je sivi martovski dan i nebom su letele vrane.

On se iznenada pojavio na pragu i mama je uzviknula: „Oh, blaženi!“ trčeći da ga zagri. I Ana i Pjetro, mnogo mlađi brat i sestra, počeli su da viču od radosti. To je bio trenutak, iščekivan mesecima i mesecima, za kojim su tako često čeznuli u slatkim snovima u zoru, trenutak koji je trebalo da vrati sreću.

On gotovo ni reč nije rekao, suviše ga je napora koštalo da zadrži plač. Odmah je odložio tešku sablju na jednu stolicu, na glavi je još imao beretku. „Pusti da te vidim“, govorila je kroz suze majka, povlačeći se malo unazad, „pusti da vidim kako si lep. Ali, bled si, znaš.“

Zaista, je veoma bled i izgledao je iscrpljen. Skinuo je kapu, prišao sredini sobe i seo.

Kako je bio umoran, kako umoran, čak mu je bilo naporno i da se osmehne. „ali skini ogrtač, dete“, rekla je mama i gledala je u njega kao u (udo, gotovo ga se plašila; kako je bio visok, lep i ponosan (mada malo suviše bled). „Skinu ogrtač, daj ga ovamo, zar ne osećaš kako je toplo?“ On je učinio nagli odbrambeni pokret, nagonski, privijajući ogrtač oko sebe, možda od straha da će mu ga oteti.

„Ne, ne, pusti me“, odgovorio je kao da nešto izbegava. „Bolje ne, ionako uskoro treba da izađem...“

„Reba da izađeš? Vraćaš se posle dve godine i odmah hoćeš da izađeš?“ rekla je ona razočarana, videvši kako odmah počinje, posle tolike radosti, večni bol majki. „Moraš odmah da izađeš? Zar nećeš nešto da pojedješ?“

„Već sam jeo, mama“, odgovorio je sin uz dobroćudan osmeh i gledao je oko sebe uživajući u voljenim senkama. „Zaustavili smo se u jednoj gostionici, nekoliko kilometara odavde...“

„Ah, ti nisi došao sam? A ko je bio s tobom? Neki tvoj drug iz čete? Možda Menin sin?“

„Ne, ne, jedan koga sam sreo na putu. Napolju je i sad me čeka.“

„Tamo te čeka? Zašto ga nisi pustio da uđe. Ostavio si ga nasred ulice?“

Prišla je prozoru i kroz baštu, s one strane drvene kapije, primetila je na ulici figuru koja je lagano hodala gore-dole. Bila je sva zaogrnuta i odavala je utisak crnine. Tada se u njenoj duši rodio neki neshvatljiv, usred vrtloga ogromne sreće, tajanstven i oštar bol.

„Bolje ne“, odgovorio je on odlučno. „Njemu bi to bilo neprijatno, takav je on.“

„Ali bar čašu vina? To mu možemo odneti, zar ne? Čašu vina?“

„Bolje ne, mama, to je čudan tip. Mogao bi se razbesniti.“

„Ali ko je to, zaboga? Zašto si onda uopšte s njim? Sta hoće od tebe?“

„Ne poznajem ga dobro“, rekao je on lagano i prilično ozbiljno. „Sreo sam ga putem. Došao je samnom. To je sve.“

Činilo se da više voli da govori o nečem drugom, izgledalo je da se stidi. I mama, da mu ne bi protivrečila, odmah je promenila razgovor, ali već se na njenom licu gasila ona prijatna malopredašnja svetlost.

„Slušaj“, rekla je, „zamisli kako će se obradovati Marijeta kad sazna da si se vratio?“

Zamisli kako će ona skakati od radosti, jesi li zbog nje želeo da izađeš?“

On se samo osmehnuo, i dalje s onim izrazom čoveka koji bi želeo da bude radostan, ali ne može zbog nekog tajnog tereta.

Mama nije uspevala da shvati: zašto sedi, gotovo tužan, kao onog dalekog dana kad je odlazio? Sad se vratio, pred njim je nov život, bezbroj dana na raspolaganju, bezbrižnih, toliko lepih večeri zajedno, neiscrpan red koji se gubio s one strane planina, u nepreglednosti budućih godina. Neće više biti noći punih strepnje kada su se na horizontu pojavljivale zaslepljujuće vatre, i kada se moglo misliti da je i on tamo, da leži nepokretan na zemlji, probijenih grudi, među krvavim ruševinama. Vratio se, najzad, viši, lepši, i kakva će to radost biti za Marijetu. Uskoro počinje proleće, venčaće se u crkvi, jedne nedelje ujutru, uz zvonjavu zvona i s mnogo cveća. Zašto, dakle, sedi uveo i rasejan, ne smeje se više, zašto ne priča o bitkama? A ogrtač? Zašto ga drži čvrsto uza se, kad je u kući tako toplo? Možda zato što je ispod njega uniforma iscepana i blatnjava?

Ali pred mamom, kako može da se stidi pred mamom? Izgledalo je da su muke prestale, međutim, evo odmah novog nemira.

S nežnim licem okrenutim pomalo na jednu stranu, gledala ga je sa strepnjom, pazeći da mu ne protivreči, da odmah shvati svaku njegovu želju. Ili je možda bolestan? Ili je jednostavno iscrpljen od toliko muka? Zašto ne govori? Zašto je i ne gleda?

Zaista, sin je nije gledao. Izgledalo je čak da izbegava da sretne njen pogled, kao da se nečeg plaši. U međuvremenu dvoje malih posmatralo ga je nemo, sa radoznom zbunjenošću.

„Đovani“, promrmljala je ona, ne mogavši više da se suzdrži. „Najzad si ovde, najzad si ovde! Čekaj da ti skuvam kafu“ Požurila je u kuhinju. I Đovani je ostao sa bratom i sestrom, tako mnogo mlađim od njega. Ne bi se čak ni prepoznali, da su se sreli na ulici, kakve su se promene odigrale za dve godine. Sada su se međusobno gledali u prašini, ne nalazeći red, ali povremeno su se svi osmehivali, sve troje, gotovo kao po nekom starom sporazumu koji nisu zaboravili.

A onda se vratila mama, noseći kafu koja se pušila i jedan lep komad torte. On je odjednom ispraznio solju, s mukom je žvakao tortu. „Zašto? Zar ti se više ne sviđa? Nekada si torte toliko voleo“, poželela je da ga upita mama, ali je ćutala da ga ne bi zbunjivala.

„Đovani“, rekla mu je, međutim, „zar ne želiš da ponovo vidiš svoju sobu? Tamo je nov krevet, znaš? Okrećili smo zidove, nova lampa, dođi da vidiš... Ali ogrtač, zar ga zaista nećeš skinuti? Zar ne osećaš kako je toplo?“

Vojnik nije odgovorio, nego je ustao sa stolice, polazeći prema susednoj sobi. Njegovi pokreti su imali u sebi neku tešku sporost kao da nema dvadeset godina. Mama je otrčala napred da otvori salone (ali ušla je samo siva svetlost, lišena svake veselosti).

„Kako je lepo!“ rekao je on s bledom veselošću kada je došao na prag i ugledao nov nameštaj, čiste zavesice, bele zidove, sve tako sveže i čisto. Ali, kada se mama sagnula da namesti pokrivač na krevetu, takođe nov novcat, on je pogledao njena krhka ramena, pogledom punim neizrecive tuđe, koji niko nije mogao videti. Jer, Ana i Pjetro su stajali iza njega ozarenih lica, očekujući veliku scenu radosti i iznenađenja.

Međutim, ništa. „Kako je lepo! Hvala ti, mama“, ponovio je on i to je bilo sve. Oči su mu se nemirno kretale kao nekome ko želi da što pre

završi neki bolan razgovor. Ali iznad svega, s vremena na vreme, on je sa očiglednom zabrinutošću gledao kroz prozor prema zelenoj drvenoj kapiji iza koje je neka figura lagano išla gore-dole.

„Jesi li zadovoljan, Đovani? Jesi li zadovoljan?“ upitala je ona nestrpljiva da ga vidi srećnog. „Oh, da, zaista je lepo“, odgovorio je sin (ali zašto uporno nije želeo da skine ogrtač?) i dalje se osmehivao uz ogroman napor.

„Đovani“, preklinjala je ona. „Šta ti je? Šta ti je, Đovani? Ti nešto kriješ od mene? Zašto nećeš da kažeš?“

On se ujeo za usnu, činilo se da ga nešto stežu u grlu. „Mama“, odgovorio je posle kratkog vremena promuklim glasom. „Mama, ja sada moram da idem.“

„Moraš da ideš? Ali odmah ćeš se vratiti, zar ne? Ideš do Marijete, zar ne? Kaži mi istinu? Ideš do Marijete?“ Ona je nastojala da se šali, iako je osećala bol.

„Ne znam, mama“, odgovorio je on i dalje onim suzdržanim i gorkim glasom. Pošao je prema vratima, već je bio uzeo svoju kapu. „Ne znam, ali sad moram da idem, onaj tamo me čeka.“

„Ali vratićeš se kasnije? Vratićeš se? Za dva sata si ovde, zar ne? Pozvaću i strica Đulija i strinu, i za njih će to biti slavlje, nastoj da stigneš malo pre večere...“

„Mama,“ ponovio je sin, kao da je preklinje da više ništa ne kaže, da čuti, zaboga, da ne povećava bol. „Moram da idem sada, onaj tamo me čeka, bio je isuviše strpljiv.“ Zatim je pogledao pogledom koji je cepao dušu.

Prišao je vratima, brat i sestra, još uvek radosni, priljubili su se uz njega i Pjetro je podigao jedan kraj ogrtača da bi saznao kako je njegov brat obučen ispod njega. „Pjetro, Pjetro! zaboga, šta radiš? Ostavi!“ viknula je mama plašeći se da će se Đovani razbesneti.

„Ne, ne!“ uzviknuo je i vojnik, primetivši dečakov pokret. Ali već je bilo prekasno.

Dva kraja plavog platna na trenutak su se otvorila.

„Oh, Đovani, dete moje, šta su ti učinili?“ promucala je majka sakrivajući lice u šake. „Đovani, pa to je krv!“

„Moram da idem, mama“, ponovio je on još jednom sa očajnom odlučnošću. „Već me je dosta čekao. Zdravo, Ana, zdravo, Pjetro. Zbogom, mama.“

Već je bio na vratima. Izišao je kao da ga je odneo vetar. Prošao je vrt gotovo trčeći, otovrio kapiju, dva konja su krenula u galopu, pod divnim nebom, ne prema selu, ne, nego kroz polja, gore prema severu, prema planinama. Galopirali su, galopirali.

I tada je mama najzad shvatila, ogromna praznina, koju nikada i nikada vekovi neće moći da ispune, otvorila se u njenom srcu. Shvatila je priču sa ogrtačem, sinovu tugu, a pogotovo ko je onaj tajanstveni tip koji je čekajući šetao gore-dole ulicom, ko je ta čudna ličnost koja je bila isuviše strpljiva. Tako samilosna i strpljiva da doprati Đovanija do stare kuće (pre nego što će ga zauvek odvesti), kako bi mogao pozdraviti majku; da čeka nekoliko minuta ispred kapije, na nogama, ona gospodar sveta, u prašini, kao izgladneli prosjak.

NEŠTO ŠTO POČINJE NA L

Pošto je stigao u mesto Sisto i odseo u uobičajenoj gostionici, u koju je navraćao dva-tri puta godišnje. Kristoforo Šroder, trgovac drvenarijom, odmah je legao u krevet, jer se nije dobro osećao. Zatim je poslao po lekara, doktora Lugožija, koga je poznavao godinama. Lekar je došao i izgledalo je da se začudio. Isključio je mogućnost da je reč o nekoj teškoj bolesti, zatražio je bočicu urina da je pogleda i obećao da će se vratiti istog dana.

Sutradan ujutru Šroder se osećao mnogo bolje, toliko da je hteo da ustane ne čekajući lekara. U košulji, brijao se kada je neko zakucao na vrata. Bio je to lekar. Šroder mu je rekao da uđe.

„Dobro mi je od jutros“, rekao je trgovac ne okrećući se, nastavljajući da se brije pred ogledalom. „Hvala što ste došli, ali sad možete i da odete.“

„Polako, polako!“ rekao je lekar, a zatim se zakašljao da bi izrazio izvesnu zbunjenost. „Ovde sam s jednim prijateljem.“

Proder se okrenuo i ugledao na pragu, pored doktora, nekog gospodina četrdesetih godina, čvrstog, rumenog u licu, prilično vulgarnog, kako se nekako podmuklo smeje. Trgovac, čovek uvek zadovoljan sobom i naviknut da bude gazda, iznervirano je pogledao lekara upitnim pogledom.

„Moj prijatelj“, ponovio je Lugozi, „Don Valerio Melito. Kasnije moramo zajedno posetiti jednog bolesnika pa sam mu rekao da pođe sa mnom.“

„Klanjam se“, rekao je Šroder hladno, „Sedite, sedite.“

„Ionako“, nastavio je lekar, da bi se dalje opravdao, „danas, kako izgleda, nema više potrebe da vas pregledam, sve je dobro sa urinom. Samo bih želeo da vam malo pustim krv.“

„Puštanje krvi? A zašto puštanje krvi?“

„To će vam dobro činiti“, objasnio je lekar. „Osećaćete se posle toga kao drugi čovek. To je uvek dobro za singvinične temperamente. A zatim, to traje svega dva minuta.“

Rekavši to, izvukao je ispod ogrtača malu staklenu teglu u kojoj su bile tri pijavice. Stavio je teglu na sto i dodao: „Stavite po jednu na

svaki članak ruke. Dovoljno je da ih čvrsto držite na trenutak i one se odmah prilepe. I, molim vas, učinite to sami. Šta da vam kažem? Već dvadeset godina sam lekar, a nikada nisam mogao da uzmem u ruku pijavicu.“

„Dajte ovamo“, rekao je Šroder sa onim svojim neprijatnim superiornim izgledom. Uzeo je teglu, seo na krevet i stavio na zglobove ruku dve pijavice, kao da je celog života samo to radio.

U međuvremenu je nepoznati posetilac ne sidajući široki ogrtač, ostavio na sto šešir i neki duguljasti paket koji je odjeknuo metalnim zvukom. Šroder je primetio, uz osećanje neke neprijatnosti, da je čovek seo na prag kao da mu je stalo da bude što dalje od njega.

„Don Valerio, vi o tome pojma nemate, ali on vas već poznaje“, rekao je lekar Šroderu, sedajući i sam, ko zna zašto, blizu vrata.

„Ne sećam se da sam imao čast“, odgovorio je Šroder koji je, sedeći na krevetu, držao ruke opuštene na dušek, dlanove okrenute nagore, dok su mu pijavice sisale krv. Dodato je: „ali kažite mi, Lugozi, da li jutros pada kiša? Još nisam gledao napolje. Baš bi bilo neprijatno da pada kiša, ceo dan moram da idem naokolo.“

„Ne, ne pada kiša“, rekao je lekar ne pridajući tome nikakve važnosti. „Ali Don

Valerio vas zaista poznaje, bio je nestrpljiv da vas ponovo vidi.“

„Reći ću vam“, rekao je Melito neprijatno dubokim glasom. „Reći ću vam. Nikada nisam imao čast da se lično upoznam s vama, ali znam o vama nešto što sigurno ne možete zamisliti.“

„Zaista ne bih znao“, odgovorio je trgovac, apsolutno ravnodušno.

„Pre tri meseca?“ upitao je Melito. „Pokušajte da se setite: zar pre tri meseca svojim kočijama niste prošli drumom Stare granice?“

„Pa, može biti“, rekao je Šroder. „Sasvim je moguće, ali ne sećam se tačno.“ „Dobro. I ne sećate se da ste se okliznuli na jednoj okuci, da ste izleteli s druma?“ „Da, istina je“, klimnuo je trgovac ledeno gledajući novog i neželjenog poznanika.

„I jedan točak je odleteo van druma i konj više nije mogao da vrati kola na drum?“ „Baš tako. Ali, gde ste vi bili?“ „Ah, to ću vam reći kasnije“, odgovorio je Melito, prasnuvši u smeh i namigujući lekaru. „Onda ste sišli, ali ni vi niste mogli da izvučete kočiju. Zar nije bilo tako, recite?“

„Baš tako. I padala je strašna kiša?“ „I te kako je padala kiša“, nastavio je Don Valerio, veoma zadovoljan. „I dok ste se vi mučili, nije li vam prišao neki čudan tip. Dugačak čovek, sav crn u licu?“

„Pa, sad se već više i ne sećam!“ prekinuo ga je Šroder. „Izvinite, doktore, da li još dugo treba da držim ove pijavice? Već su se nadule kao žabe. Meni je dosta. Zatim, rekao sam da imam mnogo posla.“

„Još nekoliko minuta!“ rekao je lekar. „Malo strpljenja, dragi Šroderu! Posle ćete se osećati kao drugi čovek, videćete. Nije ni deset sati, zaboga, imate vremena koliko hoćete.“

„Nije li to bio jedan visok čovek, sav crn u licu, sa čudnim šeširom na glavi?“ insistirao je Don Valerio. „I nije li imao nešto kao zvonice? Zar se ne sećate da je neprestano zvonilo?“

„Dobro, da sećam se“, odogovrio je vrlo neučtivo Šroder. „Izvinite, šta time hoćete da kažete?“

„Ama ništa!“ rekao je Melito. „Samo sam hteo da vam kažem kako vas već poznajem i kako imam dobro pamćenje. Na žalost, tog dana sam bio daleko, s druge strane jedne jame, bio sam udaljen bar pet stotina metara. Bio sam ispod jednog drveta, gde sam se skonio od kiše, pa sam mogao da vidim.“

„A ko je bio taj čovek, dakle?“ upitao je Šroder oštro, kao da hoće da pokaže kako Melito, ako ima šta da kaže bolje da to kaže odmah.

„Oh, ne znam tačno ko je bio. Video sam ga izdaleka! Ali, šta vi mislite ko je on bio?“

„Morao je biti neki jadnik, nesrećnik“, rekao je trgovac. „Izgledao je gluvonem. Kada sam ga zamolio da dođe da mi pomogne, počeo je da mumla, nisam razumeo ni jednu reč.“

„Onda ste mu vi prišli, i on se povukao unazad, zatim ste ga vi uhvataili za ruku, prisilili ste ga da gurne kočije zajedno s vama. Zar nije tako? Recite istinu?“

„Kakve to ima veze?“ odvratio je Šroder počevši da sumnja. „Nisam učinio ništa zlo. Naprotiv, posle sam mu dao dve lire.“

„Jeste li čuli?“ šapnuo je Melito lekaru. Zatim glasnije, obraćajući se trgovcu: „Ništa loše, ko to govori? Ali priznaćete da sam ja video sve.“

„Nemate zbog čega da se uznemiravate, dragi Šroderu“, rekao je lekar u ovom trenutku, videvši da se trgovcu smračilo lice. „Dični Don

Valerio, koji je ovde prisutan, veliki je šaljivdžija. Samo je hteo da vas zaprepasti.“

Melito se okrenuo prema lekaru, klimajući glavom. U tom pokretu, ogrtač mu se malo otvorio i Šroder, koji ga je gledao netremice, pobledeo je.

„Izvinite, Don Valerio“, rekao je glasom koji je bio mnogo manje neusiljen nego obično. „Vi nosite pištolj. Trebalo je da ga ostavite dole, čini mi se. I u ovim krajevima postoji taj običaj, ako se ne varam.“

„Zaboga, izvinite molim vas!“ uzviknuo je Melito, udarivši se rukom po čeli, kako bi izrazio ljutnju. „Ne znam zaista kako da vam se izvinim! Zaista sam zaboravio. Nikad ga ne nosim, inače, i zato sam zaboravio. A danas treba da jašem napolje, van sela.“

Izgledao je iskreno, ali u stvari, zadržao je pištolj za pojasom, i dalje odmahujući glavom.

„I recite“, dodato je i dalje se obraćajući Šroderu. „Kakav je utisak na vas ostavio onaj jadnik?“

„Kakav je utisak trebalo da ostavi? Jadnik, nesrećnik.“

„A ono zvono, ono što je neprestano zvonilo, zar se niste pitali šta je to?“

„Pa“, odgovorio je Šroder kontrolišući svoje reči, osećao je neku zamku. „Mogao je biti Ciganin; često sam ih video kako zvone zvonima kako bi privukli ljude.“

„Ciganin!“ uzviknuo je Melito počevši da se smeje kao da ga ta ideja neizmerno zabavlja. „Ah, vi ste mislili da je Ciganin?“

Šroder se razdraženo okrenuo prema lekaru.

„Šta je?“ upitao je grubo. „Šta znači ovo saslušavanje? Dragi moj Lugozi, ta mi se priča nimalo ne sviđa, izjasnite se ako želite nešto od mene!“

„Ne uznemirujte se, molim vas...“, odgovorio je lekar zbunjeno.

„Ako hoćete da kažete da se toj skitnici desila neka nesreća, i da sam ja kriv, budite jasni“, nastavio je trgovac, govoreći sve glasnije. „Budite jasni, draga moja gospodo. Hoćete li da kažete da ga je neko ubio?“

„Ma kakvi ubio!“ rekao je Melito, osmehujući se, potpuno vladajući situacijom. „Šta vam pada na pamet? Zaista mi je žao ako vam smetam, lekar mi je rekao: Don Valerio, dođite i vi gore, gore je vitez

Šroder. Ah, ja ga poznajem, odgoovrio sam ja. Dobro, rekao mi je on, dođite i vi gore, biće mu drago da vas vidi. Zaista mi je žao što vam smetam.“

Trgovac je shvatio da je preterao.

„Izvinite vi, izgubio sam strpljenje. Ali zaista mi je ovo ličilo na pravo pravcato saslušanje. Ako ima nečega, kažite bez okolišenja“.

„Pa, dobro“, umešao se lekar veoma oprezno, „pa dobro, zaista ima nečega.“

„Neka prijava?“ upitao je Šroder sve sigurniji u sebe, dok je nastojao da ponovo pričvrsti za zglobove pijavice, koje su pale za vreme njegovog malopredašnjeg ispada. „Ima li nešto sumnjivo protiv mene?“

„Don Valerio“, rekao je lekar. „možda će biti bolje da vi govorite.“

„Dobro“, počeo je Melito. „Znato li ko je bio onaj jadnik koji vam je pomogao da izvučete kočije?“

„Ama ne znam, kunem se, koliko puta treba da vam ponovim?“

„Verujem vam“, rekao je Melito. „Pitam vas samo da li pretpostavljate ko je bio.“

„Ne znam, Ciganin, pomislio sam...“

„Nije bio Ciganin. Ili, ako je nekad i bio sada više nije. Taj čovek, da budem jasan, taj čovek je nešto što počinje na L.“

„Nešto što počinje na L“, potvrdio je Melito uz zloban osmeh.

„Lopov? To ste hteli da kažete?“ rekao je trgovac ozarivši se, siguran da je pogodilo.

Don Valerio je prasnuo u smeh. „Ah, lopov! Ovo je zaista dobro! Bili ste u pravu, doktore; gospodin Šroder je veoma duhovit čovek!“ I u tom trenutku se kroz prozor čuo zvuk kiše.

„Pozdravljam vas“, rekao je trgovac odlučno, sklanjajući dve pijavice i vraćajući ih u teglu. „Sada pada kiša, ja moram da idem, inače ću zakasniti.“

„Nešto što počinje na L“, insistirao je Melito, ustajući i sam i prebirajući ispod širokog ogrtača.

„Ne znam, kažem vam. Ne volim zagonetke. Odlučite, ako imate nešto da mi kažete... nešto što počinje na L? Možda lovac...“ dodao je podrugljivo.

Melito i lekar, stojeći, bili su prišli jedan drugom i leđima se oslonili na vrata. Ni jedan od njih se više nije osmehivao.

„Ni lopov, ni lovac“, rekao je lagano Melito. „Bio je leprozni bolesnik.“ Trgovac je, gled kao smrt, pogledao onu dvojicu.

„Pa šta? Šta ako je bio leprozan?“

„Na žalost, on je to sigurno bio“, rekao je lekar trudeći se da se sakrije iza leđa Don Valerija. „A sada ste to i vi.“

„Dosta!“ zurlao je trgovac, drhteći do besa. „Napolje odavde! Ne volim ovakve šale! Napolje odavde obojica!“

Tada je Melito izvukao ispod ogrtača cev pištolja.

„Ja sam alkad, dragi gospodine. Umirite se, bolje je za vas.“

„Pokazaću ja vama ko sam!“ urlao je Šroder. „Šta biste sada hteli sa mnom?“

Melito je posmatrao Šrodera spreman da spreči eventualni napad. „U tom paketu je vaše zvonce“, odgovorio je. „Odmah ćete izaći odavde i neprestano ćete zvoniti sve dok ne izađete iz sela i zatim još, sve dok ne izađete iz kraljevstva.“

„Pokazaću ja vama zvonce!“ odgovorio je Šroder i dalje je pokušavao da viče, ali glas mu se ugasio u grlu, užas zbog otkrića sledio mu je srce. Najzad je shvatio. Lekar, pregledajući ga prethodnog dana, posumnjao je pa je otišao da obavesti alkada. Alkad ga je slučajno video kako hvata za ruku, tri meseca ranije, nekog gubavca u prolazu, i sada je on, Šroder, bio osuđen. Priča sa pijavicama poslužila im je samo da dobiju u vremenu. Rekao je: „Idem i nisu mi potrebna vaša naređenja, nitkovi, pokazaću ja vama, pokazaću ja vama...“

„Obucite kaput“, naredio je Melito, a lice mu se osvetlilo nekim đavolskim zadovoljstvom. „Kaput, a zatim odmah napolje.“

„Sačekaćete da uzem svoje stvari“, rekao je Šroder, oh, koliko manje ponosan nego ranije. „Čim se spakujem, odlazim, budite u to sigurni.“

„Vaše stvari moraju biti spaljene“, upozorio ga je smejući se alkad. „Uzećete zvono i to je sve.“

„Bar moje stvari“, uzviknuo je Šroder, koji je do tog trenutka bio tako zaodovljan i neustrašiv. I preklinjao je sudiju kao dete. „Moje odelo, moje pare, to ćete mi barem ostaviti.“

„Kaput, ogrtač i dosta. Sve ostalo mora biti spaljeno. Za kočije i konja već smo se pobrinuli.“

„Kako? Šta hoćete da kažete?“ promućao je trgovac.

„Kočije i konj su spaljeni, kao što propisuje zakon“, odgovorio je alkad uživajući u njegovom očaju. „Ne zamišljate valjda da gubavci šetaju okolo u kočijama, zar ne?“

I počeo je grubo da se smeje. Zaitm je brutalno rekao: „Napolje! Napolje odavde!“ vikao je Šroderu. „Nisi valjda mislio da ću ovde satima s tobom razgovarati. Odmah napolje, pseto!“

Šroder je sav drhtao, onako velik i krupan, kada je izašao iz sobe, pred uperenom cevi pištolja, dok su mu se vilice opuštale, pogled otupeo.

„Zvonce!“ doviknuo je još Melito i on je poskočio. Bacio je pred njega, na zemlju, tajanstveni paket, koji je metalno odjeknuo. „Izvuci ga i veži oko vrata.“

Šroder se sagnuo s naporom, kao oronuli starac, podigao paket, lagano ga odvio, izvukao bakreno zvonce, sa drškom od drveta, novo novcato.

„Okolo vrata!“ urlao je Melito. „Ako ne požuriš, zaboga, ubiću te!“

Sroderove ruke su drhtale i nije bilo lako izvršiti naređenje. Ipak, trgovac je uspeo da stavi oko vrata kaiš koji je bio privezan za zvonce i ono mu je tada visilo na trbuhu, zvoneći pri svakom pokretu.

„Uzmi ga u ruke, zvoni, zaboga! Bićeš dobar, zar ne? Kršan momak kao ti. Hajde, baš si lep gubavac!“ rekao je Don Valerio, dok se lekar povlačio u jedan ugao zaprepašćen odvratnom scenom.

Šroder je nesigurnim koracima počeo da se spušta niza stepenice. Glava mu se ljuljala na jednu i na drugu stranu kao kod nekih kretena koji se mogu susresti na drumovima. Posle dva stepenika se okrenuo tražeći lekara i dugo ga je gledao u oči.

„Nisam ja kriv!“ promućao je doktor Lugozi. „To je nesreća, velika nesreća!“

„Hajde! Hajde!“ podsticao ga je u međuvremenu alkad kao zver. „Tresi zvono, kažem ti, ljudi moraju znati da ti stižeš!“

Šroder je nastavio da silazi niza stepenice. Posle kratkog vremena pojavio se na vratima gostionice i lagano krenuo preko trga. Desetine i desetine ljudi, uklanjale su se pn njegovom prolazu,, uzmicale kada je on prilazio. Trg je bio velik, dugo je trebalo da ga

pređe. Krutim pokretom on je sada tresao zvonce koje je ispuštalo bistar i veseo zvuk: den, den, zveckalo je.

RATNA PESMA

Kralj je podigao glavu sa velikog radnog stola od čelika i dijamanta. „Šta to, do đavola, pevaju moji vojnici?“ upitao je. Napolju, na Trgu krunisanja, prolazili su bataljoni i bataljoni u maršu prema granici, i marširajući

pevali su. Lak je njima bio život jer je neprijatelj već bio u bekstvu i dole u dalekim poljima imali su da požnju samo slavu kojom će se krunisati za povratak. I kralj se, kao odraz toga, osećao savršeno zdravim i sigurnim u sebe. Svet samo što nije bio podjarmljen.

„To je njihova pesma, Veličanstvo“, odgovorio je prvi savetnik, i sam sav u oklopima i gvozdju, jer takva je bila ratna disciplina. A kralj je rekao: „Ali, zar nemaju ništa veselije? Pa Šreder je za moju vojsku napisao divne pesme. I ja sam ih čuo. To su prave pesme za vojnike.“

„Šta ćete, Veličanstvo?“ reče stari savetnik, još pogrbljeniji pod težinom oružja, nego što je inače bio. „Vojnici imaju svoje mušice, pomalo kao deca. Možemo im dati najlepše pesme na svetu, oni će uvek više voleti svoje pesme.“

„Ali ovo nije ratna pesma“, rekao je kralj. „Čak bi se reklo, kad je pevaju, da su tužni. A ne bih rekao da za tugu ima razloga.“

„Zaista, ni ja ne bih rekao“, složio se savetnik uz osmeh pun laskavih aluzija. „Ali, možda je to samo ljubavna pesma, verovatno nije ništa drugo.“ „A kako idu reči?“ insistirao je kralj.

„Nisu mi poznate, pravo da vam kažem“, odgovorio je stari grof Gustav. „Ali raspitaću se.“

Bataljoni su stigli na zaraćenu granicu, pregazili neprijatelja na zastrašujući način, preplavivši njegove teritorije, odjek njihovih pobeda širio se svetom, topot se gubio u dolinama sve dalje od srebrnih kupola kraljevog dvora. A iz njihovih bivaka nadsvođenih nepoznatim sazveždima stalno se širila ista pesma, nevesela, tužna, ne pobednička i ratnička, nego puna gorčine. Vojnici su bili dobro hranjeni, nosili su meka odela, čizme od jermenske kože, topla krzna, a konji su galopirali iz bitke u bitku sve dalje, i teret je bio težak samo onome ko je prenosio neprijateljske zastave. Ali,

generali su pitali: „Šta to, do đavola pevaju vojnici? Zar nemaju baš ništa veselije?“

„Takvi su oni, ekselencijo“; odgovorali su, stojeći u stavu mirno, oni iz glavnog štaba. „Dobri su momci, ali imaju svoje fiks-ideje.“

„Nimalo brilijantna fiks-ideja“, govorili su generali neraspoloženo. „Zaboga, zvuči kao da plaču. A šta bi više mogli poželeti? Reklo bi se da su nezadovoljni.“

Međutim, bili su zadovoljni, svi do jednog, vojnici iz pobjedničkih regimenti. Zaista, šta su više mogli poželeti? Osvajanje za osvajanjem, bogat plen, sveže žene u kojima će uživati, blizak trijumfani povratak. Konačno brisanje neprijatelja sa lica zemlje već se čitalo na tim mladim čelima, lepim od snage i zdravlja.

„A kako idu reči?“ pitao je generalni radoznalo.

„Ah, reči! To su veoma glupe reči“, odgovarali su oni iz glavnog štaba, uvek oprezni i rezervisani po prastarom običaju.

„Sve jedno da li su glupe, kako idu?“

„Ne znam ih baš tačno, ekselencijo“, odgovarao je jedan. „Znaš li ih ti, Dileme?“

„Reči ove pesme? Zaista ne bih znao. Ali, ovde je kapetan Maren, on sigurno...“

„Nije to moja jača strana, gospodine pukovniče“, odgovarao je Maren. „Ali, mogli bismo pitati narednika Petersa, ako dozvoljavate...“

„Hajde, zaboga, koliko nepotrebnih priča, kladio bih se...“, ali general je ipak odlučio da ne dovrši rečenicu.

Pomalo uzbuđen, krut kao štap, narednik Peters je odgovarao na pitanja: „Prva strofa, poštovana ekselencijo, ide ovako:

*Po poljima i selima,
bubanj je odzvanjao
i godine prošle
put povratka
put povratka niko nije pronašao.*

A onda dolazi druga strofa koja kaže: Po dindama i dondama...“
„Kako?“ reče general.

„Po dindama i dondama, baš tako, poštovana ekselencijo.“

„A šta znači do dindama i dondama?“

„Ne znam, poštovana ekscelencijo, ali peva se baš tako.“

„Dobro, i dalje, šta kaže?“

*Po dindama i dondama
naše noge gaze
godine prolaze
gde te ostavih
gde te ostavih
ja krst postavih.*

„Zatim dođe treća strofa, ali ona se gotovo nikad ne peva. Ona ide...“ „Dosta, dosta je i ovo“, rekao je general i narednik je salutirao.

„Ne zvuči mi naročito veselo“, prokomentarisao je general, kada je podoficir otišao. „U svakom slučaju, nije baš zgodna za rat“

„Zaista nije zgodna“ potvrdili su uz dužno poštovanje pukovnici iz glavnog štaba.

Svake večeri, po završetku borbi, dok se zemljište još pušilo, brzi glasnici su podsticani da odjure i prenesu dobru vest. Gradovi su bili ukrašeni zastavama, ljudi su se grlili po ulicama, crkvena zvana su zvonila, a ipak oni koji su noću polazili kroz siromašne četvrti prestonice, čuli bi kako neko, muškarci, devojke, žene, peva uvek onu istu pesmu, koja se pojavila ko zna kada. Bila je prilično tužna, zaista, kao da je u njoj bilo rezignacije. Mlade plavuše, naslonjene na prozore, pevale su je izbezumljeno.

Nikada u istoriji sveta, ma koliko se vekova unazad vraćali, nisu zapamćene slične pobede, nikada nije bilo tako srećne vojske, tako dobrih generala, tako brzih prodora, toliko osvojenih zemalja. I poslednji pešak morao je na kraju postati bogat čovek, toliko je bilo plena za deobu. Srušene su sve granice nadama. Sada se svake večeri po gradovima lumpovalo, vino je teklo potocima, prosjaci su igrali. A između dva bokala lepo je bilo zapevati neku pesmicu, mali prijateljski hor „Po poljima i selima...“, pevali su, i to sa trećom strofom.

A kad su novi bataljoni, polazeći u rat, prelazili preko Trga krunisanja, kralj je malo podizao glavu sa pergamenta i spisa,

slušajući i nije umeo sebi da objasni zašto ga to pevanje oneraspoložava.

Ali, po poljima i selima regimente su iz godine u godinu napredovale sve dalje, i nikako da se reše da najuzad krenu obrnutim pravcem; i gubili su oni koji su se kladili da je blizu poslednja i najsrećnija vest. Bitke, pobede, pobede, bitke. Sada su armije već marširale neverovatno dalekim zemljama, s teškim imenima koja je bilo nemoguće izgovoriti.

Sve dok (iz pobede u pobedu!) nije došao dan kad je Trg krunisanja opusteo, prozori kraljevog dvora bili zamandaljeni, a na prilazima gradu čula se tutnjava čudnih stranih kola koja su se približavala, a od nepobedive vojske, po dalekim dolinama, nastale su šume kojih pre nije bilo, jednolične šume krstova koji su se gubili na horizontu i ništa duro. Jer, nije u sabljama, u vatri, u pomami konjice bila skrivena suština, nego u napred pomenutoj pesmi koja se kralju i generalima logično činila nezgodna za rat.

Godinama je, uporno, kroz te jadne note, govorio usud lično, najavljujući ljudima ono što je već bilo rečeno. Ali kralj, vojskovođe, mudi ministri, bejahu gluvi kao kamen. Niko nije shvatio; samo nesvesni vojnici krunisani stotinama pobeda, kada su umorni marširali drumovima, u smrt, pevajući.

NEŠTO SE DESILO

Voz beše prešao svega nekoliko kilometara (a put je bio dug, trebalo je da se zaustavimo tek na veoma dalekoj dolaznoj stanici, jureći ovako deset sati bez prestanka), kada sam kod jedne rampe kroz prozor ugledao mladu ženu. Bilo je to slučajno, mogao sam gledati toliko drugih stvari, ali moj pogled je pao na nju, koja nije bila ni lepa niti dopaljivo građena, nije imala baš ničeg izuzetnog, ko zna zašto se desilo da je pogledam. Ona se očigledno naslonila na rampu da bi mogla dobro da vidi naš superekspresni voz za sever, za to primitivno stanovništvo simbol milijardi, lakog života, avanturista, divnih kožnih kofera, slave, filmskih zvezda, jednom dnevno taj božanstveni spektakl i to još apsolutno besplatan.

Ali, kada je voz prolazi ispred nje, ona nije gledala prema nama (pa ipak možda je tu već čekala ceo sat), nego joj je glava bila okrenuta unazad i ona je gledala jednog čoveka koji je, trčeći, dolazio sa dna ulice i urlao nešto, što mi, naravno, nismo mogli čuti; kao da je jurio da upozori ženu na neku opasnost. Ali, to je bio samo trenutak: prizor je odleteo i ja sam se pitao kakvo je to uzbuđenje, posredstvom tog čoveka, moglo zahvatiti devojkicu koja je došla da nas posmatra. I baš sam hteo da zaspim, uljuljan ritmičnim poskakivanjem vagona, kada sam slučajno - sigurno je bila reč o običnoj koincidenciji - primetio jednog seljaka kako stoji na nekom zidiću i doziva, doziva prema poljima uokvirivši rukama usta. I tog puta bio je to samo trenutak, jer je superekspresni voz jurio, pa ipak sam stigao da vidim šest ili sedam ljudi koji su trčali kroz polja, kroz njive, kroz lekovite trave, nije bilo važno što ih gaze, moralo je biti nešto veoma važno. Dolazili su iz raznih pravaca, neko iz neke kuće, neko od neke ograde, neko iz vinograda, ili šta ja znam, i svi su trčali prema zidiću na kojem je stajao mladić koji je dozivao. Trčali su, bože, kako su samo trčali, reko bi se da su preplašeni nekim iznenadnim upozorenjem koje je naglo budilo njihovu radoznalost i oduzimalo im životni mir. Ali bio je to trenutak, ponavljam, bljesak, nije bilo vremena da se primeti još nešto.

Kako je to čudno, pomislio sam, u nekoliko kilometara već dva slučaja da ljudi primaju neku iznenadnu vest, tako sam bar pretpostavljao. Sada sa nekom nejasnom slutnjom, posmatrao sam polja, puteve, sela, fabrike, sa predosećanjima i nemirima.

Možda je to bilo zbog tog posebnog raspoloženja, ali što sam više gledao ljude, seljake, kolare i tako dalje, sve više mi se činilo da svuda vlada neka neuobičajena živost. Pa da, čemu to muvanje po dvorištima, te uzbuđene žene, ta kola, ta stoka? Svuda je bilo isto. Zbog brzine kojom se voz kretao, bilo je nemoguće dobro razabrati, pa ipak bio bih se zakleo da je svuda za to bio isti razlog. Možda se u tom kraju nešto slavilo? Možda su se ljudi žurili da stignu na pijacu? Ali, voz je prolazio, a svuda je bilo sve uzavrelo, sudeći po zbruci. I tada sam povezo ženu sa rampe, mladića na zidiću, užurbano kretanje seljaka; nešto se desilo, a mi u vozu pojma o tome nismo imali.

Pogledao sam svoje saputnike, one u mom kupeu, one koji su stajali u hodniku. Oni nisu primetili. Izgledali su mirno i jedna gospođa preko puta mene, šezdesetih godina, uspavljivala se. Ili su možda sumnjali? Da, da, i oni su bili nemirni, svi do jednoga i nisu se usuđivali da govore. Više puta sam ih iznenadio, naglo okrećući pogled, kako gledaju napolje. Posebno dremljivu gospodu, baš nju. Kroz poluotvorene kapke je virila, zatim je odmah kontrolisala da vidi da li sam je prozreo. Čega su se plašili?

Napulj. Ovde se voz obično zaustavljao. Ali, naš superekspres se danas nije zaustavio. Projurile su pored nas stare kuće, a u mračnim dvorištima videli smo osvetljene prozore, a u tim sobama, bio je to samo trenutak, muškarce i žene nagnute nad pakovanje i zatvaranje kofera, bar se tako činilo. Ili sam se ja, možda, varao i sve su to bile fantazije?

Spremali su se za odlazak. Kuda? Dakle, nije neka povoljna vest naelektrisala gradove i sela. Bila je to pretnja, opasnost, upozorenje na nesreću. Zatim sam rekao sebi: ali da se desila neka velika nesreća, ipak bi, valjda, zaustavili voz; a voz je, međutim, nalazio sve u redu, stalno signale za slobodan put, sve je išlo savršeno, kao da je ovo prvo svečano putovanje.

Jedan mladić pored mene je ustao, pretvarajući se da se proteže. Zapravo, hteo je bolje da vidi i sagnuo se iznad mene da bi bio bliže

prozoru. Napolju polja, sunce, beli drumovi, a na drumovina kola, kamioni, grupe ljudi koji su stajali, dugi karavani kao kada se na praznik ide u svetište. Ali bilo ih je mnogo, sve više što je voz bio bliže severu. I svi su išli u istom pravcu, bežali su od opasnosti, dok smo joj mi išli pravo u susret, ludom brzinom jurili smo prema ratu, revoluciji, kugi, vatri ili šta je to već moglo biti? To ćemo saznati tek za pet sati, kad budemo stigli, i možda će biti suviše kasno.

Niko nije govorio ništa, niko nije hteo prvi da popusti. Svako je možda sumnjao u sebe, kao ja, u nesigurnosti da li je cela ta uzbuna realna ili jednostavno neka luda ideja, halucinacija, jedna od onih apsurdnih misli koje se obično i rađaju u vozu kada je čovek pomalo umoran. Gospođa preko puta mene je uzdahnula, pretvarajući se da se upravo probudila, i kao neko ko, kada se probudi, podiže pogled mehanički, tako je ona podigla oči i usmerila ih, gotovo slučajno, prema ručki za alarmni signal. I svi smo mi pogledali taj uređaj, sa istom mišlju. Ali, niko nije progovorio i niko nije imao hrabrosti da prekine tišinu ili da se jednostavno usudi da pita druge da li su primetili, napolju, nešto uznemirujuće.

Sada su drumovi vrveli od kola i ljudi, svi su se kretali prema jugu. Vozovi koji su nam išli u susret bili su dupke puni. Pogledi onih koji su sa zemlje videli nas kako prolazimo, leteći s toliko brzine prema severu, bili su puni čuđenja. Stanice prepune. Poneko nam je davao znake, drugi su dovikivali rečenice od kojih smo mi čuli samo vokale kao odjeke u planini.

Gospođa preko puta počela je netrimice da me gleda. Rukama punim nakita nervozno je gužvala maramicu, a njen pogled je preklinjao: da progovorim, najzad, da ih oslobodim te tišine, da izgovorim pitanje koje svi očekuju kao milost, a niko se ne usuđuje da ga postavi prvi.

Evo još jednog grada. Kada je voz, ulazeći u stanicu, malo usporio, dvoje ili troje je ustalo, pošto nisu mogli da odole nadi da će mašinista zaustaviti. Međutim, prošli smo, kao bučna oluja, pored klupa na kojima se nemirna gomila gužvala, iščekujući neki voz koji će krenuti, među haotičnim gomilama prtljaga. Neki dečacić pokušao je da nas dostigne, mašući novinama na kojima smo videli veliki crni naslov na prvoj strani. Tada se naglim pokretom, gospođa preko puta mene nagnula napolje, uspela je da dogradi novine, ali joj ih je

vetar koji je nastajao zbog jurnjave otrgnuo. Među prstima je ostao komadić. Primetio sam da su joj ruke drhtale kada ga je otvarala. Bio je to trouglast komadić hartije. Mogao se pročitati zaglavlje, a od velikog naslova samo četiri slova, CIJA, pročitali smo. Ništa drugo. Na poleđini, najobičnije svakodnevnih vesti.

Bez reči, gospođa je malo podigla isečak kako bi svi mogli da vide. Ali, svi smo već pogledali. I pretvarali smo se da ne primećujemo. Strah je rastao i mi smo postajali sve suzdržljiviji. Jurili smo kao ljudi prema nečemu, što se završavalo na CIJA, a to je moralo biti grozno, ako se na tu vest celo stanovništvo podiglo da odmah beži. Neki novi i veoma moćan događaj razbio je život zemlje, muškarci i žene mislili su samo na to kako da se spasu, napuštajući kuće, rad, poslove, sve, ali naš voz, ne. Prokleti voz je jurio pravilno kao sat, kao poštteni vojnik koji se probija kroz navalu vojske u raspadanju da bi stigao u svoj rov, u kojem se neprijatelj već ulogorio. 1 iz pristojnosti, iz nekog bednog ljudskog poštovanja, niko od nas nije ima hrabrosti da reaguje. Oh, kako vozovi liče na život!

Još dva sata puta. Za dva sata, kad stignemo, saznaćemo zajedničku sudbinu. Dva sata, jedan i po, jedan sat, već se spuštao mrak. Ugledali smo izdaleka svetlosti tako priželjkivanog našeg grada, i njihova nepomična svetlost, koja je bacala žuti odsjaj u nebo, vratila nam je tračak hrabrosti. Lokomotiva je zazviždala, točkovi su zaškripali na lavirintu šina. Stanica, crni zavoj krovova, lampe, plakati, sve je bilo na svom mestu kao i obično.

Ali, o užasa! Superekspresni voz i dalje je jurio i video sam da je stanica prazna, da su klupe prazne i gole, ni jednog ljudskog lika, ma koliko da tražiš. Voz se najzad zaustavljao. Istrčali smo na perone, prema izlazu, tražeći nekog nama sličnog. Učinilo mi se da sam video, u desnom uglu u dnu, malo u senci, nekog železničara sa kapicom, kako beži kroz neka vrata, kao da je prestravljen. Šta se desilo? Hoćemo li naći ikog živog u gradu? Dok nismo svi zadrhtali, čuvši glas jedne žene, visok i žestok kao pucanj. „U pomoć! U pomoć!“ urlala je i njen krik je odjekivao pod staklenim svodovima uz prazno zvečanje mesta koja su zauvek napuštena.

MIŠEVI

Šta je sa mojim prijateljima Korijevima? Šta se dešava u njihovoj staroj vili na selu zvanom Doganela? Otkad pamtim, svakog leta pozivali su me na nekoliko nedelja. Ove godine, prvi put, ništa. Đovani mi je napisao nekoliko redaka da se izvini. Čudno pismo, koje nejasno govori o nekim teškoćama ili porodičnim neprilikama, i koje ništa ne objašnjava.

Koliko sam srećnih dana proživio u njihovoj kući u usamljenosti šume. Iz starih uspomena danas prvi put ha površinu izlaze mali događaji koji su mi se tada činili banalni ili nevažni. Sada se iznenada otkrivaju.

Na primer, iz jednog veoma dalekog leta, mnogo pre rata - po drugi put sam bio gost kod Korijevih, vraća mi se pred oči sledeći prizor:

Već sam se povukao u sobu u uglu na drugom spratu, koja gleda prema vrtu - i svih sledećih godina spavao sam tamo - i spremao sam se da legnem. Odjednom sam začuo neki šum, neko grebanje u dnu vrata. Pošao sam da otvorim. Sićušan miš promigoljio se ispod moje noge, prešao peko sobe i sakrio se pod škrinju. Trčao je nezgrapno, mogao sam sasvim lepo stići da ga zgazim. Ali, izgledao je tako dražesno i krhko.

Uzgred, sutradan ujutru, pomenuo sam to Đovaniju. „Ah, da“, rekao je on rasejano, „s vremena na vreme poneki miš kruži kućom“. „Bio je to sićušan miš... Nisam čak imao hrabrosti ni da...“ „Da, mogu da zamislim. Ali, nemoj da obraćaš pažnju...“ promenio je temu, činilo se da mu se moje reči ne dopadaju.

* * *

Godinu dana kasnije, jedne večeri smo igrali karte, moglo je biti nešto više od ponoći, iz susedne sobe - salona, gde je u tom času bilo ugašeno svetlo, začulo se „klik“ kao metalni zvuk opruge. „Šta je to?“ pitam ja. „Nisam ništa čuo“, odgovara Đovani kao da me izbegava. „Da li si ti, Elena, nešto čula?“ „ja nisam“, odgovara njegova žena, malo pocrvenevisi. „Zašto pitaš?“ Ja kažem: „Učinilo

mi se, tamo u salonu... neki metalni zvuk..." osetio sam neki veo zbunjenosti. „Dobro, ko sad deli?“

Nije prošlo ni dest minuta, opet „klik“, ovog puta iz hodnika, a zatim neki tanan zvuk, kao krik životinje. „Kaži mi, Đovani“, pitam ja „da li ste postavili mišolovke?“ „Koliko ja znam, nismo. Je li, Elena, da li su postavljene mišolovke?“ A ona: „Šta vam pada na pamet? Zar za to malo miševa?“

Prošla je godina dana, čim sam ušao u vilu, primetio sam dve divne mačke, neverovatno žive: rasne, atletski građene, sa svilenkastom dlakom kakvu imaju mačke kada se hrane miševima. Kažem Đovaniju: „Ah, dakle, najzad ste se resili. Mogu zamisliti kako se samo prejedaju. Ovde svakako ima dovoljno miševa“. „Naprotiv“, kaže on, „samo s vremena na vreme... Ah, kad bi morale da žive samo od miševa...“ „Međutim, te mace meni baš izgledaju lepe i debele“. „Tačno, dobro im je, pucaju od zdravlja. Znaš, u kuhinji nalaze svako blago božje.“

* * *

Prošla je još godina dana i kada sam stigao u vilu na svoj uobičajeni odmor, ponovo su se pojavile one dve mačke. Ali, kao da to više nisu bile iste: nisu snažne i okretne, nego propale, uvele, mršave. Ne jure više iz sobe u sobu neverovatnom brzinom. Naprotiv, vuku se uz noge gazdama, sanjive, lišene svake inicijative, ja pitam: „Jesu li bolesne? Zašto su tako sparušene? Možda više nema miševa za njihovu hranu?“ „Tačno si rekao“, odgovara Đovani Korio živahno. „To su najgluplje mačke koje sam ikada video. Opustile su njiške od kada u kući nema miševa. Nije im ostalo ni traga!“ Zadovoljan je i glasno se smeje.

Kasnije me Đorđo, najstariji sin, poziva na stranu sa zavereničkim izrazom na licu: „Znaš u čemu je stvar? Plaše se!“ „Ko se plaši?“ A on: „Mačke se plaše. Tata ne želi da se o tome govori, to je nešto što mu smeta, ali sasvim je sigurno da se mačke plaše.“ „Koga se plaše?“ „Svašta! Miševa! Za godinu dana te životinje su se namnožile i sada ih od deset ima sto... I nisu to više oni mišići od nekad! Liče na tigrove. Veći su od krtica, dlaka im je čekinjasta i crne boje. Jednom rečju, mačke se ne usuđuju da ih napadaju.“ „A vi ne

činite ništa?“ „Pa, nešto bi trebalo učiniti, ali tata nikako da se reši. Ne razumem zašto, ali to je tema koju je bolje ne doticati.on odmah postaje nervozan.“

* * *

I godinu dana kasnije, još od prve noći, strašna tutnjava iznad moje sobe, kao da neko trči. Tram, tram, tam, tram-tram tam. A ipak ja veoma dobro znam da gore ne može biti nikoga, tamo je samo neupotrebljiv tavan pun starog nameštaja, sanduka i slično. „Bože, kakva konjica“, kažem sebi, „ti miševi mora da su zaista krupni“. Buka je takva da jedva uspevam da zaspim. Sutradan za stolom pitam: „Ali, zar ne preduzimate ništa protiv miševa? Noćas su na tavanu pravili igranku“. Vidim kako se Đovanijevo lice smračuje: „Miševi? O kakvim ti miševima govoriš? U kući ih, hvala bogu, više nema.“ Bune se i njegovi stari roditelji. „Kakvi crni miševi. Ti si to sigurno sanjao, dragi moj.“ „Pa ipak“, kažem ja, „garantujem vam da je noćas bio urnebes i ne preterujem. U nekim trnenucima tavanica se tresla“. Đovani se zamislio: „Znaš li šta bi to moglo biti? Nisam ti nikad o tome govorio, jer na neke ljude to ostavlja utisak, ali u ovoj kući ima duhova. I ja ih često čujem... A ponekad potpuno podivljaju.“ „Nemoj mi pričati dečje bajke! Kakvi duhovi. To su bili miševi, to ti garantujem, mišonje, pacovi, štakori!... I kad smo već kod toga, gde su one dve famozne mačke?“ „Poklonili smo ih, ako baš hoćeš da znaš... Ali, ti si baš opsednut miševima! Zar je moguće da ti ni o čemu drugom ne govoriš“... Na kraju krajeva, ovo je seoksa kuća, ne možeš zahtevati da...“ Ja ga gledam zapanjeno: ali zašto se toliko ljuti? On, uvek tako ljubazan i blag.“

Kasnije mi ponovo Đorđo, najstariji sin, daje sliku situacije. „Nemoj da veruješ tati“, kaže mi. „To što si čuo zaista su bili miševi, ponekad ni mi ne uspevamo da zaspimo. Kad bi ih video, to su čudovišta; crni su kao ugalj, sa čekinjama kao čačkalice... A one dve mačke, ako baš hoćeš da znaš, oni su ih smakli... To se desilo noću. Spavali smo već jedno sat-dva kad smo začuli užasno maukanje koje nas je probudilo. U salonu je bio urnebes. Poiskakali smo iz kreveta, ali mačkama nije bilo ni traga... Samo ostaci dlake... I tu i tamo krvave mrlje.“

„Ali, zar ne preduzimate ništa? Mišolovke? Otrov? Ne razumem kako se tvoj tata ne brine...“

„Kako da ne? To je postala njegova mora... Ali i on se sada plaši, kaže da je bolje ne izazivati ih, da bi onda bilo još gore. Kaže da to ionako ne bi ničemu poslužilo, da ih sadša ima suviše... kaže da bi jedino što bi se moglo učiniti bilo zapaliti kuću... A zatim, znaš li šta još kaže? Smešno mi je kad pomislim. Kaže da ne treba biti izrazito protiv.“ „Protiv koga?“ „Protiv njih, miševa. Kaže da bi se oni jednog dana, kada ih bude još više, mogli osvetiti... Ponekad se ptiam da tata ne postaje pomalo ćaknut. Znaš da sam ga jedne večeri uhvatio kako baca kobasicu dole u podrum?“

Zalogajčić za drage životinjice! Mrzi ih, ali ih se plaši. I želi da ih odobrovolji.“

* * *

I tako godinama, sve dok prošlog leta nisam uzalud čekao da iznad moje sobe počne uobičajena tutnjava. Najzad tišina, divan veliki mir. Samo se čuo glas cvrčka iz dovrišta.

Sutradan, na stepeništu susrećem Đorđa. „Čestitam“, kažem mu, „ali možeš li mi reći kako ste uspeli da raščistite situaciju? Noćas nije bilo ni jednog mišića na celom tavanu.“ Đorđo me gleda, nesigurno se osmehujući, zatim kaže: „Dođi, dođi“, odgovara, „dođi da vidiš.“

Vodi me do podruma, do jame pokrivena drvenim kapkom: „Sada su dole“, šapuće. „Od pre nekoliko meseci svi su se sakupili dole u kanalizaciji. Po kući ih je još veoma malo... Tu su, ispod... Slušaj...“

Ućutao je i kroz pod je do nas dopro šum koji je bilo teško opisati: brujanje, tupo drhtanje, gluvo zujanje kao neka nemirna materija, nemirna i živa materija koja vri; a uza sve to čak i glasovi, mali oštri krici, zvižduci, šapat. „Ali koliko ih ima?“ upitao sam drščući.

„Ko zna, možda milioni... A sada pogledaj, ali požuri.“ Upalio je šibicu, pošto je podigao drveni kapak, bacio je šibicu dole u rupu. Za trenutak sam video, u nekoj vrsti pećine, grozničavu vrevu crnih oblika, koja se preplitala u ludim vrtlozima. A u toj groznoj trci bilo je neke moći, neke paklene životnosti, koju više niko nije mogao zaustaviti. Miševi! Video sam i svetlucanje beonjača, na hiljade i

hiljade, okrenutih nagore, kako me zlobno gledaju. Ali, Đorđo je naglo zatvorio kapak.

A sada? Zašto je Đovani pisao da ne može da me pozove? Šta se desilo? Dolazim u iskušenje da ga posetim, samo na nekoliko minuta, samo da saznam. Ali, priznajem da nemam hrabrosti. Iz raznih izvora do mene dopiru čudni glasovi. Toliko čudni, da ih ljudi ponavljaju kao bajke i smeju se, ali ja se ne smejem.

Kažu, na primer, da su stari gospodin i gospođa Korio, Đovanijevi roditelji, mrtvi. Kažu da više niko ne izlazi iz vile i da im hranu donosi jedan čovek iz sela ostvaljajući paket na početku šume. Kažu da u vilu niko ne može ući; da su je okupirali ogromni miševi; i da su Korijevi sada njihovi robovi.

Jedan seljak koji se približio, ali ne suviše, pošto je na pragu vile bilo desetak životinja u pretećem stavu - kaže da je video gospođu Elenu Korio, ženu moga prijatelja, ono nežno i ljubazno biće. Bila je u kuhinji, pored vatre, odevena kao prosjakinja, i mešala je nešto u ogromnom kazanu, i dok su oko nje odvratne grupe miševa skakale, podsticale je, željne hrane. Izgledala je veoma umorna i napaćena. Videvši čoveka koji ju je gledao, učinila je neki ojađen pokret rukom, kao da hoće da kaže: „Ne brinite, suviše je kasno. Za nas više nema nade.“

BOLESNI TIRANIN

Uobičajeno vreme, dakle u petnaest minuta do sedam časova uveče u takozvanom području za gradnju između Ulice Maroko i Ulice Kasedroni, lisičar Leo video je kako mu se približava ovčar Gronk kojega je na lancu držao profesor, njegov gazda.

Životinja je imala uši uspravne kao uvek i osmatrala je veoma uski horizont tog prljavog polja među kućama. On je bio car tog mesta, tiranin. Pa ipak, stari lisičar, zlopamtilo, odmah je primetio da to nije onaj nekadašnji Tronk, čak ni onaj od pre mesec dana, pa čak ni veličanstveni pas kojega je video pre tri ili četiri dana.

Bila je to neka sitnica, možda način na koji je podizao noge, ili neka zamagljenost pogleda, ili neka povijenost leđa, ili to što je dlaka izgubila sjaj, ili još verovatnije neka senka - siva senka koja je užasni znak! - koja mu se spuštala iz očiju sve do opuštene ivice usana. Sigurno niko, čak ni profesor, nije primetio ove sićušne znake. Sićušne? Stari lisičar, koji je već svašta video na ovom svetu, shvatio je i zadrhtao od perfidne radosti. „Dolijao si, najzad“, pomislio je. „Jesi li?“ Ovčar mu više nije ulivao strah.

Nalazili su se na jednom od onih brisanih prostora koje su bombardovanja iz prošlog rata otovrila prema periferiji, među građevinama, depozitima, barakama, magacinima. (Ali, nedaleko su se podizale veličanstvene palate velikih društava za nekretnine, sedamdeset-osamdeset metara iznad nivoa radnika na gasovodu, koji je popravljao pokvarenu cev, i umornog violoniste koji je dejstvovao među stolicima kafane - pivnice Esperija, tamo ispod portala, na uglu). Pošto su bili srušeni preostali patrljci zidova, na kuće koje su nekada postojale podsećali su još samo delovi zemljišta, tu i tamo pokriveni pločicama, znak da je tu možda bio hol, ili kuhinja u prizemlju, ili možda čak spavaća soba u nekoj siromašnoj kući (gde su nekoć noću drhtale nade i snovi i možda se rodilo jedno dete, a u aprilskim jutrima, uprkos mračnoj senci dvorišta, otuda se razlegala nevina i strastvena devojčaka pesma; a uveče, pod crvenkastom sijalicom, ljudi su se mrzeli ili su se voleli). Inače, prostor je ostao pust i odmah, zbog one dirljive dobrote

prirode, koja je tako spremna da se osmehne samo ako joj ostavimo malo prostora, postao je pokriven zelenilom, travom, divljim biičicama, žbunjem, baš kao u blaženim, dalekim dolinama o kojima govore bajke. Čak su pokušali da se stvore delovi prave livade, sa cvetićima, da bismo mi umorni mogli da se opružimo, s rukama ukrštenim iza glave, i gledamo oblake koji prolaze, tako slobodni i beli, iznad ljudskih prljavština.

Ali grad ništa ne mrzi toliko kao zelenilo, biljke, disanje drveća i cveća. Zato su tamo sa životinjskom upornošću istovarane gomile kamenja, đubreta, nepristojnih otpadaka, smrdljive organske truleži, potoci taloga. I taj komadić livade brzo je požuteo i pretvorio se u bezoblično đubrište; tu su se, ipak, biljčice i trave i dalje borile među prljavštinom, uspravno podižući peteljke u pravcu sunca i života.

Ovčar je odmah ugledao drugog psa i zastao je da ga pogleda. I odmah je primetio da se nešto promenilo. Lisičar ga je danas gledao na jedan nov način, bez bojažljivosti, bez poštovanja, nije bio uplašen kao obično. Štaviše, bilo je nekog lukavog sjaja u njegovim zenicama.

Toplo letnje večer. Neka magla je još ležala nad gradom među kulama od krečnjaka kristala, u kojima je živeo čovek, koje je osvetljavalo zalazeće sunce. Sve je izgledalo umorno i bezvoljno, čak i bezočni američki automobil boje guštera, čak i izlozi prodavnica aparata za domaćinstvo, obično tako optimistički, i snažna, čak i nasmejana plavuša na reklamnom plakatu za zubnu pastu Klam (koja, ako je svakodnevno upotrebljavamo, navodno pretvara našu egzistenciju u raj, zar ne Mr. Mac Intosh, generalni direktore odeljenja za reklamu i public relations?).

* * *

Profesor je odmah video kako se na leđima njegovog psa stvorila izdužena i tamna mrlja, znak da se životinja ljuti i nakostrešuje dlaku.

U istom trenutku, a da ni na koji način nije bio izazvan, lisičar je ćutke krenuo u osvetu i brzo ujeo ovčara za zadnju desnu nogu.

Tronk je ustuknuo zbog bola i delić sekunde stajao kao nesiguran. Samo je nastojao da odbaci neprijatelja, mašući nogom. Zatim mu

se iznenada vratila stra divlja žestina. Lanac je ispao profesoru iz ruke.

Iza psa Lea jedan drugi mali mešanac, njegov drugar, koji je izdaleka podsećao na lovačkog psa, inače bojažljiv i preplašen, skočio je da ujede ovčara. I za delić sekunde moglo se videti kako zabada zube u bok tiranina. Onda se stvorilo bučno klupče koje se kotrljalo po prašini.

„Tronk, ovamo, Tronk!“ zvalo je izgubljeno profesor, mlatarajući desnom rukom iznad te grčevite gomile, i pokušavao je da zgrabi lanac svog psa. Ali nije tu bilo potrebne odlučnosti. Bio je preplašen žestinom borbe.

Bila je kratka. Razdvojili su se sami. Leo je, kevući, odskočio a i njegov drugar se odvojio od Tronka, ustuknuvši, okrvavljenog vrata. Ovčar je seo i dahtao je zadržavajućim ritmom, dok mu je jezik visio, pobeđen fizičkom iscrpjenosti.

„Tronk, Tronk!“ preklinjao je profesor. I nastojao da ga uhvati za ogrlicu.

Ali, kada ga niko nije video, s leđa se, slobodan i sam, približavao Pancer, vučjak iz obližnje garaže, razbojnik, kojega je Tronk do te večeri držao na odstojanju samim svojim izgledom. I on je na izvestan način dolazi da se osveti. Jer, njega Tronk nikada nije izazvao i nikada mu nije naneo zlo, pa ipak, samo njegovo prisustvo bilo je svakodnevna uvreda koju je teško progutati. Suviše puta video ga je kako prolazi, bezvoljan, ispred ulaza u njegovu garažu i kako gleda unutra sa bezočnom grimasom, kao da hoće da kaže: „Ima li ikoga ovde ko bi, ponekad, hteo da zametne kavgu?“

Profesor je kasno primetio: „Ej“, uzviknuo je, „pozovite tog vučjaka! Ej, vi u garaži!“ Crne i nakostrešene dlake, vučjak je izgledao užasno. I ko zna kako, ovoga puta je ovčar, u poređenju s njim izgledao nekako zgrčen.

Tronk je jedva uspeo da ga ugleda krajičkom oka. Vučjak je izveo pravolinijski skok, kezeći zube, i odjednom, ovčar se valjao među kamenjem i otpacima dok mu je ovaj drugi bio divljači zakačen za potiljak.

Profesor je znao da je gotovo nemoguće razdvojiti dva takva psa koji se bore na život i smrt. I nemajući vere u sopstvene snage, počeo je da trči da bi upozorio i zatražio pomoć.

U međuvremenu, i lisičar i lovački pas povratili su hrabrost i bacili se u klanje tiranina koji samo što nije bio poražen.

Tronk je imao poslednji trzaj. Besno se izvijajući, uspeo je da zagriže njušku vučjaka. Ali, odmah je popustio. Vučjak, povlačeći se u trzajima, oslobodio se i počeo da ga vuče unazad i dalje ga držeći za potiljak.

Na to zastrašujuće cviljenje i kevtanje ljudi su se u međuvremenu pojavili na prozorima. Iz garaže su se čuli krici profesora koji je bio potpuno pobeđen događajima.

Zatim, iznenada, tišina. S jedne strane, ovčar koji se s mukom podizao, potpuno ispruženog jezika, a u očima mu se videlo zaprepašćeno poniženje cara koji je naglo skinut sa prestola i izgažen u blatu. S druge strane, vučjak, lisičar i lažni lovački pas koji su se povlačili sa znacima zaprepašćenosti u očima.

Šta ih je to rasteralo kada su već osetili ukus krvi i pobede? Zašto su se povlačili? Da li ih je ovčar ponovo plašio?

Ne ovčar Tronk. Nego nešto bezoblično i novo što se u njemu stvorilo i lagano se širilo iz njega kao zaraženi krug.

Njih trojica su naslutili da se Tronku moralo desiti nešto i nije više bilo razloga da ga se plaše. Ali, oni su verovali da ujedaju živog psa. Međutim, neuobičajeni miris dlake, možda, ili zadah, i krv koja je imala odbojan ukus, rasterali su ih. Jer životinje mnogo bolje nego svetli umovi sa klinika primećuju na najmanji znak bliženje prokletog prisustva, zaraze kojoj nema leka. I borac je bio obeležen, više nije pripadao životu, iz neke skrivene dubine tela već se širilo raspadanje ćelija.

Neprijatelji su se raspršili. Sada je sam. Jasni i čisti, u veličanstvenom predvečerju dizali su se sa zemlje, slični fanfarama, stakleni zidovi novih palata i sunce koje zalazi obasjava ih i čini da vibriraju kao izazov na ljubičastoj podlozi noći, koja prodire sa suprotne strane. Oni proglašavaju uporne nade onih koji, mada uništeni umorom i prašinom, kažu „Da, sutra, sutra“, onih koji predstavljaju galop ovog rastuženog sveta, njegove zastave!

Ali za satrapa, za gospodara, za titana, za viteza, kralja, mastodonta, kiklopa, Samsona, ne postoje više kule od aluminijuma i malahita, ni četvoromotorac koji polazi za Hajderabad i bučno nadleće gradski centar, niti postoji trijumfalna muzika sumraka koji

se širi i po mračnim dvorištima, po sramnim jamama zatvora, po zagušljivim nužnicima, obloženim amonijakom.

On je uporno zagledan u tu bednu oazu i proždire je pogledima. Krv koja je počela da kaplje iz jedne rane na vratu zaustavila se, zgrušavajući se. Ali hladno je, okrutno hladno, pored toga, došla je magla, on više ne može dobro da vidi. Čudno, magla usred leta. Videti. Videti bar delić te stvari koju ljudi nazivaju zelenilo; zelenilo njegovog kraljevstva, travke, trske, bedno žbunje, (šume, ogromne šume, hrastovi i prastare jele).

Profesor se vrato i teši se videvši kako vučjak i druge dve barabe uplašeno odlaze. „Ej, moj Tronk!“ misli ponosno. „Eh, ko može s njim!“ Zatim ga vidi tako kako sedi, na izgled miran i dobar.

Bio je kuće, pre samo četiri godine, koje je ljupko gledalo oko sebe, sve je tek trebalo da počne, sigurno će osvojiti svet.

Osvojio ga je. Gledajte ga sada, velikog i krupnog, tog psa, sa grudima bika, sa njuškom varvarskog acteškog boga, gledajte ga, generalnog inspektora, pukovnika oklopnih jedinica, njegovo veličanstvo! Hladno mu je i drhti.

„Tronk! Tronk!“ doziva ga profesor. Prvi put pas ne odgovara. U drhtajima srca, koje tuče, bled od onog užasnog bledila koje zahvata pse za koje se greškom misli da ne mogu nikada pobledeti, on gleda dole, u pravcu džungle, odakle napreduju protiv njega mračni nosorozi smrti.

SVECI

Sveci imaju svaki svoju kućicu uz obalu, sa balkonom koji gleda na okean, a taj okean je bog. Leti, kada je toplo, da se rashlade, oni se kupaju u svežim vodama, a te vode su bog.

Na vest da treba da stigne novi svetac, odmah se preduzima izgradnja nove kućice pored ostalih. One tako čine jedan veoma dugačak red uz obalu mora. Prostora svakako ima dovoljno.

I Sveti Gančilo, kada je stigao tamo posle imenovanja, našao je spremnu svoju kućicu istu kao i druge, sa nameštajem, posteljinom, posuđem, ponekom dobrom knjigom i svim ostalim. Tu je bila, obešena o zid, jedna dražesna muholovka, jer je u ovom kraju bilo prilično muva, mada ne dosadnih.

Gančilo nije bio neki senzacionalan svetac, živeo je skromno, kao seljak, i tek posle njegove smrti, neko je, razmišljajući o tome, shvatio kolika je draž ispunjavala tog čoveka, zračeci uokolo najmanje tri-četiri metra. I prepozit je, bez naročite vere, istinu govoreći, učinio prve korake za proces beatifikacije. Otada je prošlo gotovo dve stotine godina.

Ali, duboko u okrilju crkve, korak po korak, bez žurbe, proces se odvijao. Biskupi i pape umirali su jedan za drugim i stvarali su se novi, pa ipak, Gančilov dosije je gotovo sam prelazio iz kancelarije u kancelariju, sve više i više. Neki dah draži ostao je tajanstveno pripojen za te već požutele hartije i nije bilo prelata koji to, listajući ih ne bi primetio. To objašnjava zašto cela stvar nije zaboravljena. Sve dok jednog jutra slika seljaka sa okvirom od zlatnih kraka nije podignuta u Svetom Petru, na veliku visinu i, ispod toga, Sveti otac lično, zapevao je psalam slave, uzdigavši Gančila do uzvišenosti oltara.

* * *

U njegovom selu priredili su velika slavlja i jedan proučavalac lokalne istorije poverovao je da je pronašao kuću u kojoj je Gančilo rođen, u kojoj je živeo i umro, kuću koja je pretvorena u neku vrstu

rustičnog muzeja. Ali, kako se više niko nije njega sećao, a svi rođaci su bili nestali, popularnost novog sveca trajala je svega nekoliko dana. Od pradavnih vremena u tom selu su kao zaštitnika obožavali jednog drugog sveca., Markolina, i da bi poljubili njegov kip, za koji se verovalo da je isceliteljski, dolazili su hodočasnici i iz dalekih mesta. Baš pored raskošne kapele svetog Markolina, pretrpane zavetnim poklonima i svećicama, izgrađen je novi

Gančilov oltar, Ali, ko je obraćao pažnju na njega, ko bi kleknuo da se pomoli? Bila je to tako izbleдела figura, posle dvesta godina. U njemu nije bilo ničega što bi raspaljivalo maštu.

Ipak, Gančilo koji nikada ne bi mogao zamisliti toliku počast, smestio se u svoju kućicu i, sedeći na suncu na balkonu, blaženo je posmatrao okean, koji je smireno i moćno disao.

Ali, sutradan ujutru, pošto je rano ustao, video je poštaru u uniformi, koji je stigao na biciklu, kako ulazi u obližnju kućicu donoseći veliki paket; zatim kako prelazi u susednu kućicu i tamo takode ostavlja paket; zatim kako prelazi u susednu kućicu i tamo takode ostavlja paket; i tako u svim kućicama, sve dok ga Gančilo nije izgubio iz vida; ali njemu ništa.

Pošto se taj događaj ponovi i sledećih dana, Gančilo, radoznao, dao je znak poštaru da se približi i upitao ga je: „Izvini, šta носиš svakog jutra svim mojim drugovima, ali meni nikad ne donosiš?“ „To je pošta“, odgovorio je poštar, s poštovanjem skidajući kačket. „A ja sam poštar.“

„Kakva pošta? Ko je šalje?“ Na to se poštar osmehnuo i napravio neki pokret kao da hoće da pokaže na one s one strane, one tamo ljude, dole u starom svetu.

„Peticije?“ upitao je sveti Gančilo, koji je počinja da shvata. „Peticije da, molbe, molitve svih vrsta“, odgovorio je poštar ravnodušnim glasom, kao da su to gluposti, da ne bi gnjavio novog sveca.

„Svakog dana ih stiže toliko?“

Poštar je hteo da kaže da je to čak bila mrtva sezona i da u špicovima dolazi i po deset, dvadeset puta toliko, ali pomislivši kako bi Gančilo možda bio povređen, izvukao se rekavši: „Pa, zavisi, kako kad.“ I onda je našao neki izgovor da šmugne.

Činjenica je da se svetom Gančiiu nikad niko nije obraćao. Baš kao da ne postoji. Ni jedno pismo, ni jedna ceduljica, čak ni dopisnica. A on, videvši svakog jutra sve one gomile upućene kolegama, nije baš bio zavidan, jer on je bio nesposoban za ružna osećanja, ali svakako je bio malo povređen, zbog kajanja što sedi tu i ne radi ništa, dok drugi imaju tolike poslove; ukratko, gotovo da je imao osećaj da svecima krade hleb (bio je to specijalan hleb, nešto bolji od onog koji su jeli obični blaženi).

Ta briga navela ga je jednog dana da šeta u blizini jedne od najbližih kućica, iz koje je dopiralo čudno kuckanje.

„Ali, izvoli, dragi, uđi, ova fotelja je prilično udobna. Izvini, samo da završim jedan poslić i odmah ću biti pored tebe“, rekao mu je srdačno kolega. Zatim je prešao u susednu sobu, gde je sa zaprepašćujućom brzinom izdiktirao stenografu desetak pisama i raznih naređenja; sekretar je požurio da to otkuca na mašini. Posle se vratio Gančiiu: „Eh, dragi moj, bez minimuma organizacije to bi bila ozbiljna stvar, sa svom ovom poštom koja dolazi. Ako sada dođeš ovamo, pokazaću ti svoju novu elektronsku kartoteku, sa perforiranim karticama.“ Ukratko, bio je veoma ljubazan.

Gančiiu, svakako, nisu bile potrebne perforirane kartice, i on se vratio svojoj kućici prilično snužden. I misli je: „Zar je moguće da nikome nisam potreban? A svakako bih mogao biti od koristi. Šta bi bilo da, na primer, napravim neko malo čudo da privučem pažnju?“

Rečeno učinjeno, palo mu je pamet da pokrene oči na svom portretu, u crkvi svoga sela. Ispred oltara svetog Gančila nikad nikoga nije bilo, ali slučajno je prošao Memo Panča, seoska budala, i on je ugledao kako portret koluta očima i počeo da više da se desilo čudo.

Istovremeno, onom munjevitom brzinom koju im omogućava njihov društveni položaj, dva-tri sveca su posetila Gančila i veoma učtivo mu objasnili da bi bilo bolje da prestane; nema u tome ničeg lošeg, ali na čuda te vrste, zbog izvesne njihove frivolnosti ne gleda se naročito dobro tamo gore. Rekli su mu to bez trunke zlobe. Ali, moguće je da im je i smetao taj novi došljak, koji je iz čista mira, potpuno neusiljeno, činio čuda za koja je njima bio potreban i te kakav napor.

Sveti Gančilo je, naravno, prestao i dole u selu ljudi koji su dotrčali na krike seoske budale, dugo su gledali portret ne videvši na njemu ništa nenormalno, zato su otišli razočarani i malo je falilo pa da Memo Panča dobije dobre batine.

Tada je Gančilo pomislio da skrene na sebe pažnju nekim manjima i poetičnijim čudom. Zato je učinio da jedna veoma lepa ruža izraste iz kamena na njegovom starom grobu, koji je bio uređen za beatifikaciju, ali sada je bio ponovo potpuno zapušten. Ali, bilo je suđeno da ga niko ne razume. Kapelan groblja, videvši, použurio je kod grobara i uhvati ga za okovratnik. „Bar bi na grob svetog Gančila mogao da paziš, zar ne? Pa to je sramota, lenštino jedna najobičnija. Sada sam prošao onuda i video sam da je grob pun korova.“ I grobar je požurio da iščupa ružu.

Da bi bio siguran, Gančilo je zatim pribegao najtradicionalnijem čudu. I, prvom slepcu, koji je prošao ispred njegovog oltara, odmah je povratio vid.

I ovoga puta mu nije uspelo. Jer niko nije ni pomislio da je ovo čudo Gančilovo delo. Svi su ga pripisali Svetom Markolinu, čiji je oltar bio odmah pored Gančilovog. Oduševljenje je čak bilo toliko, da su podigli na ramena Markolinovu statuu, koja je bila teška oko dva kvintala, i nosili je u procesiji ulicama sela dok su zvona zvonila, a oltar svestog Gančila ostao je više nego ikad zaboravljen i pust.

Gančilo je u tom trenutku sebi rekao: bolje da se pomirim sa sudibnom, jasno je da baš niko ne želi da me se seti. I seo na balkon da posmatra okean, što je u osnovi bilo veliko olakšanje.

Sedeo je tako i posmatao talase kada je čuo kucanje na vratima. Kuc, kuc. Otišao je da otvori. Bio je to niko drugi nego Markolino lično, koji je došao da se opravda.

Makrolino je bio krupna ljudeskara, bujan i pun veselosti: „Šta ćeš, dragi moj

Bančilo! ja zaista nisam kriv. Došao sam, znaš, jer ne bi hteo da ti pomisliš...“ „Ma, nije to ništa“, rekao je Gančilo, veoma utešen tom posetom, smejući se i sam.

„Vidiš“, rekao je još Markolino, „ja sam običan probisvet, a ipak me spopadaju od jutra do sutra. Ti si mnogo više svetac nego ja, a svi te zanemaruju. Treba imati strpljenja, brate moj, sa ovim prokletim svetom!“ I srdačno je tapšao Gančila po ramenima.

„Ali, zašto ne uđeš? Uskoro će mrak i postaje sveže. Mogli bismo upaliti vatru i ti možeš ostati do večeri.“

„Sa zadovoljstvom, s najvećim zadovoljstvom“, odgovorio je Markolino.

Ušli su, iscepali malo drva i upalili vatru, zaista sa izvesnim naporom jer su drva bila još vlažna, ali duvali su, duvali, i najzad se podigao lep plamen. Tada je Gančilo stavio na vatru lonac pun vode za čorbu i dok su čekali da provri, obojica su sedeli na klupici grejući kolena i ućtivo ćaskajući. Iz kamina je počeo da izlazi tanak trag dima, a i taj dim je bio bog.

HODNIK VELIKOG HOTELA

Vrativši se u svoju hotelsku sobu, dosta kasno, bio sam se već napola svukao kada sam osetio potrebu da odem u toalet.

Moja soba je bila gotovo u dnu jednog beskrajnog i slabo osvetljenog hodnika; otprilike na svakih dvadeset metara, slabe ljubičaste lampe ispuštale su snopove svetlosti na crveni tepih. Tačno na polovini, baš pored jedne od tih lampica, nalazilo se s jedne strane stepenište, a s druge dvostruka staklena vrata dotične prostorije.

Obukao sam kućnu haljinu i izašao u hodnik koji je bio pust. Skoro sam stigao do toaleta, kada sam ispred sebe ugledao čoveka takođe u kućnoj haljini, koji je, izronivši iz senke, dolazio iz suprotnog pravca, Bio je to visok i krupan čovek s orkuglom bradom a la Edvard VII. Da li je imao isti cilj? Kao što se to već dešava, obojica smo na trenutak bili zbunjeni, umalo da se sudarimo. U svakom slučaju, ja sam se, ko zna zašto, postideo da uđem u klozet pred njegovim pogledima i nastavio sam put kao da sam krenuo nekud drugde. On je učinio isto.

Ali, opet posle nekoliko koraka, shvatio sam kakvu sam glupost učinio. Jer, kuda sam mogao da idem? Postojale su dve mogućnosti: ili da nastavim do kraja hodnika, a zatim da se vratim u nadi da je gospodin s bradom u međuvremenu otišao. Ali, nije bilo sigurno da će on ući u neku sobu i tako ostaviti prostor slobodan; možda je i on hteo da ide u toalet, i, kada me je sreo, postideo se, baš kao i ja; i sada se nalazio u isto tako zbunjujućoj situaciji kao i ja. Zbog toga, vrativši se nazad, rizikovao sam da ga ponovo sretnem i da ispadnem još veći kreten nego prvi puta.

Ili pak - druga mogućnost - da se sakrijem u nišu, prilično duboku, izabравši neku koja je manje osvetljena, ispred jednih od mnogobrojnih vrata, i da otuda nadgledam prosotr, sve dok ne budem siguran da je hodnik apsolutno ispražnjen. To sam i učinio, pre nego što sam do kraja analizirao situaciju.

Posle, kada sam se našao šćućuren kao lopov, u jednom od tih uskih prostora (bila su to vrata sobe 90), počeo sam da razmišljam.

Pre svega, ako je ta soba zauzeta i ako je gost ili izašao ili ušao, šta reći kada me nađe skrivenog ispred svojih vrata? Još gore. Kako mogu isključiti da je to upravo soba gospodina s bradom? Koji bi me, vrativši se, bezizlazno blokirao. Ne bi čak bilo potrebno neko njegovo specijalno nepoverenje pa da moje manevre smatra veoma čudnim. Ukratko, ostati tu bila je prava neopreznost.

Polako, polako sam isturio glavu da ispitam hodnik. S jedne na drugu stranu bio je pasolutno prazan. Ni jednog šuma, šuma koraka, odjeka ljudskog glasa, škripanja vrata koja se otvaraju. Bio je pravi trenutak: izleteo sam iz skrovišta i neusiljenim koracima krenuo prema svojoj sobi. Uz put ću, mislio sam, na trenutak svratiti u toalet.

Ali, u istom trenutku, a to sam primetio suviše kasno da bih se mogao vratiti u sklonište, gospodin s bradom, koji je očigledno razmišljao isto kao i ja, izišao je iz niše jednih od vrata u dnu, možda mojih, i odlučno išao prema meni.

Po drugi put, još više zbunjeni, sreli smo se ispred toaleta. I po drugi put ni jedan od nas dvojice nije se usudio da uđe, stideći se da će ga drugi videti; sada je zaista postojao rizik da ispadnemo smešni.

I tako, proklinjući u sebi ljudsko poštovanje, krenuo sam poražen prema svojoj sobi. Kada sam stigao, pre nego što ću otvoriti vrata, okrenuo sam se da pogledam; dole, u senci, video sam onog s bradom kako takode ulazi u sobu; i okrenuo se da pogleda u mom pravcu.

Bio sam besan. Ali, zar nisam ja bio kriv? Trudeći se uzalud da čitam novine, čekao sam duže od pola sata. Zatim sam oprezno otovrio vrata. U hotelu je vladala velika tišina, kao u napuštenoj kasarni; hodnik je bio pust više nego ikad. Najzad! Gotovo sam otrčao, žureći da stignem do one prostorije.

Ali, s druge strane, sa neverovatnim sinhronizmom, gotovo kao da je telepatija umešala svoje prste, i gospodin s bradom je izleteo iz svoje sobe i sa neverovatnom okretnošću krenuo prema toaletu.

Tako smo se po treći put našli jedan ispred drugog pred vrtima sa zamagljenim staklima. Po treći put obojica smo se pretvarali, po treći put smo obojica nastavili put ne ušavši. Situacija je bila toliko komična da bi bila dovoljna neka sitnica, neki mig, neki osmeh da razbije led i sve pretvori u smeh. Ali ni ja, a po svoj prilici, ni on,

nismo imali volju da se šalimo. Naprotiv, pritiskao nas je neki bedni očaj, neko osećanje more, gotovo kao da je sve to neka mahinacija tajanstveno smišljena zbog mržnje prema nama.

Kao kod prvog izlaska, najzad sam kliznuo u nišu ispred jednih nepoznatih vrata i tu se sakrio očekujući razvoj događaja. Sada je trebalo, da bar umanjim bruku da sačekam da bradonja, koji je sigurno bio u zasedi, kao i ja, s druge strane hodnika, prvi izađe iz rova, pustio bih ga da pređe dobar deo puta, i tek na kraju bih izašao i ja; sa ciljem da se s njim susretnem ne više ispred vrata toaleta, nego mnogo više naovamo, tako da, posle tog susreta, ja ostanem slobodan da delujem bez dosadnih svedoka. Ako, međutim, on pre no što me sretne, reši da uše u onu prostoriju, tim bolje, pošto bi obavio šta treba, on bi se zatim povukao u sobu i cele noći se više ne bi pojavljivao.

Vireći jednim okom (zbog daljine nisam mogao videti da li i onaj drugi čini isto), ostao sam dugo u zasedi. umoran od stajanja, u jednom trenutku sam čučnio ne prekidajući svoje bdenje. Ali, čovek se nikako nije rešavao da izađe. A ipak, on je i dalje bio dole, skriven isto kao i ja.

Čuo sam kako na spratu otkucava dva i po sata, tri, tri i četvrt, tri i po. Nisam više moga da izdržim. Najzad sam zaspao.

Probudio sam se izlomljenih kostiju, kada je bilo već šest ujutru. U prvom trenutku ničeg se nisam setio. Šta se to desilo? Kako to da se nalazim tu, na podu? Zatim sam video druge kao ja, u kućnim haljinama, šćućurene u nišama stotine i stotine vrata, kako spavaju: ko na kolenima, ko sedeći na podu, ko na nogama kao mula; bleđi, izmučeni, kao posle bitke koja je trajala celu noć.

SEĆANJE NA PESNIKA

Bio sam dete već potpuno formirano spolja i iznutra, noću sam već sanjao komplikovane i strašne snove, danju sam polazio u velike avanture, galopirajući, na primer, na drvenom konju s kopljem, sabljom, štitom prema pustinji, nepobedivi indijanski princ, ili kopajući po seniku, ispod krova, tajanstvene kanale koji su vodili u tajnu prostoriju s blagom, ukratko, već sam bio dete neobuzdano i puno mašte. Ali, on još nije bio rođen.

Išao sam u školu, već sam znao da po diktatu pravilno pišem reči kao što je interpretacija, smreka, stalaktiti, mami, koja je dolazila po mene, učiteljica je govorila da sam prilično dobar, u jesen sam se naoružan floberkom pentrao uz duge živice, puzeći za nekim jadnim bezbrižnim crvendaćem i uz obalu reke, uz zalazak sunca, kada se mrmljanje prirode podiže iz tišine (sve manje glasova ptica, sve manje dozivanja čobana preko polja, oblaci se sleđuju, jedan nestrpljivi šišmiš, a iza krune planina, ono tamno svetio koje se širi), dakle, na obali reke, kao što rekoh, nešto novo i razarajuće zadržavalo me da nepokretan gledam vodu, koja je blistala zlatnim šljokicama među kamenjem na poslednjem suncu, i u tom neumornom pokretu, u tom oticanju koje je išlo, možda konfuzno, ja sam shvatao vreme koje je već ovladalo mnome i počelo da me proždire. Ukratko, toliko prelepih i besmislenih stvari, uprkos svojoj mladosti. Ali, on još nije bio rođen.

Zatim, pošto je prošao izvestan broj godina, ja sam kroz pritvoren prozor krišom gledao devojke, uživajući u čudnom načinu na koji su pokretale udove, i mislio na stvari na koje nikad ranije nisam mislio, s druge strane, jednog aprilskog jutra, na snežnom vrhu Rezegona, sam okusio sam prve duhovne veličine, i u kasnim poslepodnevima knjige su otvarale vrata prema beskrajnim gradovima, okeanima, pustim dolinama, ruševinama hramova, carskim dvorima, ložnicama, džunglama, nepreglednim sudbinama, sve se to taložilo u dubinama duše i stvaralo svet koji nikad ranije nije postojao i dok mi je srce drhtalo, ispisivao sam na koverti: „Ljubaznoj gospođici Marijuči Čiropelini (bar se tako zvala), Ulica Karso 43, Grad“. Ali, on je još bio

šašavo detence, i to još ružno, koje je dugo vrištalo zbog jednog sladoleda.

* * *

Još jedan mali skok. ja gotov čovek, on jedva dečak. Ali, jedne večeri, iznenada, u samoći, bez znanja celog čovečanstva, s olovkom u ruci, on je ispisao nekoliko redova i odmah je počeo da se odvaja od zemlje.

Leteo je malo ukrivo, lebdeći kao mladi soko između kuća i stabala, ulazio je i izlazio iz velikih belih oblaka na nebu, gore se osećao kao kod kuće; kakva krila, komadić mastiljave olovke među prstima bio mu je dovoljan. U međuvremenu, ja sam prelazio put od kancelarije do kuće, bio sam doživotni član Turing-kluba, u klubu šahista uživao sam izvesno poštovanje i ljudi su govorili da ću, sve u svemu, učiniti nešto u životu.

Ja sam, sećam se, naručio jedan plavi večernji sako i na probama sam se vrteo ispred dvostrukog ogledala, uzaludno pokušavajući da svoj profil proglasim pristojnim, dok je krojač, držeći igle među usnama skakutao oko mene i kredom beležio neke znake.

Pored toga, moj stric Enriko, umrevši, neočekivano mi je ostavio u nasledstvo svoju prodavnicu tkanina u Ulici Baldisera, na uglu Ulice Slobode: bio sam srećan, naravno, ali lično se nisam bavio radnjom nego sam za to postavio izvesnog Invernicija, poštenog čoveka. Istovremeno on je živeo, mladić kojega su posetili bogovi. I svaka njegova napisana reč padala je kao olovna kap u more tišine i apatije, koje okružava čoveka, kao da strmoglavce pada sa vrha Goazantana i koncentrični krugovi su se odvajali uokolo, šireći se sve više po nastanjenim prostorima i dalje, dok ne bi divljim udarcem zapljusnule srca, te mračne, krvave obale!

A sada svi kažu da su njegove pesme prelepe i da će ostati besmrtno, učeni profesori bele kose pišu o njemu čitave knjige, njegovi dražesni stihovi, koje je on izbacio u jednom dahu, pojavljuju se u nagrađenim kritičnim izdanjima sa beleškama, dakle, čini se da je utvrđeno da je on genije, štaviše da je to bio, pardon, pošto je mladić već punih sedam godina mrtav i od njegovog lica romantičnog i namrštenog deteta ostale su, avaj, samo istrulele

pećine mračnih očnih duplji. Na njegovom grobu, daleko preko mora, korov na onom dalekom groblju noću raste, a sledećeg proleća, ako smo dobro obavešteni, puzavice će gotovo sigurno prekriti ime urezano u kamenu, sakrivši ga, tako da više neće moći da se pročita. Ono što je on učinio blistaće, međutim, čisto i netaknuto kroz vekove.

* * *

Ovde se u međuvremenu život nastavlja, gospodo uobičajenim ritmom, gore navedene fantazije iz dalekih vremena osušene su i mrtve, nego šta, danas sam ozbiljan čovek, poreski obveznik, zaboga, sve je po propisima. To ne znači da nemam misli. Međutim, tu je i onaj uporni bol u leđima, nadajmo se da je samo reuma, zatim radnja sa tkaninama, valjda zbog konjunktive na tržištu, zadaje mi beskrajne brige, i praktično ostajem tamo po ceo dan, dobri Invernici već se bliži sedamdesetoj i sam više ne može da sve posvršava. Uostalom, i ja starim, mogu da kažem, moja žena me čudno gleda i govori kako se gojim. I pored toga pravim dugoročne planove, računam da ću živeti još dobar broj godina. Ali čemu, zaboga? On je došao, jedva je stigao da se okrene oko sebe, vetar ga je odneo. Kada je odlazio, već je bio učinio sve. još jedan skok, molim, do bilo kojeg sumraka mnogo godina kasnije. Dakle, danas. Sada. Dobro večer. Pospan sam, gasim cigaretu, stara priča. Zatim zatvaram vrata prema dvorištu i kao uvek, katanac se zaglavljuje, da bi se namestio, treba ga tričetiri puta snažno udariti, istovremeno ramenom gurajući bravu.

Dan je bio dobar, hvala bogu. Radnja od pre izvesnog vremena cveta. Ideja - lično moja - da otvorim odeljenje na kojem se prodaju puloveri, džemperi, majice, itd. bila je sjajna. Zarada, čemu kriti, praktično je udvostručena. Naravno, posle tolikog posla, uveče sam prilično umoran.

Da, gospodo, vrata su zatvorena, ja gasim svetlo, prolazim kroz hodnik skladišta, ovde se oseća miris naftalina i pomalo vlažnih knjiga s računima, uvek je tako, iste stvari, isti mirisi, ista zagonetna šrkipa, sve se to dešavalo i kada sam odlazio na spavanje pre godinu dana, ili pre dve godine, ili čak pre devet godina, pa i one

večeri 22. avgusta 1946, kada je on, leteći svojim neumoljivim lepetom, napisahu - toliko je duhova bilo koncentrisano u njemu - napisahu onu divnu pesmu koja počinje „A tamo gde divlji magarci...“

Mi ćemo živeti još dugo, naravno, ali za pedeset godina, recimo za sto godina, šta će biti od nas? Ko će se sećati?

Za sto godina njegovi veličanstveni stihovi živeće i dalje, reči će padati strmoglavce na pravo mesto kao blokovi kristala, a koncentrični talasi širiće se i dalje po svetu uzdrmajajući mračne obale.

KOLUMBAR

Kada je Stefano Roi napunio dvanaest godina, zatražio je kao poklon od svoga oca, pomorskog kapetana i vlasnika jednog lepog jedrenjaka, da ga povede sa sobom na brod.

„Kada budem veliki“, rekao je, „želim da plovim morem kao ti. I upravljaču još lepšim i većim brodovima nego što je tvoj.“

„Bog te blagoslovio, sine“, odgovorio je otac. I kako je baš toga dana njegov grod trebalo da isplovi, poveo je dečaka sa sobom.

Bio je divan sunačni dan; more je bilo mirno. Stefano, koji nikada nije bio na brodu, srećan, muvao se po palubi, diveći se komplikovanim manevrima jedara. I postavljao je sva moguća pitanja mornarima koji su mu, osmehujući se, davali sva objašnjenja.

Kada je stigao na krmu, dečak je zastao i počeo radoznalo da posmatra nešto što se povremeno pojavljivalo na površini, na udaljenosti od dvesta-trista metara iza broda.

Mada je brod već leteo, nošem veličanstvenim vetrom, ono je stalno držalo istu udaljenost. I, mada on nije shvatao šta je to, imalo je u sebi nečeg neobjašnjivog što ga je bezmerno privlačilo.

Otac, ne videći više Stefana na palubi, i pošto ga je uzalud glasno dozivao, sišao je sa kapetanskog mosta i pošao da ga potraži.

„Stefano, što si se tu ukipio?“ upitao ga je našavši ga najzad na krmu, kako stoji i netremice gleda u talase.

„Tata, dođi ovamo da vidiš.“

Otac je došao i pogledao u pravcu koji je dečak pokazivao, ali nije uspeo ništa da vidi.

„Tamo je nešto tamno što se povremeno pojavljuje iz talasa“, rekao je, „i ide za nama.“

„Mada mi je već četrdeset godina“, rekao je otac, „verujem da još imam dobre oči. Ali ne vidim baš ništa.“

Pošto je sin insistirao, pošao je da uzme dogled i njime počeo da gleda površinu mora. Stefano ga je video kako bleđi

„Šta je to? Zašto to lice?“

„Oh, nije trebalo da te slušam“, uizviknuo je kapetan. „Sada se plašim za tebe. To što ti vidiš kako izranja iz vode i prati nas nije

stvar To je kolumbar. To je riba koje se mornari plaše više od svih, u svim morima sveta. To je užasna i tajanstvena ajkula, lukavija od čoveka. Iz razloga koje možda niko nikada neće saznati, on bira svoju žrtvu i kada ju je izabrao, prati je godinama i godinama, ceo život, sve dok ne uspe da je proždere. A čudno je ovo: niko ne uspeva da ga vidi, osim same žrtve i osoba njene krvi.“

„Nije li to bajka?“

„Nije. ja ga do sada nikad nisam video. Ali, po opisima, koje sam toliko puta slušao, odmah sam ga prepoznao. Ta njuška bizona, ta usta koja se stalno otvaraju i zatvaraju, ti užasni zubi. Stefano, nema sumnje, nažalost, kolumbar je izabrao tebe i dokle god budeš plovio morima neće ti dati mira. Slušaj me: sada ćemo se odmah vratiti na kopno i ti ćeš se iskrcati i nikada se više nećeš odvajati od obale, ni za šta na svetu. Moraš mi to obećati. Zanat moranara nije za tebe, sine. Moraš se pomiriti s tim. Uostalom, i nakopnu ćeš moći da se obogatiš.“

Rekavši to, odmah ne naredio da se promeni pravac, vratio ga je u luku i, uz izgovor da mu je iznenada pozlilo, iskrcao sina. Zatim je isplovio bez njega.

Duboko uznemiren, dečak je ostao na obali dok se i poslednji vrh jarbola nije izgubio iza horizonta. Odatle, s keja koji je zatvarao luku, more je ostalo potpuno pusto. Ali, izoštrivši pogled, Stefano je uspeo da primeti crnu tačkicu koja je na mahove izranjali izvode; „svog“ kolumbara, koji je lagano krstario gore-dole, tvrdoglavo rešen da ga čeka.

* * *

Od toga dana dačaka su na sve načine odvrćali od želje za morem. Otac ga je poslao da studira u jednom gradu u unutrašnjosti, na stotine kilometara daleko. I izvesno vreme, zabavljen novom sredinom, Stefano nije više mislio na morsko čudovište. Međutim, za letnji raspust se vratio kući i odmah, čim je imao slobodan trenutak, požurio je na obalu, radi neke vrste kontrole, mada je u osnovi to smatrao izlišnim. Posle toliko vremena kolumbar je, čak i da je priča koju mu je otac ispričao istinita, sigurno odustao od opsade.

Ali, Stefano je stao zapanjen, srce mu je ludo tuko. Na udaljenosti od dvesta-trista metara od keja, na pucini, čudna riba plivala je gore-dole, lagano, s vremena na vreme podižući njušku iz vode i gledajući prema kopnu, kao da gotovo sa strepnjom gleda hiće li Stefano Roi već jednom stići.

Tako je pomisao na to neprijateljsko stvorenje, koje ga čeka danju i noću, postalo Stefanova tajna opsesija. I u dalekom gradu mu se dešavalo da se noću probudi uznemiren. On je bio na sigurnom, da, stotine kilometara delilo ga je od kolumbara. Ipak, on je znao da ga, preko planina, preko šuma i dolina, ajkula čeka. I, čak i da se preseli na najdalji kontinent, opet bi se kolumbar namestio na najbližu površinu mora, s onom neumoljivom upornošću koju imaju oruđa sudbine.

Stefano, koji je bio ozbiljan dečak željan znanja, uspešno je nastavio da uči i čim je postao čovek, našao je dostojanstveno i dobro plaćeno nameštenje u jednom preduzeću u tom gradu. U međuvremenu, otac mu se razboleo i umro, udovica je prodala njegov veličanstveni jedrenjak i sin je postao naslednik priličnog bogatstva. Posao, prijateljstva, zabave, prve ljubavi; Stefano je već imao svoj život, ali, uprkos tome, pomisao na kolumbara opsedala ga je kao zloslutna, a ipak privlačna opsena; I, kako su dani prolazili, umesto na nestane, činilo se da postaje sve upornija.

Velika su zadovoljstva jednog života ispunjenog radom, udobnog i mirnog, ali još veća je privlačnost ponora. Stefano je imao svega dvadeset dve godine kada se, pozdravivši se sa prijateljima iz grada i napustivši nameštenje, vratio u rodni grad i saopštio majci svoju čvrstu nameru da se prihvati očevog zanata. Žena, kojoj Stefano nikada nije ni reč rekao o tajanstvenoj ajkuli, radosno je prihvatila njegovu odluku. To što je njen sin napustio more i pošao u grad uvek joj se, duboko u srcu, činilo kao izdaja porodične tradicije.

I Stefano je počeo da plovi, pokazujući velike mornarske kvalitete, otpornost pema naporima, neustrašiv duh. Plovio je, plovio, a iza njegovog broda, danju i noću, po mirnom moru i po oluji, plivao je kolumbar. On je znao da je to njegovo prokletstvo i njegova osuda, ali baš zbog toga, možda, nije nalazio snage da se otrgne. I niko na brodu nije primećivao čudovište, osim njega.

„Zar ne vidite ništa tamo?“ pitao bi s vremena na vreme svoje drugove, pokazujući trag broda.

„Ne, ne vidimo baš ništa, zašto?“

„Ne znam. Učinilo mi se...“

„Da nisi možda video kolumbara“, govorili su oni, smejući se i kucajući u drvo.

„Zašto se smejete? I zašto kucate u drvo?“

„Zato što je kolumbar zverka koja ne oprašta. I ako bi počeo da prati ovaj brod, značilo bi da je jedan od nas izgubljen.“

Ali, Stefano nije popuštao. Neprekidna pretnja, koja ga je progonila, kao da je čak umnogostručila njegovu volju, njegovu strast prema moru, njegovu smelost u časovima borbe i opasnosti.

S novcem koji mu je otac ostavio, kada je osetio da je ovladao zanatom, kupio je s jednim ortakom mali teretni parobrod, a zatim je postao njegov jedini vlasnik i posle serije srećnih ekspedicija, mogao je kasnije kupiti pravi trgovački brod, priližavajući se sve ambicioznijim ciljevima. Ali, uspesi i milioni nisu mogli da iz njegove duše uklone stalnu opsednutost; niti je ikad, s druge strane, došao u iskušenje da proda svoj brod i povuče se na kopno da bi preuzeo drukčije poduhvate.

Ploviti, ploviti, bila je to njegova jedina misao. Čim bi, posle dugih putovanja, kročio na kopno u nekoj luci, odmah bi ga spopadalo neko nestrpljenje da ponovo isplovi. Znao je da je napolju kolumbar koji ga čeka i da je kolumbar sinonim za propast. Ništa. Neukrotivi impuls vukao ga je bez predaha, iz okeana u okean.

* * *

Sve dok iznenada Stefano jednog dana nije primetio da je postao starac, veoma star; i niko oko njega nije umeo da objasni zašto on, kad je već tako bogat, najzad ne napusti prokleti život na moru. Star i gorko nesrećan, jer je ceo njegov život bio utrošen na to luđačko bežanje morima, da bi pobegao od neprijatelja. Ali, veća od radosti udobnog i mirnog života za njega je uvek bila privlačnost ponora.

I jedne večeri, dok je njegov veličanstveni brod bio usidren na pučini ispred luke u kojoj je rođen, osetio je da je blizu smrt. Pozvao je tada drugog oficira, u koga je imao veliko poverenje, i molio ga da

se ne protivi onome što se on sprema da uradi. Drugi oficir se zakleo u svoju čast.

Pošto se tako osigurao, Stefano je drugom oficiru, koji ga je zaprepašćeno slušao, otkrio priču o kolumbaru, koji ga je neprestano uzalud proganjao blizu pedeset godina.

„Pratio me s kraja na kraj sveta“, rekao je, „s vernošću koju ni najplemenitiji prijatelj ne bi mogao da pokaže. Sada sam ja na samrti. I on je sada sigurno užasno star i umoran. Ne mogu ga izdati.“

Rekavši to, oprostio se, spustio u more čamac i seo u njega, pošto je zatražio da mu daju jedan harpun.

„Sada mu idem u susret“, objavio je. „Ne bi bilo lepo da ga razočaram. Ali, boriću se svojim poslednjim snagama.“

Umornim zamasima vesala udalji se od broda. Oficiri i mornari videli su ga kako nestaje tamo, na mirnom moru, uvijen u senke noći. Na nebu je blistao mesečev srp.

Nije morao mnogo da se trudi. Iznenada, užasna njuška kolumbara izronila je pored čamca.

„Evo me tebi, najzad“, rekao je Stefano. „Sada je red na nas dvojicu!“ I, sakupivši preostalu energiju, podigao je harpun da udari.

„Uh“, zaječao je preklinjućim glasom kolumbar, „koliko je bio dug put da te nađem. I ja sam mrtav umoran. Koliko si me terao da plivam. A ti si bežao, bežao. I nikada nisi ništa shvatio.“

„Zašto?“ rekao je Stefano, kao uboden.

„Jer ja te nisam pratio po svetu da te prožderem kako si ti mislio. Kralj mora mi je samo dao zadatak da ti ovo predam.“

I ajkula je isplazila jezik pružajući starom kapetanu neku malu fosforescentnu kuglu.

Stefano ju je uzeo u ruku i pogledao. Bio je to biser ogromnih dimenzija. I on je prepoznao famozni Morski biser, koji, onome ko ga poseduje, daje sreću, moć, ljubav i duševni mir. Ali, sada je već bilo kasno.

„Avaj!“ rekao je tužno odmahujući glavom. „Kako je sve pogrešno, ja sam uspeo da osudim svoj život i uništio sam tvoj“.

„Zbogom, jadni čoveče“, odgovorio je kolumbar. I zauvek uronio u crne vode.

Dva meseca kasnije voda je izbacila jedan mali čamac na neki strmi greben. Primitili su ga neki ribari koji su mu radoznalo prišli. Na čamcu je još u sedećem položaju, bio beli kostur, a košticama prstiju stezao je mali okrugli kamen.

Kolumbar je riba velikih dimenzija, užasno je videti i veoma je retka. Zavisno od mora i ljudi koji žive na njihovim obalama, zovu ga još kolomber, kolombre, kahlumbra, kalonga, kalubalu, kalungra. Začudo, naturalisti ga uopšte ne pominju. Neki čak tvrde da ne postoji.

STROGO POVERLJIVO GOSPODINU DIREKTORU

Gospodine direktore,

Samo od Vas zavisi da li će se ova ispovest, na koju sam bolno prisiljen, pretvoriti u moj spas ili u moj totalni sram, obeščašćenje i propast.

To je duga priča koju sam, ni sam ne znam kako, uspeo da održim u tajnosti. Ni moji najmiliji, ni moji prijatelji, ni moje kolege, nikada nisu ni izdaleka posumnjali.

Treba se vratiti unazad gotovo trideset godina. U to vreme bio sam običan reporter u listu kojim Vi sada upravljate. Bio sam marljiv, željan znanja, vredan, ali nisam se isticao ni na koji način. Uveče, kada sam uredniku predavao svoje kratke izveštaje o krađama, saobraćajnim nesrećama, ceremonijama, gotovo uvek sam s bolom gledao kako ih on masakrira; celi pasusi bivali su potpuno izbačeni i iznova napisani, bilo je ispravki, brisanja, izmena svih vrsta. Mada sam patio, znao sam da to urednik ne čini iz zlobe. Naprotiv. Činjenica je da sam ja bio, i sada sam, antitalenat za pisanje. A to što me nisu otpustili bilo je samo zbog moje marljivosti u prikupljanju vesti po gradu.

I pored toga, u dnu moga srca gorela je očajnička književna ambicija. Kada bi se pojavio članak nekog kolege, koji je bio samo malo stariji od mene, kada bi bila objavljena knjiga nekog mog vršnjaka, i ja bih primetio da taj članak ili knjiga imaju uspeha, zavist bi mi, kao neka otrovna klešta, zahvatila utrobu.

S vremena na vreme pokušavao sam da imitiram te povlašćene ljude pišući crtice, stihove, priče. Ali svaki put, posle prvih redova, pero bi mi ispalo iz ruke. Pročitao bih i shvatio da to tako ne može. Tada sam zapadao u krize obeshrabrenosti i zlobe. Srećom, one su kratko trajale. Književne težnje bi se uspavale, nalazio sam razonodu u poslu, mislio sam na druge stvari i, sve u svemu, život je ispadao prilično vedar.

Dok me jednoga dana u redakciji nije potražio čovek koga nikad ranije nisam sreo. Mogao je imati četrdeset godina, nizak, debeljuškast, uspavanog i bezizražajnog lica. Izgledao je odvratno

da nije bio onako dobrodušan, ljubazan, ponizan. Krajnja poniznost ostavljala je najjači utisak. Rekao je da se zove Ileano Bisat, da je iz Trenta, da je stric jednog mog starog školskog druga, da ima ženu i dvoje dece, da je zbog bolesti izgubio mesto magacionera, da ne zna gde da se okrene da bi sastavio malo para. „Šta ja tu mogu učiniti?“ upitao sam. „Vidite?“ odgovorio je, postajući sasvim sićušan. „Ja imam slabost prema pisanju. Napisao sam neku vrstu romana, više novela. Enriko (tj. moj školski drug, njegov rođak) ih je pročitao, kaže da nije loše, savetovao mi je da dođem do vas. Vi radite u velikim novinama, imate veze, podrške, imate vlast, vi biste mogli...“

„Ja? Ali, ja sam poslednja rupa na svirali. A zatim, ovaj list ne objavljuje književne napise ukoliko autori nisu velika imena.“

„Ali vi...“

„Ja ne potpisujem. Ja sam sitan reporter. Samo bi još to trebalo.“ (I moj razočarani literarni demon ubode me iglom u četvrtu međurebarnu šupljinu).

Čovek se dodvornički osmehnuo: „Ali, voleli biste da potpisujete?“

„Razume se. Ali, to treba moći!“

„Ah, gospodine Bucati, nemojte tako odbacivati sebe! Vi se mladi, vreme je pred vama. Videćete, videćete. Ali, dosta sam vas uznemiravao, idem ja. Evo, ostaviću vam ovde svoje grehe. Ako slučajno budete imali pola sata vremena, bacite pogled.“

Ako nemate vremena, ništa zato, nije šteta.“

„Ali ja, ponavljam vam, ne mogu da vam pomognem, nije reč o dobroj volji.“ „Ko zna, ko zna“, već je bio na vratima, duboko se klanjao opraštajući se. „Ponekad, jedno se rađa iz drugog. Bacite pogled. Nećete se pokajati.“

Ostavio je na stolu svežanj rukopisa. Na pamet mi nije padalo da ih čitam. Odneo sam ih kući, i tamo su ostali, na jednoj polici, pomešani s hrpama drugih hartija i knjiga, najmanje dva meseca.

Uopšte više nisam na to mislio, dok jedne noći, kad nisam nikako mogao da zaspim, nisam došao u iskušenje da napišem priču. Istina, imao sam malo ideja, ali po sredi je bila ona moja prokleta ambicija.

Ali, hartije za pisanje više nije bilo u fioci. 1 setio sam se kako među knjigama, na polici, negde treba da bude jedna stara, tek načeta sveska. Tažeći je, oborio sam jednu gomilu hartije i listovi su se rasuli po podu.

Slučaj. Dok sam ih skupljao, pogled mi je pao na jedan mašinom ispisan list, koji je ispao iz jedne fascikle. Pročitao sam jedan red, dva reda, zastao probuđen radoznalošću, nastavio do kraja, potražio sledeći list, pročitao i njega. Zatim dalje, dalje, Bio je to roman Ileana Bisata. Obuzela me je divlja ljubomora, koja se ni sada, posle trideset godina, nije smirila. Do sto đavola, kakva stvar. Bilo je to čudno, novo, divno. Možda i nije bilo divno, možda čak ni lepo, možda je čak bilo ružno. Ali, nekako je đavolski odgovaralo meni, ličilo na mene, davalo mi osećanje da sam to ja. Bile su to, jedna za drugom, stvari koje sam ja želeo da napišem, ali nisam bio u stanju. Moj svet, moj ukus, moje mržnje. Strašno mi se dopadalo.

Divljenje? Ne. Samo bes, ali ogroman; da postoji neko ko je uradio tačno ono što sam još od detinjstva ja sanjao da uradim, a nisam uspeo. Svakako, neverovatna koincidencija. I sada će mi taj bednik, objavljujući svoje radove, preseći put. On će prvi ući u tajanstveno kraljevstvo gde sam se ja, s nekom preostalom nadom, još zanosio da ću uspeti da prokrčim put. Zar se neću obrukati, ako mi nadahnuće najzad i priđe u pomoć? Ispašću prepisivač, lopov.

Ileano Bisati nije ostavio svoju adresu. Nisam ga mogao potražiti. Trebalo je da se pojavi. Ali, šta da mu kažem?

Prošlo je još dobrih mesec dana pe nego što se on pojavio. Bio je još udvorniji i ponizniji: „jeste li nešto pročitali?“

„Pročitao sam“, rekoh. I oklevao sam da li da mu kažem istinu.

„Kakav je vaš utisak?“

„Pa... nije loše. Ali, isključeno je da bi ovaj list...“

„Zato što sam ja nepoznat?“

„Tačno.“

Nekoliko trenutaka je razmišljao. Zatim: „Kažite mi, gospodine... Iskreno. Da ste vi napisali te stvari, a ne ja - stranac, da li bi postojale mogućnosti za objavljivanje?“

Vi ste urednik, vi ste u kući.“

„Bože moj, ne znam. Svakako, direktor je čovek širokih pogleda, prilično hrabar.“

Njegovo smrtno blede lice zablistalo je od radosti: „Pa onda, što da ne pokušamo?“ „Šta da pokušamo?“

„Slušajte, gospodine. Verujte mi. Meni je jedino potreban novac. Nemam ambicija. Piše samo da mi prođe vreme. Ukratko, ako ste vi

spremni da mi pomognete, ustupiću vam sve zajedno.“

„Kako to mislite?“

„Ustupam vam sve. Sve je vaše. Učinite s tim šta god hoćete, ja sam napisao, vi se potpišite. Vi ste mladi, ja imam dvadeset godina više od vas, ja sam star. Lansirati starca nije nikakvo zadovoljstvo. Međutim, kritičari rado igraju na mladiće koji počinju. Videćete da ćemo doživeti veliki uspeh.“

„Ali, to bi bila prevara, nedostojno iskorišćavanje.“

„Zašto? Vi ćete mi platiti. Ja ću se poslužiti vama kao sredstvom za plasiranje svoje robe. Šta me se tiče što će ime firme biti durgo? Račun je isti. Važno je samo da vama moji spisi deluju ubedljivo.“

„To je apsurdno, apsurdno. Zar vam nije jasno kakvom se riziku izlažem? Sta ako se stvar sazna? A zatim, kad jednom objavimo ove stvari, kad jednom iscrpemo ovu municiju, šta ja da radim?“

„Biću pored vas, razume se. Stalno ću vas snabdevati. Pogledajte me u oči. Zar vam izgledam kao neko ko bi mogao da vas izneveri? Zar se toga plašite. Oh, jadan ja.“

„A šta ako se vi slučajno razbolite?“

„Za to vreme, bolovaćete i vi.“

„A šta ako me list pošalje na neki put?“

„Pratiću vas.“ „Na moj račun?“

„Pa to je logično. Ali, ja ne tražim mnogo. Nemam loše navike.“

* * *

Dugo smo raspravljali. Nedostojan ugovor, koji me stavljao na milost i nemilost stranom čoveku, koji je stvarao mogućnosti za zverske učene, koji je mogao da me odvuče u skandale. Ali, iskušenje je bilo veliko, spisi tog Bisata činili su mi se tako lepi, mogućnost da se proslavim toliko me je opčinjavala.

Uslovi ugovora bili su jednostavni. Ileano Bisat se obavezivao da će pisati za mene ono što budem hteo, ostavljajući mi pravo da ja potpisujem; da će me pratiti i pomagati mi u slučaju putovanja i novinarskih poslova; da će strogo čuvati tajnu; da ništa neće pisati za svoj račun ili za račun trećih lica. Ja sam mu, zauzvrat, ustupao 80 odsto zarade. I tako je bilo.

Pošao sam kod direktora i zamolio ga da pročita jednu moju priču. On me je čudno pogledao, namignuo mi, strpao moj rukopis u fiju. Uljudno sam se povukao. To je bio predviđen prijem. Bilo bi glupo očekivati više. Ali, novela (Ileana Bisata) bila je prvorazredna. Imao sam mnogo poverenja.

Posle četiri dana, priča se pojavila na trećoj strani, na zaprepašćenje moje i mojih kolega. Bio je to strahovit udarac. A najgore je sledeće: umesto da me muče stid i griza savesti, meni se sve to dopalo. I uživao sam u pohvalama kao da one zaista pripadaju meni. I gotovo da sam ubedio sebe da sam priču zaista napisao ja. Usledili su novi „elzeviri“, zatim roman koji je bio prava senzacija. Postao sam „slučaj“. Pojavile su se moje fotografije, prvi intervjui. Otkrivao sam u sebi sposobnost da lažem i bezobrazluk koje nikada ne bih očekivao. Sa svoje strane, Bisat je bio besprekoran. Pošto je iscrpena prvobitna zaliha pripovedaka, snabdeo me je novim, koje su se meni činile jedna lepša od druge. I savesno je ostao po strani. Nepoverljivost oko mene bila je sve manja. Bio sam na vrhuncu slave. Napustio sam mesto reportera, postao sam „pisac sa treće strane“, počeo sam izvrsno da zarađujem. Bisat, koji je u međuvremenu dobio još troje dece, sagradio je vilu na moru i kupio automobil.

Bio je i dalje dodvoran, krajnje ponizan, nije bilo ni prikrivenih aluzija kojima mi je prebacivao zbog slave u kojoj uživam, isključivo njegovom zaslugom. Ali, novca mu nikad nije bilo dovoljno. Krv mi je pio.

Plate su obično tajna, ali uvek se nešto pročuje u velikim preduzećima. Svi manje ili više znaju kakvu gomilu novčanica ja očekujem svakog prvog u mesecu. I nikako im nije jasno kako to da ja još ne vozim „maserati“, nemam prijateljice okićene dijamantima i vizonskim bundama, jahte, ergele trkačkih konja. Šta radim s tolikim milionima? Misterija. I tako se proširila priča o mojoj užasnoj škrtosti. Neko objašnjenje su morali naći.

Eto, takva je situacija. A sada, gospodine direktore, da pređem na stvar. Ileano Bisat se svojevremeno zakleo da nema ambicija; i verujem da je to istina. Pretnja ne dolazi otuda. Nevolja je u njegovoj sve većoj gramzivosti za novcem; za sebe, za porodice svoje dece. Postao je bunar bez dna. Osamdeset odsto od honorara na

objavljene rukopise više mu nije dovoljno. Prisilio me je da se do grla zadužim. I to sve na onaj svoj ljubazni, dobrodušni, odvratno skromni način.

Pre dve nedelje, posle gotovo trideset godina varljive simbioze, došlo je do svađe. On je tražio lude dodatne sume, van ugovora. Ja sam odgovorio da ne dam. On nije ništa rekao, nije pretio, nije pomenuo moguću učenu. Jednostavo je prestao da me snabdeva robom. Stupio je u štrajk. Ni reč više da napiše. A ja više nemam ništa. Već petnaestak dana publici je uskraćeno zadovoljstvo da me čita.

Zato sam, dragi direktore, prisiljen da Vam najzad otkrijem ovu pokvarenu zaveru. I da Vas molim da mi oprostite i da budete milostivi. Da li biste me napustili? Gledali kako zauvek propada karijera čoveka koji je, dobro ili loše, prevarom ili ne, učinio sve što je mogao za dobro kuće? Sećate li se nekih mojih napisa koji su kao gorući meteori padali u močvarnu ravnodušnost čovečanstva koje nas okružava? Zar nisu bili divni? Izadite mi u susret. Bila bi dovoljna mala povišica, ne znam, od dvesta-trista hiljada lira mesečno. Da, mislim da bi dvesta bilo dovoljno, bar za sada. Ili možda, u najgorem slučaju, neka pozajmica, šta ja znam, od nekoliko miliončića. Šta je to za list? A ja bih bio spašen.

Osim ako Vi, gospodine direktore, niste drukčiji od onoga šta sam ja oduvek verovao. Osim ako Vi ne pozdravite kao znak providenja ovu tako laku priliku da me se otarasite. Shvatate li da biste danas vi mogli da me izbacite na ulicu bez ijedne lire otpremnine? Bilo bi dovoljno da uzmete ovo pismo i objavite ga, ne izbacivši ni jedan zarez, na trećoj strani, kao elzevir.

Ne. Vi te nećete učiniti. Uostalom, Vi ste do sada uvek bili čovek od srca, nesposobni da najmanje gurnete grešnika da biste ga što brže oterali u ambis, makar on to i zaslužio. A zatim, Vaš list nikada kao elzevir ne bi objavio jednu ovakvu gadost. Šta ćete? ja lično pišem kao pas. Nema iskustva. Nije to moj posao. Nema to nikakve veze s onim divnim stvarima kojima me je snabdevao Bisat, a koje su nosile moj potpis.

Ne. Čak i pod apsurdnom pretpostavkom da ste Vi zao čovek i da želite da me uništite, nikada i nikada vi ne biste pustili u štampu ovo

sramno pismo (koje me staje suza i krvi!). To bi bio težak udarac za list.

GRBE U VRTU

Kada se spusti noć, ja volim da se prošetam po vrtu. Nemojte misliti da sam bogat. Vrt kao moj imate svi. Kasnije ćete shvatiti zašto.

U mraku, ali nije baš sasvim mračno, pošto ipak neko nejasno svetio dopire kroz prozore kuće, u mraku ja hodam poljem, cipele pomalo uranjaju u travu i za to vreme razmišljam, i razmišljajući podižem pogled prema nebu, ako je vedro i ako ima zvezda posmatram ih, postavljajući sebi mnoga pitanja. Međutim, u nekim noćima ne postavljam sebi pitanja, zvezde su gore iznad mene sasvim glupe i ne govore mi ništa.

Bio sam dečak kada sam u svojoj redovnoj noćnoj šetnji naišao na prepreku. Pošto nisam video, upalio sam šibicu. Na glatkoj površini livade, bila je neka izbočina i to je bilo čudno. Možda je baštovan nešto radio, pomislio sam, pitaću ga sutra ujutru šta je to.

Sutradan sam pozvao baštovana, njegovo ime je bilo Đakomo. Rekao sam mu: „Šta si to uradio u vrtu, na polju ima nešto kao grba, sinoć sam se spotakao i jutros, čim je svanulo, video sam je. To je uska i izdužena grba, liči na nadgrobnu humku. Hoćeš li mi reći šta se to dešava?“

„Nije da liči, gospodine“, rekao je baštovan Đakomo, „To i jeste nadgrobna humka. Jer, juče je, gospodine, umro jedan vaš prijatelj“. To je bilo tačno. Moj dragi prijatelj Sadro Bartoli koji je imao 21 godinu, umro je u planini sa smrvljenom lobanjom.

„I ti hoćeš da kažeš“, rekao sam Đakomu, „da je moj prijatelj sahranjen ovde.“

„Ne“, odgovorio je on, „vaš prijatelj gospodin Bartoli“, rekao je tako, jer je pripadao starim generacijama i, prema tome, još imao poštovanja, „sahranjen je u podnožju planina, kao što znate. Ali, ovde u vrtu zemlja se podigla sama, jer je ovo vaš vrt, gospodine, i sve što se dešava u vašem životu, gospodine, odražavaće se baš ovde.“

„Hajde, hajde, molim te, to su apsurdna sujeverja“, rekao sam mu, „molim te da poravnaš tu grbu.“

* * *

Posle toga ništa nije učinjeno, i grba je ostala, a ja sam nastavio da uveče, pošto bi pala noć, šetamo po vrtu, i s vremena na vreme dešavalo mi se da se o nju spotaknem, ali ne toliko često, pošto je vrt prilično velik, bila je to grba široka sedamdeset santimetara i duga metar i devedeset, a na njoj je rasla trava, i visina u odnosu na nivo livade, mogla je biti dvadeset pet santimetara. Naravno, svaki put kad bih se spotakao o grbu, mislio sam na njega, na dragog izgubljenog prijatelja. Ali, moglo je biti i obrnuto. Hoću da kažem da sam udarao u tu grbu zato što sam u tom trenutku mislio na prijatelja. Ali sve to je prilično teško shvatiti.

Prošla bi, na primer, dva ili tri meseca, a da ja u mraku, za vreme noćne šetnje ne bi naleteo na malu izbočinu. U tom slučaju uspomena na njega bi se vraćala, pa bih zastao i u tišini noći glasno pitao: „Spavaš li?“ Ali, on nije odgovarao.

On je zaista spavao, ali daleko, pod liticama, na nekom planinskom groblju, i s godinama niko ga se više nije sećao, niko mu nije nosio cveće.

Međutim, prošlo je mnogo godina kad jedne večeri, za vreme šetnje baš na suprotnom kraju vrta, spotakoh se o dugu grbu.

Umalo da se opružim po zemlji. Bila je prošla ponoć, svi su već otišli na spavanje, ali ja sam se toliko iznervirao da sam počeo da vičem.- Đakomo, Đakomo, i hteo sam namerno da ga probudim. Zaista, jedan prozor se osvetlio, Đakomo se pojavio na njemu.

„Kakva je, do davalo ova grba?“ vikao sam. „Jesi li nešto iskopavao?“

„Nisam, gospodine. Samo što je u međuvremenu otišao jedan vaš dragi kolega s posla“, rekao je on. „Ime mu je Kornali.“

A onda, posle izvesnog vremena naišao sam na treću grbu, i mada je bila noć, i ovog puta sam pozvao Dakoma koji je spavao. Veoma sam dobro znao kakvo značenje ima ta grba, ali loše vesti mi tog dana nisu stigle, pa sam želeo da saznam. On, Đakomo, strpljiv, pojavio se na prozoru. „Ko je?“ upitao sam. „Je li neko umro?“ „Da, gospodine“, odgovorio je on. „Zvao se Đuzepe Patane.“

Prošlo je zatim nekoliko prilično mirnih godina, ali posle izvesnog vremena grbe u mom vrtu su počele da se umnožavaju. Bilo je malih, ali bilo i džinovskih koje se nisu mogle preskočiti jednim skokom, nego je zaista trebalo popeti se na njih i zatim, sići s druge strane, kao da su brežuljci. Dve tako velike narasle su u kratkom vremenskom razmaku i nije trebalo da pitam Đakoma šta se desilo. Tamo ispod, u te dve humke, visoke kao bivoli, bili su zatvoreni dragi delovi mog života, okrutno otrgnuti.

I zato svaki put kad bih u mraku naleteo na ta dva grozna brežuljka, mnoga bolna sećanja pomešala bi se u meni, i ja bih ostao tamo kao preplašeno dete, dozivajući prijatelje po imenu. Kornali, zvao sam, Patane, Rebici, Longanezi, Mauri, zvao sam ljude koji su odrasli samnom, koji su godinama radili samnom. A zatim, još glasnije: Negro! Vergani! Bila je to kao prozivka. Ali, niko se nije odazivao.

Malo-pomalo moj vrt se, dakle, vrt koji je nekada bio gladak i prijatan za hodanje, pretvorio u bojno polje, trava je još tu, ali polje se penje i spušta u lavirintu brežuljaka, brda, izbočina, reljefa i svaka od tih izraslina odgovara jednom imenu, svako ime odgovara jednom prijatelju, svaki prijatelj odgovara jednom dalekom grobu i jednoj praznini u meni.

A ovog leta pojavila se jedna tako visoka da je njen profil, kada sam došao blizu, izbrisao pogled na zvezde, bila je velika kao slon, kao kućica, bilo je prosto užasno popeti se, pravo planinarenje, apsolutno je trebalo izbegavati je i zaobilaziti je.

Tog dana nisam dobio nikakvu ružnu vest, zato me je ta novost u vrtu veoma začudila. Ali i ovog puta sam odmah saznao; otišao je moj najdraži prijatelj iz mladosti, između njega i mene bilo je toliko istina, zajedno smo otkrili svet, život i najlepše stvari, zajedno smo istraživali poeziju, slike, muziku, planine i bilo je logično da je za sav taj beskrajni materijal, makar i rezimiran i sintetizovan u najkraćim terminima, bila potrebna prava pravcata planina.

U tom trenutku došlo mi je da se pobunim. Ne, to je nemoguće, rekao sam sebi prestravljen. I, još jednom, pozvao sam prijatelje po imenu Kornali, Patane, Rebici, Longanezi, zvao sam Mauri, Negro, Vergani, Segala, Orlandi, Kjareli, Brambila. U tom trenutku začulo se nešto kao dah noći što mi je odgovaralo da, zakleo bih se da mi je neki glas rekao da, a dolazio je iz drugih svetova, ali možda je to bio

samo glas neke noćne ptice, pošto se noćnim pticama dopada moj vrt.

Sada mi nemojte reći, molim vas, zašto pričaš o tim užasnim tugama, život je ionako tako kratak i težak sam po sebi, glupo je što nas namerno rastužuješ; na kraju krajeva, te tuge se nas ne tiču, tiču se samo tebe. Ne, odgovaram ja, na žalost, tiču se i vas. Bilo bi lepo, znam, da vas se ne tiču. Jer ova stvar sa grbama u polju događa se svima, i svako od nas, objasnio sam najzad sebi, vlasnik je jednog vrta u kojem se odvijaju te bolne pojave. To je stara priča koja se ponavlja otkako je sveta i za vas će se ponoviti. I nije to nikakva literalna šala, stvari zaista tako stoje.

Naravno, pitam se, takođe, da li će u nekom vrtu jednog dana da se pojavi jedna grba koja se odnosi na mene, možda neka grbica, drugog ili trećeg reda, možda samo nabor na polju, koji se danju, kada sunce bude odozgo, neće ni videti. Ipak, jedna osoba na svetu, bar jedna, spotaći će se.

Može se desiti da ću, zbog svog prokletog karaktera, ja umreti sam kao pas u dnu nekog starog i opustelog hodnika. Pa ipak, jedna osoba će se te večeri spotaći o grbicu izraslu u vrtu i spotaći će se i sledeće noći i svaki put će pomisliti, oprostite mi što se nadam, sa tračkom žaljenja, pomisliće na izvesnog tipa koji se zvao Dino Bucati.

ZAČARANI SAKO

Mada ja cenim eleganciju u odevanju, obično ne obraćam pažnju na to koliko su savršeno skrojena odela mojih bližnjih.

Jedne večeri, međutim, na jednom prijemu u jednoj kući u Milanu, upoznao sam čoveka, koji je mogao imati četrdeset godina, koji je doslovno blistao zbog apsolutne i čiste lepote svog odela.

Ne znam ko je to bio, sreo sam ga prvi put, a kad su nas predstavili, kao što se to uvek dešava, bilo je nemoguće razumeti njegovo ime. Ali, u jednom trenutku te večeri našao sam se pored njega i počeli smo razgovor. Izgledao je kao uljudan i fin čovek, mada nekako okružen tugom. Možda preterano poverljivo - da me je bar bog sačuvao od toga - čestitao sam mu na njegovoj eleganciji; usudio sam se čak da ga pitam ko je njegov krojač.

Čovek se nekako čudno nasmešio, gotovo kao da je očekivao to pitanje. „Gotovo ga niko ne poznaje“, rekao je, „ali odličan je mastor. I radi samo kad mu se radi. Za malobrojne izabrane.“ „Tako da ja...“ „Oh, pokušajte, pokušajte. Zove se Kortičela, Alfonso Kortičela, Ulica Ferara 17“. „Pretpostavljam da je skup“. „Verovatno, ali kunem vam se da ne znam. Ovo odelo mi je sašio pre tri godine, a još mi nije poslao račun“. „Kortičela? Ulica Ferara 17, rekoste?“ „Tačno“ odgovorio je nepoznati. I napustio me je pridruživši se drugoj grupi.

U Ulici Ferara 17 našao sam kuću sličnu mnogim drugim i pored mnogih drugih krojača ovde je živeo Alfonso Kortičela. On mi je sam otvorio vrata. Bio je to starac crne kose, ali sigurno ofarbane.

Na moje iznenađenje, nije se prenemagao. Naprotiv, činilo se da jedva čeka da ja postanem njegova mušterija. Objasnio sam mu kako sam dobio adresu, pohvalio njegovo krojenje, zamolio da mi sašije odelo. Izabrali smo sivi štof, a onda je on uzeo mere i ponudio da za probu dođe u moju kuću. Upitao sam ga za cenu. „Nije to hitno“, odgovorio je, „uvek se o tome možemo dogovoriti“. Kakav simpatičan čovek, pomislio sam u početku. Međutim, kasnije, kad sam se vraćao kući, primetio sam da je starac izazvao u meni neko nelagodno osećanje (možda zbog mnogih upornih, laskavih osmeha). Ukratko, nisam osećao nikavu želju da ga ponovo vidim.

Ali, odelo je već bilo naručeno. I posle dvadesetak dana bilo je gotovo. Kad su mi ga doneli, probao sam ga i nekoliko sekundi se gledao u ogledalu. To je bilo remekdelo. Ali, ne znam tačno zbog čega, možda zbog uspomene na neprijatnog starčića, nisam imao ni najmanju želju da ga nosim. I prošle su nedelje dok se nisam odlučio.

Tog dana ću se uvek sećati. Bio je utorak, april, padala je kiša. Kad sam obukao odelo -sako, pantalone i prsluk - sa zadovoljstvom sam konstatovao da me nigde ne steže, kao što se to inače gotovo uvek dešava s novim odelima. A pristajalo mi je savršeno.

Po pravilu, ja u desni džep sakoa ne stavljam ništa, hartije držim u levom džepu. To objašnjava zbog čega sam tek posle dva-tri sata, u kancelariji, slučajno uvukavši ruku u desni džep, primetio da je unutra neka hartija. Možda krojačev račun?

Ne. Bila je to novčanica od deset hiljada lira.

Bio sam zaprepašćen. Ja je tu sigurno nisam stavio. S druge strane, bilo je apsurdno pomisliti da je to poklon od moje kućne pomoćnice, jedine osobe koja je, posle krojača, imala prilike da se približi odelu. Ili je to možda lažna novčanica? Pogledao sam je prema svetlosti, uporedio s drugima. Bolja nije mogla biti.

Jedino moguće objašnjenje: Kortičelina rasejanost. Možda je došla neka mušterija da mu plati račun, krojač u tom trenutku nije imao uza se novčanik, pa je, da ne bi ostavljao novčanicu po stolovima, stavio novac u moj sako, koji je visio na drvenoj lutki. Takve svtavi se mogu dogoditi.

Pritisnuo sam zvonce i pozvao sekretaricu. Napisaću pismo Kortičeli i vratati mu novac koji nije moj. Ali, a ni sam ne znam zašto, tada sam ponovo stavio ruku u džep.

„Šta vam je, doktore? Je li vam loše?“ upitala me sekretarica, koja je ušla u tom trenutku. Mora da sam pobledeo kao smrt. U džepu, prsti su našli još jednu hartiju, koje nekoliko trenutaka ranije tu nije bilo.

„Ne, ne, ništa“, rekao sam. „Laka vrtoglavica. Odnedavno mi se to dešava. Možda sam umoran. Samo idite, gosopođice, hteo sam da izdiktiram jedno pismo, ali možemo to i kasnije.“

Tek pošto je sekretaraica izišla, usudio sam se da izvučem hartiju iz džepa. Bila je to još jedna novčanica od deset hiljada. Probao sam i

treći put. Našao treću novčanicu.

Srce je počelo da udara kao ludo. Imao sam utisak da sam, iz tajanstvenih razloga, umešan u neku bajku kao što su one koje pričaju deci i u koje niko ne veruje.

Pod izgovorom da se ne osećam dobro, otišao sam iz kancelarije i vratio se kući. Bilo mi je potrebno da budem sam. Srećom, kućna pomoćnica je već bila otišla. Zatvorio sam vrata, spustio kapke na prozorima. Počeo sam da izvlačim novčanice jednu za drugom, velikom brzinom, iz džepa koji kao da je bio neiscrpan.

Radio sam u grčevitoj napetosti živaca, u strahu da će čudo svakog trenutka prestati. Želeo sam da nastavim cele večeri i noći, dok ne nagomilam milijarde. Ali, u jednom trenutku više nisam imao snage.

Predamnom je stajala impresivna gomila novčanica. Sada je bilo važno sakriti ih, da niko ništa ne nasluti. Ispraznio sam jednu staru škrinju punu tepiha i na dno, u gomilice, poredao novac, koji sam pri tom brojao. Bilo je tu dobrih pedeset osam miliona.

Probudila me je sutradan ujutru kućna pomoćnica, začuđena što me nalazi kako potpuno odeven ležim na krevetu. Pokušao sam da sve izvrnem u šalu, objašnjavajući kako sam prethodne večeri suviše pio i kako me je san iznenadio.

Nova zebnja: žena je tražila da skinem odelo kako bi ga bar iščetkala.

Odgovorio sam da moram odmah da izađem i da nemam vremena da se presvlačim. Zatim sam požurio u radnju s gotovim odelima i kupio drugo odelo, od sličnog štofa; to ću ostaviti sobarici da ga uredi: „svoje“ odelo, odelo koje je, za svega nekoliko dana, trebalo da me učini jednim od najmoćnijih ljudi na svetu, sakriću na neko sigurno mesto.

Nije mi bilo jasno živim li ja to u nekom snu, jesam li srećan ili se gušim pod težinom prejake sudbine. Idući ulicom, kroz kišni mantil stalno sam dirao mesto pod kojim se nalazio čarobni džep. Saki put bih odahnuo od olakšanja. Pod štoфом sam osećao utešno šuštanje novačnice.

* * *

Ali, jedna neobična koincidencija ohladila je moje radosno ludilo. U novinama tog jutra velikim slovima je objavljena vest o jednoj pljački prethodnog dana. Blindirani kamionet jedne banke koji je, pošto je obišao filijale, nosio u centralu dnevne uplate, napala su i opljačkana u Aleji Palmanova četiri bandita. Kada su ljudi dotrčali, jedan od gangstera, da bi sebi prokrčio put, počeo je da puca. I jedan prolaznik je pao mrtav. Ali, iznad svega me je zapanjio iznos plena: tačno pedeset osam miliona (koliko sam i ja imao). Da li je mogao postojati neki odnos između mog iznenadnog bogatstva i razbojničkog napada do kojeg je došlo gotovo istovremeno? Činilo se besmisleno misliti tako nešto. A ja nisam sujeveren. Ipak, čela stvar me je veoma zbunila.

Što više dobiješ, više želiš. Bio sam već bogat, ako se imaju na umu moje skromne navike. Ali, kopkala me je težnja za životom punim neobuzdane raskoši. I iste večeri ja sam se ponovo latio posla. Sada sam radio mirnije i manje sam kidao živce. Novih sto trideset pet miliona pridodato je prethodnom blagu.

Te noći nisam uspeo oka da skopim. Da li je to bilo predosećanje opasnosti? Ili nečista savest čoveka koji bez ikakvih zasluga dolazi do basnoslovnog bogatstva? Ili neka vrsta nejasnog kajanja? Čim je svanulo, skočio sam s kreveta, obukao se i istrčao napolje na potražim novine.

Čim sam pročitao, zastao mi je dah. Užasan požar, koji je buknuo u jednom skladištu nafte, napola je uništio jednu zgradu u Ulici San Kloro, u strogom centru. Između ostalog, plamen je progutao kase jednog velikog preduzeća za trgovinu nekretninama, a u njima je bilo više od sto trideset miliona u gotovom. U požaru, dva vatrogasca su našla smrt.

* * *

Treba li sada možda jedan po jedan da nabrajam svoje zločine? Da, jer sad sam već znao da novac koji mi nabavlja moj sako dolazi od zločina, od krvi, od očajanja, od smrti, da dolazi iz pakla. Ali, u meni je još uvek podmuklo čučao razum, koji je podrugljivo odbijao da prizna bilo kakvu moju odgovornost. I tada se iskušenje vraćalo, tada bi se ruka - to je bilo tako lako! - uvukla u džep i prsti bi,

sladostrasno i brzo dograbili krajeve uvek nove novčanice. Novac, božanstveni novac!

Ne napuštajući svoj stari stan (da ne bih padao u oči), za kratko vreme ja sam sebi kupio veliku vilu, posedovao sam dragocenu kolekciju slika, vozio sam se luksuznim automobilom i, pošto sam napustio svoje preduzeće „iz zdravstvenih razloga“, putovao sam tamo-amo po svetu u pratnji prelepih žena.

Znao sam da se, kad god bih ja izvukao novac iz sakoa, u svetu dešava nešto sramno i bolno. Ali to je uvek bila neka nejasna svest, nije bila podržana logičkim dokazima. Pri tom, pri svakom uzimanju, moja savest se kvarila i postajala sve bednija. A krojač? Telefonirao sam mu da tražim račun, ali niko se nije javljao. U Ulici Ferara, gde sam ga potražio, rekli su mi da je otišao u inostranstvo, nisu znali gde. Sve se, dakle, zaverilo da mi dokaže kako sam, i ne znajući, ja sklopio ugovor s đavolom.

Sve dok, u zgradi u kojoj sam godinama živeo, jednog jutra nisu našli jednu šezdesetogodišnju penzionerku ugušenu gasom; ubila se zato što je izgubila trideset hiljada koje je dobila prethodnog dana (a dospele su u moje ruke).

Dosta, dosta! Da ne bih pao do dna ponora, morao sam se otarasiti sakoa. Ne ustupajući ga drugima, jer bi se sramota nastavila (ko bi mogao odoleti tolikom iskušenju?) Bilo je neophodno da ga uništim.

* * *

Kolima sam se odvezao u jednu udaljenu dolinu u Alpima. Ostavio sam kola na travnatoj čistini i krenuo u šumarak. Nije bilo žive duše. Kad sam prošao šumu, došao sam do kamenja koje se odronjavalo. Tu sam, između dva džinovska kamena, iz ranca izvukao bestidni sako, posuo ga petrolejom i zapalio. Posle nekoliko minuta, od njega je ostao samo pepeo.

Ali, kad je sevnuo poslednji plamičak, iza mene - činilo mi se na dva ili tri metra daljine -odjeknuo je ljudski glas: „Prekasno, prekasno!“ prestravljen, okrenuo sam se brzinom zmijske. Ali nikoga nisam video. Istražio sam naokolo, skačući s kamena na kamen, da bih pronašao prokletnika. Ništa. Samo kamenje.

Uprkos iskušenom strahu, spustio sam se u dolinu s osećanjem olakšanja. Najzad slobodan. I bogat, srećom.

Ali, na čistini, mojih kola više nije bilo. A kada sam se vratio u grad, moja raskošna vila bila je nestala, na njenom mestu bilo je neobrađeno polje s natpisom: „Opštinski teren na na prodaju.“ A ulozi u banci, nije mi jasno kako, potpuno potrošeni. A u mnogobrojnim sigurnosnim sefovima nije više bilo ni jednog od velikih paketa akcija. I prašina, samo prašina, u staroj škrinji.

Sada s teškom mukom opet radim, jedva sastavljam kraj s krajem i, što je najčudnije, kao da se niko ne čudi mojoj iznenadnoj propasti.

A znam da još nije gotovo. Znam da će jednoga dana zazvoniti zvono na vratima, ja ću otvoriti i ugledaću pred sobom, s onim njegovim podmuklim osmehom, kako traži poslednje sređivanje računa, prokletog krojača.

AJFELOVA KULA

Kada sam radio na izgradnji Ajfelove kule, to su bila vremena. A nisam ni znao da sam srećan.

Izgradnja Ajfelove kule bila je divna i veoma važna stvar. Vi to danas ne možete shvatiti. Ono što je danas Ajfelova kula ima veoma malo veze sa ondašnjom stvarnošću. Recimo, dimenzije. Kao da se uvukla u sebe. Prolazim ispod nje, podižem oči i gledam. Ali, ne mogu da prepoznam svet u kojem sam proživio najlepše dane svog života. Turisti ulaze u lift, penju se na prvu terasu, penju se na drugu terasu, uzvikuju, smeju se, prave fotografije, snimaju filmove u boji. Jadnici, oni ne znaju, nikada neće saznati.

U vodičima čitamo da je Ajfelova kula visoka tri stotine metara, i još dvadeset metara radio-antene. I novine iz onog vremena, još pre no što su otpočeli radovi, govorele su tako. A trista metara je javnosti već izgledalo kao ludost.

Ali, kakve tri stotine. Ja sam radio u radionicama „Rentiron“, blizu Najja. bio sam dobar mehaničar. Jedne večeri kad sam išao kući, na ulici me je zaustavio jedan gospodin četrdesetih godina, s cilindrom. „Vi ste gospodin Andre Ležen?“ pitao je. „Tačno“, odgovorio sam, „A ko ste vi?“ „Ja sam inženjer Gustav Ajfel i želim nešto da vam predložim. Ali, prvo bih morao nešto da vam pokažem. Ovo su moje kočije.“

Popeo sam se u inženjerove kočije, odveo me je do neke velike kolibe sagrađene na jednoj čistini na periferiji. Tu tridestak mladih ljudi radi, u tišini, za velikim crtaćim stolovima. Niko me nije udostojio pogledom.

Inženjer me je odveo u dno sale gde se, naslonjena na zid, nalazila slika visoka oko dva metra, a na njoj nacrtana kula. „Ja ću izgraditi za Priz, za Francusku, za svet, ovu kulu koju ovde vidite. Od gvozda. Biće to najviša kula na svetu.“

„Koliko visoka?“ upitao sam

„Zvanični projekat predviđa visinu od tri stotine metara. To je broj ugovoren s vladom, da se ne prepadne. Ali, biće ih mnogo više.“
„Četiri stotine?“

„Mladiću, verujte mi, ja sada ne mogu da govorim. Pustite da vreme kaže svoje. Ali, reč je o božanstvenom poduhvatu, čast je učestvovati u njemu. A ja sam došao da vas potražim, jer su me izvestili da ste vi dobar radnik. Koliko zarađujete u 'Rentironu?' „Rekao sam mu kolika mi je plata. „Ako dođeš kod mene“, reče inženjer naglo prelazeći na ti, „zaradićeš tri puta toliko.“ Prihvatio sam.

Ali, inženjer je tihim glasom rekao: „Zamalo da zaboravim nešto, dragi Andre.

Stalo mi je do toga da ti budeš jedan od naših. Ali, prvo treba nešto da mi obećaš.“ „Nadam se da to nije ništa nečasno“, usudio sam se da kažem, pomalo pod utiskom te tajanstvene atmosfere. „Tajna“, reče on.

„Kakva tajna?“

„Daćeš mi svoju časnu reč da nećeš ni s kim govoriti, čak ni sa svojim najmilijima, o našem poslu? Da živoj duši nećeš ispričati ono što budeš radio i kako to budeš radio? Da nećeš otkriti ni brojeve, ni mere, ni podatke, ni cifre? Razmisli, razmisli dobro, pre nego što mi stegneš ruku. Jer, jednoga dana ta tajna bi ti mogla biti teška.“

Postojao je štampani formular s ugovorom za rad, i u njemu je bila upisana obaveza da se čuva tajna. Ja sam potpisao.

Radnika na gradilištu bilo je na stotine, možda na hiljade. Ne samo da ih nikad nisam sve upoznao, nego ih nikad nisam sve ni video, jer se radilo po ekipama, bez kontinuiteta, a u dvadeset četiri časa bilo je tri smene.

Pošto su napravljeni temelji od betona, mi mehaničari smo počeli da montiramo čelične stubove. Međusobno smo, otpočeka, razgovarali veoma malo, možda pod uticajem zakletve da ćemo čuvatii tajnu. Ali, po nekoj tu i tamo uhvaćenoj rečenici, stekao sam utisak da su moji drugovi prihvatili posao samo zbog izuzetne plate. Niko, ili gotovo niko nije verovao da će kula ikada biti završena. Smatrali su da je to ludost koja prevazilazi ljudske snage.

Pošto su četiri džinovske noge posađene u zemlju, gvozdена mreža je ipak naočigled rasla. S one strane ograde, koja je okruživala veliko gradilište, danju i noću je stajala gomila i posmatala nas kako kao mravi radimo gore, viseći na paučini.

Lukovi podnožja su uspešno učvršćeni, četiri kičme podigle su se gotovo uspravno, a zatim se spojile stvarajući jednu jedinu, koja je bivala sve tanja i tanja. U osmom mesecu stigli smo do sto metara i radnicima je priređen banket u jednoj krčmi pored Sene.

Nisam više čuo reči neverice. Naprotiv, neko čudno oduševljenje obuzimalo je radnike, poslovođe, tehničare, inženjere, kao da je pred nama neki izuzetan događaj. Jednog jutra, bilo je to prvih dana oktobra, našli smo se u oblaku magle.

Pomislili smo da se zavesa niskih oblaka spustila nad Pariz, ali nije bilo tako. „Pogledaj onu cev“, rekao mi je Klod Galime, najmanji i najokretniji u mojoj ekipi, koji je postao moj prijatelj. Iz jedne velike gumene cevi pričvršćene za gvozdenu mrežu sukljao je beličasti dim. Bilo je četiri cevi, po jedna na svakom uglu kule. Iz njih je izlazila gusta para koja je malo-po-malo stvorila oblak koji je lebdeo nepomično, ne pomerajući se ni gore ni dole, a unutar tog velikog kišobrana od pamuka mi smo i dalje radili. Ali, zašto? Zbog tajne?

Konstruktori su nam priredili još jedan banket kada smo došli do dvestotog metra, i novine su o tome pisale. Ali, oko gradilišta nisu se više zadržavali ljudi, taj smešni šešir od magle potpuno nas je krio od njihovih pogleda. Novine su hvalile taj pronalazak: ta kondenzovanost pare - objašnjavali su - sprečava da radnici na vrhu vazdušastih struktura vide provaliju ispod sebe; a to sprečava vrtoglavice. Velika glupost; prvo, zato što smo mi svi već bili izvrsno uvežbani na visinu; a zatim, čak ni u slučaju vrtoglavice ne bi došlo do katastrofe, pošto je svako od nas bio vezan čvrstim kožnim pojasom, koji je pomoću kanapa bio učvršćen za kostur građevine.

Dve stotine pedeset, dve stotine osamdeset, tri stotine, behu prošle skoro dve godine, da li smo bili pri kraju avanture? Jedne večeri su nas okupili u podnožju, onženjer Ajfel nam je govorio. Naša obaveza je - reko je - ispunjena, dokazali smo svoju upornost, veštinu i hrabrost, preduzeće konstruktora nam čak dodeljuje specijalnu nagradu. Ko želi, može da se vrati kući. Ali on, inženjer Ajfel, nada se da ima dobrovoljaca koji su spremni da nastave s njim. Šta da nastave? Inženjer to ne može objasniti, neka radnici imaju poverenja u njega, isplati se.

Pored mnogih drugih, ostao sam i ja. I bila je to neka vrsta lude zavere o kojoj niko neupućen nije ni slutio, jer je svako od nas ostao

više nego ikad veran tajni.

Tako, na koti tri stotine, umesto da počnemo da gradimo vrh, podignute su nove čelične grede, jedna na drugu, u pravcu zenita. Jarbol iznad jarbola, gvožđe iznad gvozda, greda iznad grede, i šrafovi i šrafovi, i udaranje čekića, ceo oblak je od toga treperio kao harmonika. Mi smo leteli.

Sve dok, neprestano se penjući, nismo izišli iz onog oblaka koji je ceo ostao pod nama, a ljudi u Parizu i dalje nas nisu videli zbog one dimne zavese, ali, zapravo, mi smo se probijali kroz čist i blistav vazduh visina. A u ponekim vetrovitim jutrima videli smo daleke Alpe pokrivenne snegom.

Bili smo već toliko visoko da je sada penjanje i spuštanje nama, radnicima, oduzimalo više od polovine radnog vremena. Liftova još nije bilo. Iz dana u dan, vreme efektivnog rada se smanjivalo. Doći će dan kada ćemo, stigavši na vrh, morati odmah da počnemo da silazimo. I kula će prestati da raste, ni metar više neće porasti.

Tada je odlučeno da se gore, među gvozdenim gredama, instaliraju male barake za nas, kao gnezda, a to se iz grada nije videlo, jer je bilo sakriveno oblakom od veštačke magle. Tu smo spavali, jeli i uveče smo igrali karte, kad nismo pevali velike horske pesme o iluzijama i poredama. Dole, u grad, silazili smo na smenu samo za praznike.

Negde u tom periodu, počeli smo da polako naslućujemo divnu istinu, dakle razloge naše tajne. I nismo se više osećali kao radnici mehničari, mi smo bili pioniri, istraživači, bili smo heroji, sveci. Počeli smo polako da naslućujemo da gradnja Ajfelove kule nikada neće biti završena, sada smo shvatili zašto je inženjer tražio ono džinovsko postolje, one četiri kiklopske gvozdene šape koje su izgledale apsolutno preterane. Gradnja nikada neće biti završena i dok je sveta i veka, Ajfelova kula će rasti i rasti u pravcu neba, prevazilazeći oblake, oluje, vrhove Gaurisangara. Dok nam bog bude davao snage, mi ćemo nastaviti da prišraflijujemo grede od čelika jednu iznad druge, sve više i više, a posle nas, nastaviće naši sinovi, i niko iz ravnog grada Pariza neće saznati, bedni svet nikada neće razumeti.

Svakako, dole će, pre ili kasnije, izgubiti strpljenje, biće protesta i pisama Parlamentu, kako to da nikako ne završavaju tu prokletu

kulu? Sad je predviđenih tri stotine metara dostignuto, neka se, dakle, već jednom reše da konstruišu kupolicu na vrhu. Ali, mi ćemo nalaziti izgovore, uspećemo čak da postavimo nekog našeg čoveka u Parlament ili u ministarstva, zataškaćemo stvar, ljudi iz niskog sveta će se pomiriti s činjenicama, a mi ćemo ići sve više u nebo, u veličanstveno izgnanstvo.

Dole, s one strane belog oblaka, začula se pucnjava. Sišli smo dobar deo, prošli smo kroz maglu, nagnuli se preko donje granice našeg oblaka, pogledali dogledom, prema našem gradilištu u koncentričnim krugovima napredovala je žandarmerija, kraljevska garda, policija, inspekcija, bataljoni, vojske, armije u pretećem stavu, neka ih đavo ubije i proguta.

Poslali su glasnike do nas: predajte se i siđite odmah, o kučkini sinovi, ultimatum od šest časova, a posle toga otvramo vatru, puške, mitraljezi, laki topovi, za vas kopilad biće dosta.

Neki prljavi juda nas je, dakle, izdao. Sin inženjera Ajfela, jer veliki otac bio je već dugo godina mrtav i sahranjen, bio je bled kao krpa. Kako smo mi mogli da se borimo? Misleći na svoje drage porodice, predali smo se.

Srušili su pesmu koju smo mi podigli u nebo, amputirali su toranj na trista metara visine, i gore stavili šeširić koji i danas možete videti, bedu jednu.

Oblak koji nas je krio više ne postoji, zbog tog oblaka će čak biti održano suđenje u porotnom sudu na Seni. Ono nedonošče od kule celo je obojeno u sivo, s njega vise duge zastave koje se vijore na suncu, danas je dan otvaranja.

Stiže Predsednik s cilindrom i u redengotu predvođen carskim kočijama. Kao bajoneti na svetlosti dreče krici fanfara. Počasne tribine rascvale su se divnim damama. Predsednik vrši smotru oklopne čete. Okolo se muvaju prodavci značaka. Sunce, osmesi, blagostanje, svečanost. S ove strane ograde, izgubljeni u masi jadnika, mi stari, umorni radnici sa kule gledamo jedan drugoga, potoci suza teku niz sede brade. Ah, mladosti!

DEVOJKA KOJA PROPADA

Sa devetnaest godina, Marta se nagnula sa vrha oblakodera, i videvši ispod kako grad blista u večeri, zahvatila ju je vrtoglavica.

Oblakoder je bio od srebra, uzvišen i srećan u toj prelepoj i čistoj večeri, dok je vetar razvlačio tanke konce oblaka, tu i tamo, na pozadini koja je bila prosto neverovatno plava. Bio je to zapravo onaj trenutak kada gradove zahvata nadahnuće i oni koji nisu slepi bivaju opčinjeni. Sa visokog vrha devojka je videla kako se ulice i masa palata uvijaju u dugom grču sumraka i tamo gde je belilo kuća pestajalo, počinjalo je plavetnilo mora koje je, gledano odozgo, izgledalo kao da se penje. A kako su sa istoka prilazile zavese noći, grad je postao slatka provalija u kojoj su vrvela svetla; i drhtala je. Unutra su bili moćni muškarci i žene još više, bunde i violine, lakirani automobili, blistavi natpisi nad barovima, predvorja ugašenih kraljevstava, fontane, dijamanti, prastari ćutljivi vrtovi, slavlje, želje, ljubavi i, iznad svega, razarajuća začaranost večeri zbog koje se sanjari o veličini i slavi.

Videvši sve to, Marta se izgubljeno nagnula preko ograde i pustila se. Činilo joj se da lebdi u vazduhu, ali propadala je. Zbog velike visine oblakodera, ulice i trgovi tamo dole bili su veoma daleko, ko zna koliko vremena je trebalo da se stigne, ali devojka je propadala.

Terase i balkoni na poslednjim spratovima bili su u tom trenutku nastanjeni elegantnim i bogatim ljudima, koji su pili koktele i vodili glupe razgovore. Otuda su dopirali razredeni i zbrkani talasi muzike. Marta je prošla ispred njih i mnogi su se sagnuli da je pogledaju.

Takvi letovi - u većini su to bile baš devojke - nisu bili retki u ovom oblakoderu i predstavljali su za stanare zanimljivu zabavu; između ostalog, i zbog toga je cena tih stanova bila veoma visoka.

* * *

Sunce, koje još nije bilo potpuno zašlo, činilo je sve što je moglo da osvetli Martinu haljinu. Bila je to skromna, prolećna haljinica,

kupljena gotova za malo para. Ali, irsko svetio zalaska sunca uzdizalo ju je i činilo je elegantnom.

Sa balkona milijardera, galantne ruke pružale su se prema njoj, nudeći cveće i čaše.

„Gospođice, jedan drink?... Ljubazna leptirice, zašto se na trenutak ne zaustavite među nama?“

„Ne, hvala, prijatelji. Ne mogu. Žurim da stignem.“ „Kuda da stignete?“ pitali su je.

„Ah, ne terajte me da govorim“, odgovarala je Marta i mahala rukama u poverljivom pozdravu. jedan mladić visok, crn, prilično otmen, pružio je ruke da je uhvati. Dopao joj se. Pa ipak, Marta se brzo izmakla: „Kako se usuđujete, gospodine?“ I uspela je da ga prstom udari po nosu.

Bogati ljudi bavili su se, dakle, njome i to ju je ispunjavalo zadovoljstvom. Osećala se privlačnom, modernom. Na rascvetalim terasama, kojima su se užurbano kretali kelneri u belom i čule se egzotične pesme, govorilo se nekoliko minuta, ili možda manje, o toj mladoj devojci koja je prolazila (odozgo nadole, vertikalnim putem). Neki su je smatrali lepom, drugi tako-tako, ali svi su je smatrali zanimljivom.

„Ceo je život pred vama“, govorili su joj. „Zašto toliko žurite? Imate dovoljno vremena, zašto trčite i dahćete? Ostanite na trenutak s nama, ovo je samo skromno slavlje među prijateljima, da se razumemo, ali ipak će vam biti lepo.“

Ona je htela da odgovori, ali već ju je ubrzanje zemljine teže dovelo do donjeg sprata, do dva, tri četiri sprata dole; jer, kako se veselo propada kad čovek ima svega devetnaest godina.

Naravno, razdaljina koja ju je odvajala od dna, to jest od nivoa ulica, bila je ogromna; manja nego maločas, svakako, ali ipak još uvek znatna.

U međuvremenu, međutim, sunce je skočilo u more, videli su ga kako nestaje pretvoreno u uzdrhtalu crvenkastu pečurku. Nije više bilo, dakle, njegovih oživijujudh zraka da osvet-ljavaju devojčinu haljinu i da je pretvaraju u zavodljivu kometu. Sreća što su prozorčići i terase oblakodera bili gotovo svi osvetljeni i snažna svetla su je potpuno osvetljavala kada je prolazila ispred njih.

* * *

Sada u unutrašnjosti stanova, Marta nije više videla samo družine bezbrižnih ljudi, s vremena na vreme nailazila je i na kancelarije u kojima su službenice, u crnim ili plavim keceljama, sedele za stolovima u dugim redovima. Neke su bile mlade kao ona i mlađe od nje, i već umorne od rada, podizale su oči sa hartija i sa pisaćih mašina. Tako su je i one videle i neke su pritrčale prozorima: „Kuda ćeš? Zašto toliko žuriš? Ko si ti?“ Dovikivale su, u njihovim glasovima naslućivalo se nešto slično zavisti.

„Čekaju me dole“, odgovarale je ona. „Ne mogu se zaustaviti. Izvinite.“ I još se smejala, lebdeći nad provalijom, ali nije to više bio onaj malopređašnji smeh. Noć se podmuklo spustila i Marti je počinjalo da biva hladno.

Za to vreme, gledajući nadole, videla je na ulazu u jednu zgradu, živi krug svetla.

To su se zaustavljali dugi crni automobili (zbog razdaljine izgledali su kao mravi), iz njih su izlazili muškarci i žene, žureći da uđu. Učinilo joj se da u tom mravinjaku razaznaje blistanje nakita. Iznad ulaza vijorile su se zastave.

Priredivali su veliko slavlje, očigledno, upravo ono o kojem je ona, Marta, sanjala od detinjstva. Jao njoj ako izostane. Dole ju je čekala prilika, sudbina, roman, pravi početak života. Hoće li stići na vreme?

S nelagodnošću je primetila da tridesetak metara dalje propada jedna druga devojka. Bila je očigledno lepša od nje i na sebi je imala poluvečernju haljinu, prilično otmenu. Ko zna zašto, padala je mnogo većom brzinom od njene, tako da ju je za nekoliko trenutaka prestigla i nestala dole. Ona će bez sumnje stići na slavlje pre nje, možda je to sve bio plan proračunat da istisnu nju.

Zatim je shvatila da ne propadaju samo njih dve. Uz strane oblakodera još mnoge druge veoma mlade žene padale su naniže, lica napetih u uzbuđenju leta, veselo mašući rukama, kao da hoće da kažu: evo nas, tu smo, kucnuo je naš čas, priredite nam slavlje, nije li svet naš?

Bila je to, dakle, trka. A ona u toj bednoj haljinici, dok ove druge imaju luksuzne modele, a poneka je čak čvrsto stezala oko golih ramena široke stole od vizona. Tako sigurna u sebe kada je počela

da leti, sada je Marta osećala da neka drhtavica raste u njoj, možda je to bilo prosto zbog hladnoće, ali možda je to bio i strah, strah da je učinila nepopravljivu grešku.

Sad se već činilo da je duboka noć. Prozori su se gasili jedan za drugim, odjeci muzike postajali su redi, kancelarije su bile prazne, ni jedan mladić se više nije naginjao kroz prozor, pružajući ruke. Koliko je bilo sati? Na ulazu u onu zgradu dole, koja se u međuvremenu povećala i mogli su se već razaznati svi njeni arhitektonski detalji - i dalje je ostalo svetlo, ali su odlasci i dolasci automobila bili prestali. S vremena na vreme, štaviše, male grupe ljudi izlazile su kroz kapiju udaljavjući se umornim korakom. Zatim su se i svetla na ulazu ugasila.

Marta je osetila kako joj se steže srce. Avaj, neće stići na vreme na slavlje. Bacajući pogled nagore, videla je vrh oblakodera u svoj njegovoj okrutnoj moći. Bio je gotovo potpuno mračan, retki su bili još upaljeni prozori na poslednjim spratovima. A iznad vrha lagano se širila prva svetlost zore.

U jednoj trpezariji na 28. spratu, jedan čovek četrdesetih godina pio je jutarnju kafu i čitao novine, dok je žena pospremala sobu. Časovnik na kredencu označavao je petnaest do devet. Naglo je prošla senka ispred prozora. „Alberto“, viknula je žena, „jesi li video? Prošla je jedna žena.“ „Kakva je bila?“ rekao je on ne podižući oči sa novina.

„Starica“, odgovorila je žena. „Oronula starica. Izgledala je preplašena.“

„Uvek je tako“, promrmljao je čovek. „Na ovim donjim spratovima prolaze oronule starice. Lepe devojke vide se od pedesetog sprata naviše. Nije slučajno da su oni stanovi tako skupi.“

„Postoji prednost“, primetila je žena, „što ovde, dole, bar možemo čuti udarac kad padnu na zemlju.“

„Ovoga puta ni to“, rekao je on, odmahujući glavom, pošto je nekoliko trenutaka osluškivao. I popio je još jedan gutljaj kafe.

MAGIJA SVAKIDAŠNJICE

Bucatija prati čudna sudbina: kad god se govori o njegovim knjigama, ljudi se osećaju obaveznim da nabroje gomilu indikacija koje bi trebalo da nam pomognu da razumemo njegov stil i nadahnuće, kao da bez toga ne bismo mogli da se snađemo. Spisak je toliko dugačak da prelazi u pleonazam: simbolično, metaforično, metafizično, zagonetno, misteriozno, groteskno, apsurdno, magijsko, dvosmisleno, enigmatično, gotično, barokno, alegorično, elegično, vradžbinsko, nadrealno, uznemirujuće, moralistično, pesimistično...

Isto tako, pominje se veliki broj autora koji su, više ili manje direktno, mogli uticati na Bucatijevo stvaralaštvo: od Kafke do Poa, od Gogolja do Kiplinga, Meterlinka, Hamsuna, Mana...

Ne želimo, naravno, da osporavamo opravdanost svake od ovih asocijacija, niti se zalažemo za neku Bucatijevu apsolutnu originalnost, koja valjda i ne postoji bez korena u univerzalnim strukturama ljudskog duha. Hteli bismo samo da kažemo da svako poređenje može da bude samo vidljiv znak kontakta s istom strujom mišljenja, kojom su se nadahnuli pisci međusobno slični, nezavisno od nekog eksplicitnog međusobnog uticaja.

* * *

Dino Bucati potiče iz porodice s čvrstim moralnim i društvenim tradicijama (otac mu je bio profesor međunarodnog prava na univerzitetu u Paviji). Rođen je 16. oktobra 1906. godine u staroj porodičnoj kući u planinskom mestu Beluno, ali stalno boravište porodice je Milano. Njegov život je tekao linearno, bar za one koji vole da u spoljnim događajima nalaze psihološke korene tolikih „ličnosti“ savremene literature.

Kao učenik klasičnog lica Prini u Milanu, našao je svog prvog pravog učitelja, kako je voleo da kaže, u profesoru književnosti koji ga je naučio da otkriva u svakom obliku duboka značenja i odnose. Kad je završio srednju školu, želeo je da upiše studije književnosti; iz poštovanja prema ocu, prvniku, izabrao je prava, ali bez imalo

sklonosti, tako da mu diploma, kada ju je najzad dobio, nikada nije poslužila. Od 1928. godine bio je novinar u listu Korijere dela sera i do kraja života nije napustio ni novinarstvo ni tu izdavačku kuću. Bio je specijalni izveštač i ratni dopisnik za vreme Drugog svetskog rata.

Bucatijeva književnička aktivnost počela je 1933. godine objavljivanjem romana Barnabo s planina (Baranbo delle montagne). Knjiga je probudila prilično interesovanje i radoznanost kritike kao delo mladog početnika. Međutim, dve godine kasnije njegov drugi roman, Tajna stare šume (Il segreto del Bosco Vecchio), gotovo da nije ni primećen. Uspeh je došao objavljivanjem treće knjige, Tatarska pustinja (Il deserto del Tartari), koja je u roku od nekoliko godina prevedena na više jezika i izazvala mnoga odobravanja. Priznanja su, međutim, bila umerena, jer dok je s jedne strane podvlačena pojava značajnog literarnog „slučaja“, s druge strane je već počinjala igra upoređivanja i povezivanja s drugim autorima. Danas se ovaj roman smatra jednim od klasičnih dela svetske fantastike, a mnogo godina kasnije Bucati ga je proglasio knjigom svoga života. Kad sam je pisa.o bilo mi je jasno da ću tu knjigu morati da pišem celog svog života i da je završim tek pred smrt rekao je u jednom intervjuu 1966. godine.

Sledeće knjige doprinele su učvršćivanju slave Dina Bucatija kod šire publike (jer ona je u početku bila - elitna). Za zbirku Šezdeset pripovedaka Bucati je 1958. godine dobio najugledniju italijansku književnu nagradu „Strega“.

Da li je, pored ovih opštih biografskih podataka, moguće reći nešto i o njegovom kulturnom formiranju. Uvek veoma rezervisan, Dino Bucati je ispoljavao izvestan prezir prema učenom ali sterilnom intelektualizmu, i nikada nije voleo da se razmeće znanjima i citatima. Jedino što je pominjao bila je njegova prva mladalačka lektira (što je možda i najznačajnije); Dostojevski, Paskal, Po, Dikens, Konrad, Man, Šnicler, Cvajg, Kipling. Dalje, zna se da je imao slabost prema „crnoj“ literaturi, pričamo o duhovima, misterijama. Otvoreno je izjavljivao da čita samo ono što ga zabavlja i interesuje, i pravio šale o ljudima koji tvrdoglavo čitaju nemoguće tekstove kao da hoće, govorio je da zapadnu u mentalnu komu u nadi da će to doneti ko zna kakve plodove kad se probude. Ovakav stav bio je oblik poštenja prema samom sebi, onemogućavao mu je

da izneveri sopstveni stil i senzibilitet, povodeći se za nekim pomodnim trenutnim ukusom. Ipak, postoji jedan veliki tekst koji je konstantno inspirisao Bucatija; raznovrsni inekscrpni izvor koji mu je pružala njegova novinarska profesija. Mnogo je držao do te aktivnosti, i to je ovako objašnjavao: Novinarstvo za mene nije drugo zanimanje, nego jedan aspekt mog zanimanja. Optimum u novinarstvu podudara se s optimumom u književnosti. I ne vidim kako bavljanje novinarstvom, ako je reč o dobrom novinarstvu, može da naškodi piscu. Mislim, naprotiv, da neka novinarska iskustva mogu predstavljati izraziti doprinos umetničkom izrazu.

Novinarstvo mu je omogućilo da izbliza upozna stvarnost rata, gde tolika ljudska osećanja dostižu maksimum intenziteta; novinarstvo mu je omogućilo da mnogo putuje; novinarstvo ga je prisililo da gleda dalje od površnosti jedne vesti u novinama. Sve to primećujemo kad čitamo njegove priče, koje nisu golo registrovanje događaja, intimni autorov svet uvek interveniše preobražavajući stvarnost kako bi bolje otkrio njena skrivena značenja.

Koliko je njegov unutrašnji svet složen, pokazuje i Bucatijeva mnogostranost; pored toga što je bio prozni pisac i novinar, on je bio pesnik, dramaturg, autor libreta za opere i izuzetan slikar.

Njegova vizija sveta suviše je bogata i mnogo oblična da bi se uklopila u određenu struju, u određene šeme. Naravno, on mora da plati cenu za tu svoju autonomiju, i prhvata to s vedrinom: ...zbog pretežno fantastičnog karaktera mojih spisa i odsustva eksplicitne „društvene angažovanosti“, mene su uvek smatrali čovekom koji je pomalo izvan igre, na ivicama tipične italijanske literalne struje. Činjenica je da me, recimo, u Francuskoj i Nemačkoj mnogo više cene...

Glavno Bucatijevo oruđe je bogatstvo imaginacije. Književni izraz nastaje u njemu iz snažnog psihološkog aparata - koji je, rekli bismo, zasnovan na posebnoj tehnici poznavanja stvari - koji i pred najjednostavnijim detaljem izaziva viziju, priču, pouku. Njegova mašta je neekscrpna. Možda Bucatijeva sklonost prema fragmentu, prema priči ili dugoj priči - za razliku od romana u pravnom smislu - dolazi upravo od užurbanosti te njegove mašte koja je uvek u pokretu i uvek željna da smisli neku novu situaciju.

* * *

Bucatijeva sklonost ka fantastici, sa svim njenim mnogostranostima i šarolikostima, u potpunosti je ispoljena u pripovetkama koje omogućavaju piscu da na ograničenom prostoru, otaljavši ih na brzinu da bi odmah prešao na nešto drugo, evocira bezbrojne odjeke na koje u njegovoj duši nailazi jedna egzistencijalna stvarnost koja ga neprestano iznenađuje i oduševljava.

Ovaj izbor napravljen je iz Bucatijeve knjige *La boutique del mistero*, koju je dve godine pred smrt priredio sam pisac, u nadi da ću upoznati ljude s najboljim što sam napisao, kako je rekao. Ovo je, dakle, egzemplarni katalog Bucatijevih pripovedaka koje će našem čitaocu pokazati do kakvog je savršenstva i dubina dospelo Dino Bucati, i pomoći mu da stekne predstavu o jednom piscu koji je, kao malo ko, umeo od svojih alegorija da napravi duboku i uznemirujući pesničku istinu. Unutrašnji svet autora pokazuje ovde svoju vitalnost i bogatstvo, dobijajući od priče do priče sasvim različite tomove, od vizionarskog do realističnogrotesknog, od lirskog do naučnofantastičnog.

O Bucatijevom jeziku izrečena su razna mišljenja. U početku je autoru prebacivana izvesna nemarnost, kao mana ili bar ograničenje njegove proze. Zatim je primećeno kako ta prividne neizbrušenost ima jednu veoma efikasnu funkciju. Ipak, jedno možemo priznati: Bucati nije čisti stilista, on je neosetljiv prema artističkoj prozi koja bi ga odnela u formalnu apstrakciju, a ono što on želi su jasno uokvireni sadržaji.

Međutim, on poseduje izuzetnu stilsku okretnost koja mu omogućava da svoj jezik identifikuje s potrebama situacije koju opisuje i zavisno od izabranog ugla.

Njegov stil je problem, jer na izgled ne predstavlja nikakav problem; originalan je, jer ne sledi ni jedan manir, a opet se ne nameće svojom originalnošću. Srođen s materijom naracije, podudara se s njenim tokom.

Ako bismo hteli da sintetizujemo stilističku raznovrsnost Bucatijeve proze, mogli bismo odrediti dva osnovna pola koji utiču jedan na drugi; razgovornosvakodnevn i metaformični, bogat poređenjima, slikama. Ponekad se ta dva oblika isprepliću, ponekad stoje u

kontrapunktu prema ispričanim situacijama; metafora se može naglo pojaviti da bi nekoj sasvim običnom slici dala širu i originalniju perspektivu, i obrnuto, hladan i objektivan opis može funkcionalno prethoditi otvaranju neke tajanstvene dimenzije, koja će se bez odudaranja uklopiti u pripovedačko tkivo.

* * *

Ako se vratimo uzorima, obavezan i najznačajniji je svakako Kafka. To je već opšte mesto, dosadno i opsesivno, ali kao sva opšta mesta ima u sebi neke istine. Povezivanje Kafke i Bucatija nije neopravdano, postoji viiše analogija u atmosferi i stilu; to, međutim, nije dovoljno da odmah jednog od njih proglasimo podložnim onom drugom.

Paralela ipak ostaje. Pored afiniteta ledene i stavične atmosfere i izmicanja stvarnosti, možda je najzanimljivija zajednička tačka čuvena Kafkina priča Metamorfoza u kojoj je naturalistički opisan apsurd, po jednoj šemi koja je česta na Bucatijevim stranicama.

Kao analogije, i razlike su velike i očigledne. Dok je Kafića pisac totalne zebnje stalno progonjenih i optuženih pred nekim tajanstvenim sudom, Bucati je pisac milosrđa i nade, ljubavi i iskrenog učeća u životu i svim njegovim manifestacijama. Dok je Kafka zatvoren u svoju čauru bola, u svoj svet neizbežne patnje, Bucati je otvoren prema razumevanju bližnjeg.

Međutim, možda je isto tako zanimljivo uporediti Bucatija s jednim drugim piscem, Argentincem Horheom Luisom Borhesom (Jorge Luis Borges). I tu se javljaju mnoge zajedničke tačke, u izboru ambijenata i situacija, u stavu prema stvarnosti. Bucatijev opis mitskog „kolumbara“ mogao bi se pojaviti na nekoj stranici Borhesovog Priručnika fantastične zoologije, Borhesova strast prema nabrojanjima i prema matematičkim progsijama može se naći i kod Bucatija; dovoljno je da se setimo priče Sedam glasnika. Tu je zatim pažnja prema koincidencijama i prema tajnim odnosima među stvarima; ubeđenje da postoji značajna simetrija u događajima koji su na izgled različiti i daleki.

Svakako, stilske razlike su izrazite. Borhes je lucidniji i ironičniji u svojim eruditnim igrama, dok kod Bucatija, koji je više pripovedač

nego istraživač, i srce i živci učestvuju u tkanju priče.

* * *

Dino Bucati je umro u Milanu, 16. januara 1972. godine u šezdeset šestoj godini života. Pred smrt je doživeo poslednji veliki uspeh knjigom Teške noći (Le notti difficili), zbirkom razmišljanja i fantazija o životu. Na srpski jezik prevedeni su njegovi romani Jedna ljubav i Tatarska pustinja.

Sadržaj

SEDAM GLASNIKA

NAPAD NA VELIKU POVORKU

SEDAM SPRATOVA

IPAK KUCAJU NA VRATA

OGRTAČ

NEŠTO ŠTO POČINJE NA L

RATNA PESMA

NEŠTO SE DESILO

MIŠEVI

BOLESNI TIRANIN

SVECI

HODNIK VELIKOG HOTELA

SEĆANJE NA PESNIKA

KOLUMBAR

STROGO POVERLJIVO GOSPODINU DIREKTORU

GRBE U VRTU

ZAČARANI SAKO

AJFELOVA KULA

DEVOJKA KOJA PROPADA

MAGIJA SVAKIDAŠNJICE